

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในการพัฒนาตัวชี้วัดประสิทธิภาพการบริหารจัดการชั้นเรียนสำหรับครูประจำชั้นระดับปฐมวัยศึกษา โรงเรียนวัดบางปะกอก กรุงเทพมหานคร ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยได้นำเสนอ จำแนกเป็น 6 หัวข้อ ดังนี้

1. ตัวชี้วัดและการพัฒนาตัวชี้วัด
  - 1.1 ความหมายของตัวชี้วัด
  - 1.2 ลักษณะสำคัญของตัวชี้วัด
  - 1.3 ความสำคัญของตัวชี้วัด
  - 1.4 คุณสมบัติที่ดีของตัวชี้วัด
  - 1.5 การพัฒนาตัวชี้วัด
2. ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเด็กปฐมวัย
  - 2.1 ความสำคัญของเด็กปฐมวัย
  - 2.2 ลักษณะพัฒนาการของเด็กปฐมวัย
  - 2.3 วิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยที่เหมาะสม
3. บทบาทหน้าที่ของครูปฐมวัย
  - 3.1 คุณสมบัติของครูปฐมวัย
  - 3.2 บทบาทหน้าที่ของครูปฐมวัยด้านการจัดการเรียนการสอน
  - 3.3 บทบาทหน้าที่ของครูปฐมวัยด้านการจัดการชั้นเรียน
4. การจัดการชั้นเรียน
  - 4.1 ความหมายและวิธีการจัดการในชั้นเรียน
  - 4.2 ความสำคัญของการจัดการในชั้นเรียน
  - 4.3 องค์ประกอบของการจัดการในชั้นเรียน
  - 4.4 หลักการและรูปแบบการจัดการในชั้นเรียน
  - 4.5 กระบวนการของการจัดการในชั้นเรียน
  - 4.6 สาเหตุที่เด็กมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมที่โรงเรียน
  - 4.7 การจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมชั้นเรียน
  - 4.8 การจัดการในการป้องกันปัญหา

- 4.9 การจัดการในการแก้ปัญหา
5. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
  - 5.1 ความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการและการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
  - 5.2 แนวคิดพื้นฐานและวัตถุประสงค์ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
  - 5.3 หลักการและวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
  - 5.4 บทบาทของผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
  - 6.1 งานวิจัยในประเทศ
  - 6.2 งานวิจัยต่างประเทศ

รายละเอียดของเอกสารที่ศึกษา มีดังต่อไปนี้

1. ตัวชี้วัดและการพัฒนาตัวชี้วัด

1.1 ความหมายของตัวชี้วัด

ตัวชี้วัดหรือตัวบ่งชี้ เป็นคำที่ตรงกับภาษาอังกฤษว่า “Indicator” ซึ่งตามพจนานุกรมออกฟอร์ด (Oxford dictionary, n.d.) ได้ให้ความหมายของ Indicator ไว้ว่า หมายถึง สิ่งที่ยกชี้สิ่งใดสิ่งหนึ่ง (That which points out, or direct attention to something) ส่วนพจนานุกรมเว็บสเตอร์ (Webster dictionary, n.d) ได้ให้ความหมายไว้ว่า เป็นสิ่งที่บ่งชี้หรือสิ่งที่ชี้บอกสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่อาจจะมากกว่าหรือน้อยกว่าความเป็นจริงได้บ้าง ในภาษาไทยมีใ้ช้อยู่หลายคำ เช่น ตัวบ่งชี้ ตัวชี้วัด เครื่องชี้วัด เป็นต้น (บุญศรี พรหมมาพันธุ์และคณะ, 2547) สำหรับความหมายของคำว่า ตัวชี้วัด มีผู้ให้ความหมายไว้ต่าง ๆ กันดังนี้

Davies (1972) ได้ให้ความหมายตัวชี้วัดไว้ว่า ตัวชี้วัด หมายถึง ข้อความที่บ่งบอกหรือเครื่องมือที่ใช้ในการติดตามการดำเนินงานหรือสถานะของระบบ

อุทุมพร จามรมาน (2544: 21) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ตัวชี้วัด หมายถึง สิ่งที่บอกข้อมูลที่นำมาใช้เพื่อให้เห็นอะไรบางอย่าง เช่น ตัวชี้วัดประสิทธิภาพการบริหารจัดการ ตัวชี้วัดคุณภาพผลผลิต ตัวชี้วัดประสิทธิผลของโครงการ ตัวชี้วัดความสอดคล้องของวัตถุประสงค์ขององค์กรกับแผนชาติ ตัวชี้วัดความชัดเจนของแนวคิด ตัวชี้วัดความคุ้มค่าของการลงทุน เป็นต้น

ศิริชัย กาญจนวาสี (2537: 11) ให้ความหมายของตัวชี้วัดไว้ว่า ตัวชี้วัด หมายถึง ตัวประกอบ ตัวแปรหรือค่าที่สังเกตได้ ซึ่งใช้ชี้วัดบอกสถานภาพหรือสะท้อนลักษณะการดำเนินงานหรือผลการดำเนินงาน

เจ็จันท์ จงสถิตอยู่ และแสง ปิ่นมณี (2529: 13) อธิบายว่าตัวชี้วัด หมายถึง สารสนเทศอย่างหนึ่งที่ได้มาจากการประมวลผลข้อมูลโดยใช้วิธีการทางสถิติคำนวณขึ้นเพื่อใช้ประโยชน์ ในการกำหนดนโยบาย การวางแผนและการบริหารงาน การติดตามผลการดำเนินงานและการจัดลำดับ

สมเกียรติ ทานอก (2539: 9) ได้ให้ความหมายตัวชี้วัดไว้ว่า ตัวชี้วัด หมายถึง สารสนเทศที่บ่งบอกสภาพหรือสภาวะในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง หรือปัญหาที่เกิดขึ้นในช่วงเวลา ใดเวลาหนึ่งในเชิงปริมาณ โดยการนำข้อมูลหรือตัวแปรหรือข้อเท็จจริงมาสัมพันธ์กัน เพื่อให้เกิด คุณค่าที่สามารถชี้ให้เห็นสภาพที่ต้องการศึกษาหรืออธิบาย ซึ่งสารสนเทศที่ได้นี้ อาจจะอยู่ในรูป ของ ข้อความ ตัวประกอบ ตัวแปร หรือค่าที่สังเกตได้เป็นตัวเลข

สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2539: 21) ได้ให้ความหมายตัวชี้วัดไว้ว่า ตัวชี้วัด หมายถึง มาตรฐานที่ใช้วัดอัตราหรือระดับของผลการปฏิบัติงานหรือการดำเนินงานของหน่วยงาน หนึ่ง หน่วยงานนั้นอาจเป็นตัวบุคคล กลุ่มบุคคล องค์กรที่เป็นส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือธุรกิจ เอกชน ไม่ว่าจะอยู่ในระดับใด และมีวัตถุประสงค์ของการดำเนินงานหรือปฏิบัติงานเป็นอย่างไร

เมธี ครองแก้ว (2540, หน้า 18) ได้ให้ความหมายของตัวชี้วัด ไว้ว่า ตัวชี้วัด หมายถึง เครื่องมือบอกทิศทางว่า การพัฒนา หรือ การดำเนินกิจกรรมที่เป็นนโยบายสาธารณะของรัฐ ในแต่ละเรื่องได้ไปถึงจุดใดบรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายแค่ไหน ซึ่งเป็นเรื่องของการดู สัมฤทธิ์ผลของงาน หรือ ผลสำเร็จของงาน

ลอรีแลนด์ (Loryland อ้างถึงใน Cave et al., 1988) ได้ให้ความหมายของตัวชี้วัด ไว้ว่า ตัวชี้วัด หมายถึง การลดความซับซ้อนของสิ่งที่ต้องการวัดเป็นวัตถุประสงค์เดียว

โดซี่ และคณะ (Dochy, et al. อ้างถึงใน Borden & Bortrill, 1994) ได้ให้ความหมายของ ตัวชี้วัด ไว้ว่าตัวชี้วัด หมายถึง ข้อมูลเชิงประจักษ์ที่บ่งบอกการดำเนินงานขององค์กรว่าสัมฤทธิ์ผลตาม เป้าหมายอย่างไร

เรย์ (Reh, 2004) ได้กล่าวถึง ตัวชี้วัดการปฏิบัติงาน หรือ ตัวชี้วัดประสิทธิภาพของ งาน(Key performance indicator) ในความหมายเดียวกับตัวชี้วัดความสำเร็จของงาน (key success indicators) ว่าหมายถึง ตัววัดเชิงปริมาณ ที่ถูกกำหนดไว้ล่วงหน้า ที่สะท้อนถึงองค์ประกอบของ ความสำเร็จ หรือ ภาพความสำเร็จที่สำคัญ ๆ ในการดำเนินงานขององค์กร

จากความหมายต่าง ๆ ข้างต้น จะพบว่า นักวิชาการบางท่าน ให้ความหมายของตัวชี้วัด ในความหมายที่กว้าง ครอบคลุมกระบวนการปฏิบัติงานในขณะที่บางท่านให้ความหมายใน ลักษณะที่มุ่งไปที่ผลสำเร็จของงาน ซึ่งพอจะสรุปความหมายของตัวชี้วัด ได้ว่า “ตัวชี้วัด” หมายถึง สิ่งที่บอกสภาพ หรือ สภาวะในลักษณะใดลักษณะหนึ่งในเชิงปริมาณ หรือ เชิงคุณภาพของ สถานการณ์หรือ ปัญหาที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง ณ ที่ใดที่หนึ่ง ซึ่งลักษณะดังกล่าวเป็นการ

นำข้อมูลหรือตัวแปร หรือข้อความจริงมาสัมพันธ์กัน เพื่อให้เกิดค่า หรือ คุณค่าที่สามารถชี้ให้เห็น ลักษณะของสภาพการณ์นั้น ๆ

1.2 ลักษณะที่สำคัญของตัวบ่งชี้ มี 5 ประการ ดังนี้ (Johnstone, 1981)

1.2.1 ตัวบ่งชี้สามารถให้สารสนเทศเกี่ยวกับสิ่ง หรือสภาพที่ศึกษาอย่างกว้างๆ

ตัวบ่งชี้ที่นำมาใช้ในด้านสังคมศาสตร์ให้สารสนเทศที่ถูกต้องแม่นยำไม่มากก็น้อยแต่ไม่จำเป็นต้อง ถูกต้องแม่นยำอย่างแน่นอน

1.2.2 ตัวบ่งชี้มีลักษณะที่แตกต่างไปจากตัวแปร เนื่องจากตัวบ่งชี้เกิดจากการ รวมตัวแปรหลายๆ ตัวที่มีความสัมพันธ์กันเข้าด้วยกันเพื่อให้เห็นภาพรวมของสิ่งหรือสภาพที่ ต้องการศึกษ แต่ตัวแปรจะให้สารสนเทศของสิ่งหรือสภาพที่ต้องการศึกษาเพียงด้านเดียว เพราะว่ามีลักษณะที่เฉพาะเจาะจง เช่น อัตราส่วนของครูต่อนักเรียน

1.2.3 ตัวบ่งชี้จะต้องกำหนดเป็นปริมาณ ตัวบ่งชี้ต้องแสดงสภาพที่ศึกษาเป็นค่า ตัวเลข หรือปริมาณเท่านั้น ในการแปลความหมายค่าของตัวบ่งชี้จะต้องนำมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ดังนั้นในการสร้างตัวบ่งชี้จะต้องมีการกำหนดความหมายและเกณฑ์ของตัวบ่งชี้อย่างชัดเจน

1.2.4 ตัวบ่งชี้จะเป็นค่าชั่วคราว จะมีค่า ณ จุดเวลา หรือช่วงเวลานั้นๆ เมื่อเวลา เปลี่ยนไป ค่าตัวบ่งชี้ก็สามารถเปลี่ยนแปลงได้

1.2.5 ตัวบ่งชี้เป็นหน่วยพื้นฐานในการพัฒนาทฤษฎี

1.3 ความสำคัญของตัวชี้วัด

ตัวชี้วัด ถือเป็นสารสนเทศเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพที่ใช้บ่งบอกสภาวะในด้าน ต่าง ๆ ของการดำเนินงาน เพื่อชี้ให้เห็นถึงสภาพที่ปรากฏหรือสภาพที่แท้จริงในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง สามารถนำตัวชี้วัดไปใช้ในการกำกับติดตามและเปรียบเทียบสภาวะ หรือ ความเคลื่อนไหว เปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ทั้งด้านปัจจัยพื้นฐานเพื่อการดำเนินงาน กระบวนการดำเนินงาน และผลผลิต ในงาน เพื่อชี้ให้เห็นถึงประสิทธิภาพในการดำเนินงานของหน่วยงาน หรือ องค์กร

โดยสรุป ตัวชี้วัด มีความสำคัญต่อการพัฒนา หรือ ยกระดับคุณภาพงาน เนื่องจากมี ประโยชน์ในลักษณะที่สำคัญ ๆ ดังต่อไปนี้ (Johnstone, 1981)

1.3.1 ประโยชน์ต่อการกำหนดนโยบายและทิศทางการพัฒนางาน ในการกำหนด นโยบายหรือ ทิศทางการพัฒนางาน หากมีการกำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จของนโยบายที่ชัดเจน ก็จะ ง่ายสำหรับการวางแผน หรือ แสวงหาทางเลือกในการพัฒนา

1.3.2 ประโยชน์ต่อการวางแผน ตัวชี้วัดจะช่วยให้ผู้บริหาร นักวางแผน นักวิจัย และบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานเข้าใจภาพความสำเร็จของงานอย่างเป็นรูปธรรมและตรงกัน เป็นการกำหนดภาพความสำเร็จที่เป็นรูปธรรมไว้ล่วงหน้าในขั้นของการวางแผนพัฒนางาน

1.3.3 ประโยชน์ต่อการกำกับติดตามงาน ตัวชี้วัดที่ถูกกำหนดไว้ล่วงหน้า จะทำให้ ผู้ปฏิบัติทราบว่าต้องดำเนินการอย่างไร หรือ จะต้องดำเนินการจนบรรลุผลในลักษณะใด จึงจะ เรียกว่าประสบความสำเร็จ โดยนัยนี้ “ตัวชี้วัด” จะเป็นเครื่องมือ สำหรับชี้ทิศทางในการปฏิบัติงาน ในขณะเดียวกัน ผู้ที่ทำหน้าที่กำกับติดตามงาน ก็มีเป้าหมายหรือเงื่อนไขที่เป็นรูปธรรม ในการ ตรวจสอบว่างานเป็นไปตามแผน หรือ ตามที่กำหนดหรือไม่ ผู้กำกับติดตามงาน สามารถตรวจสอบ ความก้าวหน้า หรือ ความสำเร็จของงานในแต่ละช่วงเวลาโดยพิจารณาจากตัวชี้วัดที่กำหนดไว้

1.3.4 ประโยชน์ต่อการประเมินผลการดำเนินงาน ตัวชี้วัดที่ถูกกำหนดไว้ล่วงหน้า ที่เป็นรูปธรรมชัดเจนจะเป็นเครื่องมือสำคัญในขั้นของการประเมินผลการดำเนินงาน เนื่องจากมี เป้าหมายความสำเร็จที่ถูกกำหนดไว้อย่างเป็นทางการ อีกทั้งจะลดความขัดแย้งระหว่างผู้ปฏิบัติกับ ผู้ประเมินเพราะทั้งสองฝ่ายตัดสินความสำเร็จของงานจากสิ่งเดียวกัน และจะนำไปสู่การตัดสิน ความสำเร็จของงานได้อย่างชัดเจนว่าประสบความสำเร็จหรือไม่เพียงใด

1.3.5 ประโยชน์ต่อการประกันคุณภาพและสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้อนุมัติ แผนงาน/โครงการ และผู้รับบริการ การระบุภาพความสำเร็จและตัวชี้วัดความสำเร็จของงานอย่าง เป็นรูปธรรมไว้ล่วงหน้า จะช่วยให้ผู้มีอำนาจในการอนุมัติแผนงาน/โครงการเกิดความมั่นใจในการ อนุมัติหรือให้ความเห็นชอบในขณะเดียวกัน การตรวจสอบหรือประเมินผลอย่างเป็นทางการ สามารถยืนยันความสำเร็จได้จะช่วยให้ผู้รับบริการ หรือ ประชาชน มีความมั่นใจในการดำเนินงาน หรือ มั่นใจในการมาใช้บริการของหน่วยงาน

1.3.6 ประโยชน์ต่อการวิจัยและพัฒนาระบบบริการ ตัวชี้วัดที่มีความถูกต้อง แม่น ตรง จะเป็นเครื่องมือสำคัญในการตรวจสอบว่ากระบวนการ หรือ วิธีการที่นำมาใช้ในการพัฒนางาน มี ประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด จะนำไปสู่การตัดสินใจเลือกต่าง ๆ ที่จะนำมาใช้เพื่อการพัฒนาใน อนาคตจะช่วยให้ผู้บริหาร หรือนักพัฒนาได้องค์ความรู้เกี่ยวกับวิธีการพัฒนางานที่มีประสิทธิภาพ มากยิ่งขึ้น อย่างต่อเนื่อง

1.4 คุณสมบัติของตัวชี้วัด

สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2539) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบที่เป็นคุณสมบัติที่ดีของ ตัวชี้วัดไว้ดังนี้

1) **ความเป็นกลางของตัวชี้วัด (Neutrality)** หมายถึง ความไม่ลำเอียง (Bias) ของตัวชี้วัดที่ผลของการประเมินอาจเกิดอุปสรรคกิจกรรมหรือ โครงการหรือแผนงานที่เป็นประเภท เดียวกัน แต่จัดทำโดยหน่วยงานที่แตกต่างกัน

2) **ความเป็นวัตถุวิสัยของตัวชี้วัด (Objectivity)** หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับค่าตัวชี้วัดมิได้เกิดจากการคิดเอาเองความรู้สึกของผู้ประเมินที่เรียกว่าตามจิตวิสัย (Subjectivity) แต่อยู่กับสถานะที่เป็นอยู่หรือเป็นรูปแบบของคุณสมบัติที่ผู้ประเมินต้องการประเมิน

3) **ความไวต่อความแตกต่างของตัวชี้วัด (Sensitivity)** หมายถึง ความสามารถของตัวชี้วัดที่วัดความแตกต่างระหว่างหน่วยวิเคราะห์ได้อย่างถูกต้อง เช่น ในการประเมินผลโครงการที่ให้ประชาชนร่วมประเมิน เช่น เรื่อง อัตราความพึงพอใจ แทนที่ให้ระบุเพียงความพอใจหรือไม่พอใจซึ่งมีการผันแปรแถบมากคือ 1 เท่านั้น ควรให้กลุ่มที่มีความพอใจและไม่พอใจนั้น บอกว่ามีความพอใจ ไม่พอใจ มากน้อยเพียงใด

4) **ค่าของมาตรวัดหรือตัวชี้วัดที่ได้ ควรมีความหมายหรือตีความหมายได้อย่างสะดวก (Meaningfulness and Interpretability)** กล่าวคือ ค่าของมาตรวัดควรมีจุดสูงสุดและต่ำสุด ง่ายแก่ความเข้าใจ

5) **ความถูกต้องในเนื้อหาของตัวชี้วัด ที่นำมาใช้ในการประเมินผลการปฏิบัติงาน (Content Validity)** ไม่มีปัญหาสำหรับการประเมินสิ่งที่เป็นกายภาพ แต่เป็นปัญหาค่อนข้างมากในการประเมินผลโครงการเกี่ยวกับการพึ่งพาตนเอง (Self Reliance) อะไรคือเนื้อหาของการพึ่งพาตนเอง

6) **ความถูกต้องในการสร้างตัวชี้วัด (Construct Validity)** เป็นประเด็นปัญหาตัวชี้วัดหรือการนำเอาตัวแปรหลายตัวเหล่านี้มารวมกัน วิธีการรวมตัวแปรหลายตัวเข้าด้วยกัน ว่าจะนำมาบวกกัน หารกัน หรือคูณกันนั้นถูกต้องหรือไม่ และตีความได้อย่างไร

นอกจากนี้ สิริชัย กาญจนวาสิ (2537) ได้กล่าวถึงคุณสมบัติของตัวบ่งชี้ที่ดี ไว้ดังนี้คือ

1) **ความตรง (validity)** ตัวบ่งชี้ที่ดีจะต้องบ่งชี้ได้ตามคุณลักษณะที่ต้องการวัดได้อย่างถูกต้องแม่นยำ ซึ่งมีลักษณะสำคัญดังนี้

(1) **มีความตรงประเด็น (relevant)** ตัวบ่งชี้ต้องชี้วัดได้ตรงประเด็น มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์หรือเกี่ยวข้องโดยตรงกับคุณลักษณะที่มุ่งวัด เช่น GPA ใช้เป็นตัวบ่งชี้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยทั่วไป

(2) **มีความเป็นตัวแทน (representative)** ตัวบ่งชี้จะต้องมีความเป็นตัวแทนคุณลักษณะที่มุ่งวัดหรือมีมุมมองที่ครอบคลุมองค์ประกอบที่สำคัญของคุณลักษณะที่มุ่งวัดอย่างครบถ้วน เช่น อุณหภูมิร่างกายเป็นตัวบ่งชี้สภาวะการมีไข้ของผู้ป่วย

2) **ความเที่ยง (reliability)** ตัวบ่งชี้ที่ดีจะต้องบ่งชี้คุณลักษณะที่มุ่งวัดได้อย่างน่าเชื่อถือ คงเส้นคงวา หรือบ่งชี้ได้คงที่เมื่อทำการวัดซ้ำในช่วงเวลาเดียวกัน ซึ่งมีลักษณะสำคัญดังนี้

(1) **มีความเป็นปรนัย (objectivity)** ตัวบ่งชี้ต้องชี้วัดได้อย่างเป็นปรนัย การตัดสินใจเกี่ยวกับค่าของตัวบ่งชี้ควรขึ้นอยู่กับสภาวะที่เป็นอยู่หรือคุณสมบัติของสิ่งนั้นมากกว่าที่จะขึ้นอยู่กับความรู้สึกตามอัตวิสัย

(2) **มีความคลาดเคลื่อนต่ำ (minimum Error)** ตัวบ่งชี้ต้องชี้วัดได้อย่างมีความคลาดเคลื่อนต่ำ ค่าที่ได้จะต้องมาจากแหล่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือ

3) **ความเป็นกลาง (neutrality)** ตัวบ่งชี้ที่ดีจะต้องบ่งชี้ด้วยความเป็นกลาง ปราศจากความลำเอียง (bias) ไม่โน้มเอียงเข้าหาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ไม่ชี้นำโดยการเน้นการบ่งชี้เฉพาะ ลักษณะความสำเร็จหรือความล้มเหลวหรือความไม่ยุติธรรม

4) **ความไว (sensitivity)** ตัวบ่งชี้ที่ดีจะต้องมีความไวต่อคุณลักษณะที่มุ่งวัด สามารถแสดงความผันแปรหรือความแตกต่างระหว่างหน่วยวิเคราะห์ได้อย่างชัดเจน โดยตัวบ่งชี้จะต้องมีมาตรและหน่วยวัดที่มีความละเอียดเพียงพอ

5) **สะดวกในการนำไปใช้ (practicality)** ตัวบ่งชี้ที่ดีจะต้องสะดวกในการนำไปใช้ ซึ่งมีลักษณะสำคัญดังนี้

(1) **เก็บข้อมูลง่าย (availability)** ตัวบ่งชี้ที่ดีจะต้องสามารถนำไปใช้วัดหรือเก็บข้อมูลได้สะดวก สามารถเก็บรวบรวมข้อมูลจากการตรวจ นับ วัด หรือสังเกตได้ง่าย

(2) **แปลความหมายง่าย (interpretability)** ตัวบ่งชี้ที่ดีควรให้ค่าการวัดที่มีจุดสูงสุดและต่ำสุด เข้าใจง่ายและสามารถสร้างเกณฑ์ตัดสินคุณภาพได้ง่าย

1.5 การพัฒนาตัวชี้วัด

วิธีการสร้างหรือการพัฒนาตัวชี้วัด มีหลายวิธีด้วยกัน โดยทั่วไปต้องใช้หลักเหตุผล จะต้องกำหนดค่านิยามตัวชี้วัดว่ามีความหมายอย่างไร มีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงปรากฏการณ์เรื่องใด วิธีการสร้างและพัฒนาตัวชี้วัดทางการศึกษา โดยทั่วไปมีอยู่ 3 วิธี วิธีแรกเป็นการกำหนดตัวแปรหรือการรวมตัวแปรจำนวนหนึ่งเข้าด้วยกันแล้วนำตัวแปรเหล่านั้นไปใช้งาน วิธีที่สอง เป็นการรวมตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กันด้วยวิธีทางคณิตศาสตร์ โดยอาศัยข้อกำหนดเชิงทฤษฎี และวิธีที่สาม เป็นการสร้างตัวชี้วัด โดยอาศัยข้อมูลเชิงประจักษ์ที่นำมาวิเคราะห์แล้วจัดกลุ่มตัวแปร โดยอาศัยหลักทางสถิติ และจากการศึกษาการพัฒนาตัวชี้วัดในการศึกษาในงานวิจัยของ

ลัดดา คำนวริยะกุล (2538) อมรรัตน์ ลาคำเสน (2536) กฤตวรรณ โอปินพันธ์ (2537) ชลันดา อินทร์เจริญ(2538) วิไลวรรณ เหมือนชาติ (2537) และเอมอร จังศิริพรกรณ์ (2541) นั้น ผู้พัฒนาตัวชี้วัดจะใช้การรวมตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกัน โดยยึดหลักทางทฤษฎี แล้วให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบตัวแปรต่าง ๆ ที่รวบรวมมาได้ จากนั้นก็นำไปสร้างเครื่องมือเพื่อมารวบรวมข้อมูล เมื่อได้ข้อมูลมาแล้วจึงวิเคราะห์ข้อมูล โดยอาศัยหลักเกณฑ์ทางสถิติ (บุญศรี พรหมมาพันธุ์และคณะ, 2547)

ส่วน จารุพร นิติพนธ์ (2539 อ้างถึงใน บุญศรี พรหมมาพันธุ์และคณะ, 2547) ได้พัฒนาตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยใช้การสัมภาษณ์กลุ่มเจาะจงเพื่อเก็บข้อมูลเบื้องต้นมาใช้ในการสร้างแบบสอบถามเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล แล้วนำมาวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ เพื่อตัดสินใจว่าตัวแปรใดบ้างสมควรนำมาสร้างตัวชี้วัดคุณภาพชีวิต สำหรับ โชคชัย สิริพนธ์ (2540 อ้างถึงใน บุญศรี พรหมมาพันธุ์และคณะ, 2547) ได้พัฒนาตัวชี้วัดประสิทธิภาพการดำเนินงานของหน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ โดยใช้เทคนิค พัดดับเบิ้ลยู ที (Parried Weighting Procedure) ซึ่งเป็นวิธีการหาความต้องการจำเป็นวิธีหนึ่งที่ใช้กลุ่มเทคนิคในการหาความสำคัญของเป้าหมาย (Goals) ความต้องการ (Needs) หรือความคิดรวบยอด สำหรับใช้ในการประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากร โดยใช้วิธีการจับคู่เปรียบเทียบเพื่อใช้ในการจัดลำดับประสิทธิภาพของการปฏิบัติงาน สำหรับงานวิจัยของ โชคชัย สิริพนธ์ ใช้เทคนิคนี้เพื่อหาลำดับความสำคัญของตัวชี้วัดและใช้การสัมภาษณ์กลุ่มเจาะจงเพื่อตรวจสอบลำดับที่ของตัวชี้วัดแต่ละด้าน และยืนยันประสิทธิภาพของตัวชี้วัด จากนั้นจึงนำไปสร้างเป็นเครื่องมือเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล แล้วจึงนำมาวิเคราะห์โดยอาศัยหลักเกณฑ์ทางสถิติ

ในส่วนของกระบวนการพัฒนาตัวชี้วัดนั้น นงลักษณ์ วิรัชชัย (2541 อ้างถึงใน บุญศรี พรหมมาพันธุ์และคณะ, 2547) กล่าวว่า มีขั้นตอนคล้ายกับขั้นตอนในกระบวนการวัดตัวแปร แต่มีขั้นตอนเพิ่มมากขึ้นในส่วนที่เกี่ยวกับการรวมตัวแปรเข้าเป็นตัวชี้วัด และตรวจสอบคุณภาพของตัวชี้วัดที่พัฒนาขึ้น โดยกำหนดให้กระบวนการพัฒนาตัวชี้วัดทั้งหมด 6 ขั้นตอน ดังนี้คือ ขั้นที่ 1 การกำหนดวัตถุประสงค์ของการพัฒนาตัวชี้วัด ขั้นที่ 2 การนิยามตัวชี้วัด ขั้นที่ 3 การรวบรวมข้อมูล ขั้นที่ 4 การสร้างตัวชี้วัด ขั้นที่ 5 การตรวจสอบคุณภาพตัวชี้วัด และขั้นที่ 6 การนำเสนอรายงาน รายละเอียดแต่ละขั้นตอนมีดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 การกำหนดวัตถุประสงค์ (Statement of Purposes)

ขั้นตอนแรกของการพัฒนาตัวชี้วัด คือ การกำหนดวัตถุประสงค์ของการพัฒนาตัวชี้วัด นักวิจัยต้องกำหนดล่วงหน้าว่าจะนำตัวชี้วัดที่พัฒนาขึ้นไปใช้ประโยชน์ในเรื่องอะไร และอย่างไร การกำหนดวัตถุประสงค์ของตัวชี้วัดที่ชัดเจนย่อมส่งผลให้ได้ตัวชี้วัดที่มีคุณภาพสูง และเป็นประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ

ขั้นที่ 2 การนิยามตัวชี้วัด

ตัวชี้วัดเป็นองค์ประกอบที่ประกอบด้วยตัวแปรย่อย ๆ รวมกันเพื่อแสดงสารสนเทศที่ต้องการชี้วัด หรือคุณลักษณะของสิ่งที่ต้องการชี้วัด ดังนั้น ในขั้นตอนของการนิยามตัวแปรนั้นนอกจากจะเป็นการกำหนดนิยามในลักษณะเดียวกับการนิยามตัวแปรในการวิจัยทั่วไป แล้วผู้วิจัยยังต้องกำหนดด้วยว่าตัวชี้วัดประกอบด้วยตัวแปรย่อยอะไร และรวมตัวแปรย่อยเป็นตัวชี้วัดได้

อย่างไร การนิยามตัวชี้วัด นงลักษณ์ วิรัชชัย (2541 อ้างถึงใน บุญศรี พรหมมาพันธุ์และคณะ, 2547) อธิบายว่า ทำได้ 3 วิธี คือ การนิยามเชิงปฏิบัติ การนิยามเชิงทฤษฎี และการนิยามเชิงประจักษ์ ซึ่งแต่ละวิธีมีความเหมาะสมกับสถานการณ์และวิธีการในการพัฒนาตัวชี้วัดแตกต่างกันไป รายละเอียดมีดังนี้

1) การนิยามตัวชี้วัด โดยใช้การนิยามเชิงปฏิบัติ (Pragmatic Definition) เป็นนิยามที่ใช้ในกรณีที่มีการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับตัวแปรย่อยที่เกี่ยวข้องกับตัวชี้วัดไว้พร้อมแล้ว มีฐานข้อมูลแล้วหรือมีการสร้างตัวประกอบจากตัวแปรย่อย ๆ หลายตัวไว้แล้ว นักวิจัยเพียงแต่ใช้วิจารณ์ญาณคัดเลือกตัวแปรจากฐานข้อมูลที่มีอยู่และนำมาพัฒนาตัวชี้วัดการศึกษา โดยกำหนดวิธีการรวมตัวแปรย่อยและกำหนดน้ำหนักความสำคัญของตัวแปรย่อย วิธีการกำหนดนิยามตัวชี้วัดการศึกษาวินิจฉัยอาศัยการตัดสินใจและประสบการณ์ของนักวิจัยเท่านั้น ซึ่งอาจทำให้ได้นิยามที่ลำเอียง เพราะไม่มีการอ้างอิงทฤษฎีหรือตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรแต่อย่างไร นิยามเชิงปฏิบัติจึงเป็นนิยามที่มีจุดอ่อนมากที่สุดเมื่อเทียบกับนิยามแบบอื่น และไม่ค่อยมีผู้นิยมใช้ ในกรณีที่จะต้องใช้นักวิจัยควรพยายามปรับปรุงจุดอ่อน โดยใช้การตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร หรือการใช้กรอบทฤษฎีประกอบกับวิจารณ์ญาณในการเลือกตัวแปรและกำหนดนิยาม

2) การนิยามตัวชี้วัด โดยใช้การนิยามเชิงทฤษฎี (Theoretical Definition)

นิยามเชิงทฤษฎี เป็นนิยามที่นักวิจัยใช้ทฤษฎีรองรับสนับสนุนการตัดสินใจของนักวิจัยโดยตลอด และใช้วิจารณ์ญาณของนักวิจัยน้อยกว่าการนิยามแบบอื่น การนิยามตัวชี้วัดการศึกษาโดยใช้การนิยามเชิงทฤษฎีนั้น นักวิจัยอาจทำได้สองแบบ แบบแรกเป็นการใช้ทฤษฎีและเอกสารงานวิจัยเป็นพื้นฐานสนับสนุนทั้งหมด ตั้งแต่การกำหนดตัวแปรย่อย การกำหนดวิธีการรวมตัวแปรย่อย และการกำหนดน้ำหนักตัวแปรย่อย นั่นคือ นักวิจัยใช้โมเดลหรือสูตรในการสร้างตัวชี้วัดการศึกษา ตามที่มีผู้พัฒนาไว้แล้วทั้งหมด แบบที่สอง เป็นการนำทฤษฎีและเอกสารงานวิจัยเป็นพื้นฐานสนับสนุนในการคัดเลือกตัวแปรย่อย และการกำหนดวิธีการรวมตัวแปรย่อยเท่านั้น ส่วนในขั้นตอนการกำหนดน้ำหนักตัวแปรย่อยแต่ละตัวนั้น นักวิจัยใช้ความคิดเห็นผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญประกอบในการตัดสินใจ วิธีแบบนี้ใช้ในกรณีที่ยังไม่มีผู้ใดกำหนดสูตรหรือโมเดลตัวชี้วัดการศึกษาก่อน

3) การนิยามตัวชี้วัด โดยใช้การนิยามเชิงประจักษ์ (Empirical Definition) นิยามเชิงประจักษ์เป็นนิยามที่มีลักษณะใกล้เคียงกับนิยามเชิงทฤษฎีเพราะเป็นนิยามที่นักวิจัยกำหนดว่าตัวชี้วัดประกอบด้วยตัวแปรย่อยอะไร และกำหนดรูปแบบวิธีการรวบรวมตัวแปรให้ได้ตัวบ่งชี้โดยมีทฤษฎี เอกสารวิชาการ หรืองานวิจัยเป็นพื้นฐาน แต่การกำหนดน้ำหนักของตัวแปรแต่ละตัวที่จะนำมารวมกันในการพัฒนาตัวชี้วัดการศึกษานั้นมิได้อาศัยแนวคิดทฤษฎีโดยตรง แต่อาศัยการ

วิเคราะห์ข้อมูลเชิงประจักษ์ การนิยามแบบนี้มีความเหมาะสมและเป็นที่ยอมรับใช้กันอยู่มาจนถึงทุกวันนี้

เมื่อพิจารณาถึงวิธีการนิยามตัวชี้วัดทั้ง 3 วิธีดังกล่าวข้างต้นเปรียบเทียบกับวิธีการนิยามตัวแปร 2 วิธีที่ใช้ในการวิจัยทั่วไป จะเห็นได้ว่า วิธีการนิยามตัวชี้วัดทั้ง 3 วิธีให้ความสำคัญกับการนิยามระดับนามธรรมตามทฤษฎีหรือการนิยามที่มีทฤษฎีและเอกสารงานวิจัยเป็นพื้นฐานในการนิยาม โดยเฉพาะการนิยามตัวชี้วัด โดยใช้นิยามเชิงทฤษฎีและเชิงประจักษ์ ล้วนแต่ต้องมีทฤษฎีเป็นหลักทั้งสิ้น การกำหนดน้ำหนักความสำคัญของตัวแปร สามารถทำได้โดยวิธีการ 4 วิธีคือ

วิธีที่ 1 การกำหนดน้ำหนักโดยใช้ผลการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญ (expert judgment) ซึ่งอาจเป็นผู้มีความเกี่ยวข้องกับเรื่องที่ต้องการศึกษาในฐานะนักวิจัย หรือนักวางแผน โดยให้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละท่าน ได้พิจารณาลงความเห็นให้ค่าน้ำหนักความสำคัญของตัวแปรแต่ละตัว จากนั้นจึงนำผลมาวิเคราะห์ โดยการใส่ค่าเฉลี่ยหรืออาจมีการใช้ร้อยละของผู้เห็นด้วยกับน้ำหนักในระดับต่าง ๆ นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังสามารถดำเนินการอย่างเป็นระบบมากขึ้น โดยการใช้เทคนิค เดลฟาย (Delphi Technique) เป็นต้น

วิธีที่ 2 การกำหนดน้ำหนักโดยการวัดความสำคัญของตัวแปร (Measure effort required) ในการวัดความสำคัญของตัวแปร อาจพิจารณาจาก 2 สิ่งคือ (1) พิจารณาวงเวลา (time taken) ในการทำกิจกรรมนั้น ๆ และ (2) พิจารณาค่าใช้จ่าย (Cost) ในการทำกิจกรรมนั้น ๆ หากกิจกรรมใดใช้เวลาและค่าใช้จ่ายสูงก็ควรให้น้ำหนักความสำคัญมากกว่าตัวอื่น

วิธีที่ 3 การกำหนดน้ำหนักโดยใช้เกณฑ์มาตรฐาน (to use agreed to Standards) ที่ได้มีผู้ทำการศึกษาและได้มีการกำหนดไว้แล้วอย่างชัดเจน

วิธีที่ 4 การกำหนดน้ำหนักโดยใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ (empirical data) เป็นวิธีการกำหนดน้ำหนักความสำคัญของตัวแปร โดยใช้วิธีการทางสถิติ เช่น ใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบ (Factor Analysis) และ การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม การที่ผู้วิจัยจะเลือกใช้การกำหนดน้ำหนักความสำคัญของตัวแปรวิธีใดนั้น ขึ้นอยู่กับการพิจารณาเหตุผลหลายประการ เพราะธรรมชาติของตัวแปรที่นำมาศึกษามีความแตกต่างกัน ดังนั้นจึงไม่มีวิธีการหรือรูปแบบใดที่เหมาะสมที่สุดกับการพัฒนาตัวชี้วัด

ขั้นที่ 3 การรวบรวมข้อมูล (Data Collection)

ขั้นตอนการรวบรวมข้อมูลในกระบวนการพัฒนาตัวชี้วัด การดำเนินการวัดตัวแปรย่อย ได้แก่ การสร้างเครื่องมือสำหรับการทดลองใช้ และการปรับปรุงเครื่องมือ ตลอดจนการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ การกำหนดกลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่าง การออกภาคสนามเพื่อ

ใช้เครื่องมือเก็บข้อมูล และการตรวจสอบคุณภาพของข้อมูลที่เป็นตัวแปรย่อยซึ่งนำมารวมเป็น ตัวชี้วัดการศึกษา ในขั้นตอนนี้มีวิธีการดำเนินงานคล้ายกับกระบวนการวัดตัวแปรที่ได้กล่าวแล้ว

ขั้นที่ 4 การสร้าง (Construction) ตัวชี้วัด

ในขั้นตอนนี้ นักวิจัยสร้างสเกลตัวชี้วัด (Scaling) โดยนำตัวแปรย่อยที่ได้จากการรวบรวมข้อมูลมาวิเคราะห์รวมให้ได้เป็นตัวชี้วัด โดยวิธีการรวมตัวแปรย่อยหลังจากการ กำหนดน้ำหนักตัวแปรย่อยตามที่ได้นิยามตัวชี้วัดไว้

ขั้นที่ 5 การตรวจสอบคุณภาพของตัวชี้วัด

ในการตรวจสอบคุณภาพของตัวชี้วัดนั้น ได้มีนักวิชาการหลายท่านได้เสนอ แนวคิดไว้ โดยบางท่านได้อธิบายการตรวจสอบคุณภาพของตัวชี้วัดอย่างละเอียด เช่น จอห์นสโตน (Johnstone) และบางท่านก็อธิบายเพียงแนวคิดหลัก ๆ เช่น อีเวลและโจนส์ (Ewell and Jones) และ นงลักษณ์ วิรัชชัย และ สุวิมล ว่องวานิช (2541) ดังนั้น จึงขอสรุปประเด็นสำคัญต่าง ๆ ในการตรวจสอบคุณภาพตัวชี้วัด ดังนี้ (บุญศรี พรหมมาพันธุ์และคณะ, 2547)

จอห์นสโตน ได้เน้นการตรวจสอบตัวชี้วัด 2 ประเด็นคือ

1) การตรวจสอบความเที่ยงตรงภายใน (Internal Validity) เป็นการพัฒนา ตัวชี้วัดเพื่อให้เกิดความเที่ยงตรงภายใน จุดสำคัญที่สุดคือ ผู้วิจัยจะต้องควบคุมให้การกำหนดนิยามเชิงปฏิบัติการ (Operational definition) ของตัวแปรที่นำมาสร้างตัวชี้วัดเป็นดังนี้

- (1) การนิยามเชิงปฏิบัติการของตัวแปรต้องมีความชัดเจน และครอบคลุมองค์ประกอบของสิ่งที่ต้องการศึกษาทั้งหมด
- (2) นิยามเชิงปฏิบัติการของตัวแปรต่าง ๆ ผู้วิจัยได้กำหนดขึ้นต้องมีลักษณะที่สามารถทำการตรวจวัดได้ในสภาพจริง
- (3) ตัวแปรที่นำมาสร้างตัวบ่งชี้ทั้งหมด ต้องเป็นตัวแทนของสิ่งที่เราต้องการศึกษา โดยที่ผู้พัฒนาตัวชี้วัดควบคุมการกำหนดนิยามเชิงปฏิบัติการของตัวแปรต่าง ๆ อย่างดี ตัวชี้วัดที่สร้างขึ้นก็จะมีคุณภาพถูกต้องชัดเจนและครอบคลุมในสิ่งที่ต้องการวัดและสิ่งเหล่านี้ ก็จะทำให้เกิดการเพิ่มความเที่ยงตรงภายในให้แก่ตัวชี้วัดที่สร้างขึ้น

2) การตรวจสอบความเชื่อมั่น (Reliability) ตัวชี้วัดที่ดีต้องมีความเชื่อมั่น โดยเฉพาะความเชื่อมั่นแบบคงเส้นคงวาในการวัด (The consistency of measurement) ซึ่งวิธีการควบคุมกระบวนการต่าง ๆ ในการพัฒนาตัวบ่งชี้เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่น 4 ประการ มีดังนี้ (1) การกำหนดนิยามเชิงปฏิบัติการของตัวชี้วัดต้องถูกต้องชัดเจนตรงความเป็นจริง (2) การเก็บรวบรวมข้อมูลต้องมีกระบวนการที่ดีและถูกต้อง (3) เครื่องมือที่ใช้รวบรวมข้อมูลต้องเป็นเครื่องมือที่มีคุณสมบัติที่ดีและ (4) กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลต้องถูกต้องตามหลักการ

อิวลและ โจนส์ ได้กล่าวถึงคุณสมบัติที่ดีของตัวชี้วัด 7 ข้อ ดังนี้

1. สามารถนำไปใช้ปฏิบัติในเชิงนโยบายได้ (Policy leverage)
2. สามารถแปลความได้ถูกต้อง (Interpretability)
3. สามารถวัดได้ครอบคลุมทั้งหมด (Balance of perspective)
4. มีเกณฑ์ในการเปรียบเทียบที่เหมาะสม (Appropriate standards of comparison)
5. มีคุณสมบัติที่ดีในเรื่องของความเที่ยงตรงและความเชื่อมั่น (Technical adequacy)
6. สามารถปฏิบัติได้จริง (Practicability)

นงลักษณ์ วิรัชชัย และ สุวิมล ร่องวานิช (2541 อ้างถึงใน บุญศรี พรหมมาพันธุ์และคณะ, 2547) สรุปคุณสมบัติของตัวชี้วัดผลการปฏิบัติงานที่ว่าจะต้องมีคุณสมบัติที่สำคัญ 3 ประการ ดังนี้คือ

1) ตัวชี้วัดต้องมีความเที่ยงตรง เนื่องจาก ความเที่ยงตรงในการวัดของตัวชี้วัดจะนำไปสู่คุณสมบัติอื่น ๆ คือ จะทำให้เกิดความเชื่อมั่น ความเป็นปรนัย ความสามารถในการแปลความหมาย และความครอบคลุมของตัวชี้วัดในการวัดสิ่งที่เราสนใจศึกษา

2) ตัวชี้วัดต้องมีความเหมาะสม ทั้งความเหมาะสมในแง่ของความสามารถในการปรับเปลี่ยน มีเกณฑ์ในการเปรียบเทียบที่เหมาะสม และยังคงมีความเหมาะสมที่จะใช้เป็นตัวชี้วัดในการปฏิบัติงาน

3) ตัวชี้วัดต้องมีคุณสมบัติของการปฏิบัติได้ในสภาพการณ์จริง คือ เมื่อมีการนำตัวชี้วัดไปตรวจวัดในสภาพการณ์จริงจะต้องมีกระบวนการวัดที่สะดวก ไม่ยุ่งยาก ใช้ต้นทุนต่ำทั้งในการพัฒนา และการใช้ประโยชน์จากตัวบ่งชี้ผลการปฏิบัติงาน

ขั้นที่ 6 การนำเสนอรายงาน (Contextualization and Presentation)

ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนหนึ่งในการพัฒนาตัวชี้วัดที่มีความสำคัญมากเพราะเป็นการสื่อสาร(Communication) ระหว่างนักวิจัยที่เป็นผู้พัฒนากับผู้ใช้ตัวชี้วัด หลังจากที่ได้สร้างและตรวจสอบคุณภาพของตัวชี้วัดแล้ว นักวิจัยต้องวิเคราะห์ข้อมูลให้ได้ค่าของตัวชี้วัดที่เหมาะสมกับบริบท (Context) เช่นอาจวิเคราะห์ตีความแยกตามระดับเขตการศึกษา จังหวัดอำเภอ โรงเรียนหรือแยกตามประเภทของบุคลากร หรืออาจวิเคราะห์ตีความในระดับภาค แล้วจึงรายงานค่าของตัวชี้วัดการศึกษาให้ผู้บริโภค/ผู้บริหาร/นักวางแผน/นักวิจัย ตลอดจนนักการศึกษาทั่วไปได้ทราบและใช้ประโยชน์จากตัวชี้วัดการศึกษาได้อย่างถูกต้องต่อไป

2. ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเด็กปฐมวัย

2.1 ความสำคัญของเด็กปฐมวัย

เด็กเป็นทรัพยากรที่มีค่ายิ่ง เป็นความหวังของครอบครัว เป็นผู้สืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมและความเป็นมนุษยชาติ เป็นพลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ อนาคตของประเทศชาติ จึงขึ้นอยู่กับคุณภาพของเด็ก เด็กที่มีความสมบูรณ์ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ มีพัฒนาการในทุก ๆ ด้าน ที่เหมาะสมกับวัย ไม่ว่าจะเป็นพัฒนาการทางด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคมและจริยธรรม จะเป็นผู้ที่สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข และเป็นประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติ (เขาวพา เดชะคุปต์, 2541) นักจิตวิทยาและนักการศึกษาได้กล่าวถึงความสำคัญของเด็กวัยนี้ไว้ดังนี้

Freud (1949 อ้างถึงใน เขาวพา เดชะคุปต์, 2541) นักจิตวิเคราะห์ได้ย้ำให้เห็นว่าวัยเริ่มต้นของชีวิตมนุษย์ คือ ระยะเวลา 5 ปี แรกของเรา ประสบการณ์ต่างๆ ที่ได้รับในตอนต้น ๆ ของชีวิตจะมีอิทธิพลต่อชีวิตคนเราตลอดจนถึงวาระสุดท้าย เขาเชื่อว่าการอบรมเลี้ยงดูในวัยปฐมวัยนั้นมีผลต่อพัฒนาบุคลิกภาพของเด็กในอนาคต

Bloom (1964 อ้างถึงในบุหงา วัฒนะ, 2534) เชื่อว่าสภาพแวดล้อมในวัยเด็กตอนต้นเป็นสิ่งสำคัญต่อชีวิตของเด็กเป็นอย่างมากด้วยเหตุผล 3 ประการคือ

1) ลักษณะบางประการเจริญอย่างรวดเร็ว และสภาพแวดล้อมเป็นส่วนสำคัญที่จะสร้างลักษณะเหล่านี้

2) นักพัฒนาการเชื่อว่า พัฒนาการในวัยต้นนี้ เป็นพื้นฐานสำหรับพัฒนาการในช่วงต่อไป และสภาพแวดล้อมที่ดีจะช่วยให้เกิดพัฒนาการในระยะต้น

3) การเรียนรู้ครั้งแรกเกิดขึ้นได้ง่ายกว่าการเรียนรู้ครั้งต่อไป ซึ่งมักจะได้รับผลกระทบจากการเรียนรู้ครั้งแรก เพราะฉะนั้น การเรียนรู้ในวัยต้นนี้ จึงต้องเป็นการเรียนรู้อย่างถูกต้องซึ่งสภาพแวดล้อมมีส่วนทำให้เกิดขึ้น

Bloom (1964 อ้างถึงใน สุโขทัยธรรมมาธิราช, 2537) ได้รายงานผลการวิจัยของเขาในหนังสือ *Stability and Change in Human Characteristics* หนังสือเล่มนี้ได้ทำให้นักการศึกษาหลาย ๆ ท่าน ที่มีข้อสงสัยในเรื่องพัฒนาการของเด็กในระยะเริ่มแรก มีความเชื่อมั่นและเข้าใจว่าเด็กตั้งแต่แรกเกิดจนถึงขวบปีแรกจะพัฒนาร้อยละ 20 เมื่ออายุ 4 ขวบ จะพัฒนาด้านสติปัญญาถึงร้อยละ 50 และจากช่วงอายุ 4 – 8 ขวบ จะพัฒนาเพิ่มขึ้นอีกร้อยละ 30 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าสติปัญญาของมนุษย์มากกว่า 3 ใน 4 จะได้รับการพัฒนาในวัยเด็ก บลูมยังพบอีกด้วยว่า สิ่งแวดล้อมมีส่วนสำคัญที่จะทำให้พัฒนาการของบุคคลชะงักหรือเพิ่มขึ้นได้ ซึ่งแสดงว่า

สิ่งแวดล้อมมีผลต่อพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็กในระยะ 6 ปี แรกของชีวิตมากกว่าในระยะอื่นๆ

Erikson (1967 อ้างถึงใน เขวพา เศษคุปต์, 2541) เน้นความสำคัญของวัยเด็กว่าเป็นวัยที่เรียนรู้สิ่งแวดล้อม ถ้าสิ่งแวดล้อมแปลกใหม่ น่าตื่นเต้นสนใจ และมีความสุข เด็กจะมองโลกในแง่ดี เพราะมีความสุข ถ้าเด็กประสบแต่สิ่งไม่พึงพอใจ คับแค้น เด็กจะขาดความสุข มองโลกในแง่ร้าย ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง

สรุปได้ว่า วัยเด็กเป็นช่วงที่มีความสำคัญอย่างยิ่งของชีวิต เพราะเป็นช่วงที่พัฒนาการทุกด้านเจริญขึ้นอย่างรวดเร็ว ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา การพัฒนาเด็กในช่วงวัยนี้จะเป็นการวางรากพื้นฐานทางด้านจิตใจ อุปนิสัย และความสามารถซึ่งจะมีผลต่อไปในอนาคตของเด็กและของชาติในที่สุด

2.2 ลักษณะพัฒนาการของเด็กปฐมวัย (Early Childhood or Pre-school Age) อายุ 2-6 ปี

ลักษณะทั่วไปของเด็กวัยปฐมวัย

พรณี ช. เจนจิต (2541) ได้กล่าวถึง ลักษณะของเด็กอนุบาล ดังนี้เด็กอายุประมาณ 2 ขวบ จนถึง 6 ขวบ มีลักษณะเด่น คือ อยากรู้อยากเห็น อยากรู้อยากเป็นอิสระ อยากรู้อยากเป็นของตัวเอง อยากรู้อยากช่วยเหลือตัวเอง ชอบปฏิเสธ และหัวดี ไม่สู้จะตามใจใครง่ายๆ วัยนี้จึงได้สมญาว่า “วัยช่างปฏิเสธ” (Negativistic Period) วัยนี้เป็นระยะที่มีการเปลี่ยนแปลงด้านบุคลิกภาพมากที่สุด เป็นระยะที่เด็กเริ่มรู้จักพึ่งตัวเองได้บ้าง และต่อมาก่ออายุ เพิ่มพูนการพึ่งตนเองได้มากขึ้น เมื่อเด็กเจริญเติบโตได้ประมาณ 5 ขวบจะเริ่มแสดงให้เห็นถึงความรู้สึกนึกคิดของตนด้วยการพูดคุยกับพ่อแม่ เริ่มแสดงให้เห็นถึงความเฉลียวฉลาด ซึ่งจะเป็นเอกลักษณ์ของเด็กแต่ละคนต่อไปและเด็กวัยนี้จะมีอารมณ์ซุกซนมาก เนื่องมาจากเด็กรู้สึกว่าสามารถช่วยเหลือตัวเองได้บ้างแล้ว เด็กจะแสดงความรู้สึกนึกคิดของตนเองออกมาเป็นการกระทำ แม้ว่าในบางครั้งความคิดของเด็กจะไม่ตรงกับความเป็นจริงก็ตามระยะนี้จึงจัดเป็นหัวเลี้ยวหัวต่อของความฝันและความเป็นจริงอีกด้วย

2.2.1 ลักษณะทางร่างกาย (Physical Characteristics)

1) เด็กวัยนี้คล่องแคล่วว่องไว สามารถควบคุมร่างกายได้เองและสนุกสนานกับกิจกรรมต่างๆ ของตนเอง ครูควรจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้เด็กมีโอกาสวิ่งปายและกระโดดให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยให้อยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของครู ถ้าเราติดตามดูเด็กวัยนี้จะพบว่าเด็กแต่ละคนจะมีการเล่นแปลกๆ แตกต่างกัน และน่าตื่นเต้นอยู่เสมอ

2) เนื่องจากเด็กอนุบาลมักซุกซนอยู่เสมอ จึงต้องการเวลาพักผ่อนด้วย แต่ตัวเขามักไม่ยอมหยุดเอง โรงเรียนอนุบาลจึงควรจัดตารางเวลาให้เด็กได้พักผ่อน และครูควรจัดเตรียมใจให้พร้อม ถ้าเกิดการซุกซนและตื่นเต้นจนกระทั่งเด็กไม่ยอมนอน

3) กล้ามเนื้อของเด็กวัยนี้เจริญเร็วมาก จนเด็กไม่สามารถควบคุมมือและนิ้วได้ ฉะนั้น เด็กในวัยนี้จะงุ่มง่ามและทำกิจกรรมบางอย่างที่ใช้นิ้วและมือไม่ค่อยสะดวก เช่น การผูกเชือกรองเท้า หรือติดกระดุมเสื้อ เป็นต้น กิจกรรมที่จัดให้เด็กวัยนี้ จึงควรหลีกเลี่ยงกิจกรรมซึ่งต้องการความประณีต เช่น การทากาวติดกระดาษ แต่ควรจัดให้เล่น ดินสอเทียน การป้ายสีด้วยแปรงใหญ่ ๆ เป็นต้น

4) มือและตาของเด็กอนุบาลยังไม่สัมพันธ์กัน และยังไม่เพ่งมองวัตถุเล็ก ๆ ไม่ได้ ฉะนั้น ควรหลีกเลี่ยงกิจกรรมที่จะให้เด็กวัยนี้จ้องมองสิ่งของเล็ก ๆ

5) กระดูกกะโหลกศีรษะของเด็กวัยนี้ยังอ่อน ฉะนั้น ต้องระมัดระวังการตีศีรษะกันในระหว่างการเล่น ถ้าครูเห็นว่ามีการเล่นตีศีรษะเกิดขึ้น ต้องเตือนให้เด็กทั้งห้องทราบถึงอันตรายในเรื่องนี้พร้อมด้วยเหตุผล

6) รูปร่างของเด็กชายวัยนี้โตกว่าเด็กหญิง แต่เด็กหญิงก็มีการพัฒนาการในด้านอื่นๆ มากกว่า โดยเฉพาะทักษะในด้านการเคลื่อนไหวร่างกาย (motor skills) เด็กหญิงมีพัฒนาการเร็วกว่าเด็กชาย ฉะนั้น เด็กชายจะงุ่มง่ามกว่าเด็กหญิงในการใช้สิ่งของเล็ก ๆ ครูควรหลีกเลี่ยงการแข่งขันในเรื่องเหล่านี้ระหว่างเด็กหญิงและเด็กชาย

7) ความถนัดในการใช้มือจะเริ่มในวัยนี้เป็นส่วนมาก เด็กประมาณ 90% จะถนัดขวา แต่ถ้าพบว่าเด็กถนัดซ้ายก็ไม่ควรพยายามบังคับให้เด็กฝึกฝนหรือเปลี่ยนมือ จริงอยู่การถนัดขวาสะดวกกว่าแต่ไม่ใช่สิ่งสำคัญ การบังคับให้เด็กเปลี่ยนมือจากซ้ายไปขวานั้น อาจจะทำให้เด็กรู้สึกว่าคุณเองผิดปกติ หงุดหงิด อารมณ์เสีย และอาจจะก่อให้เกิดปัญหาในการปรับตัวด้านอื่นได้ เช่น การติดอ่าง เป็นต้น

2.2.2 ลักษณะทางสังคม (Social Characteristics)

1) เด็กวัยนี้ส่วนมากมีเพื่อนสนิทเพียง 1-2 คน แต่มิตรภาพของเด็กวัยนี้อาจเปลี่ยนได้เร็วมาก เด็กอนุบาลมักมีสังคมที่ไม่แน่นอนและเล่นกับเพื่อนส่วนใหญ่ในชั้นได้ด้วยความเต็มใจ มักจะมีเพื่อนสนิทเป็นเพศเดียวกัน มิตรภาพระหว่างเด็กหญิงเด็กชายจะพัฒนาขึ้น เด็กบางคนอาจไม่สามารถเข้ากับเพื่อนได้ หรือไม่มีความมั่นใจที่จะติดต่อกับเพื่อน ๆ หรือบางครั้งเด็กอาจจะชอบอยู่คนเดียวหรือชอบที่จะเป็นผู้สังเกตการณ์มากกว่าที่จะเป็นผู้มีส่วนร่วม ครูควรให้ความช่วยเหลือ เมื่อรู้สึกว่าคุณอยากรู้จักเพื่อน ๆ

2) กลุ่มเพื่อนเล่นมักเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ไม่ค่อยเป็นระเบียบและเปลี่ยนแปลงบ่อย ๆ ครูไม่ควรเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการเล่นของเด็กให้มากนัก ตัวเด็กจะเปลี่ยนการเล่นอย่างฉับพลัน เพราะการที่ผู้ใหญ่ยุ่งเกี่ยวกับเด็กมากเกินไป จะเป็นการทำลายพฤติกรรมสร้างสรรค์ของเด็ก ช้าช้า ก่อให้เกิดพฤติกรรมทางทำลาย

3) เด็ก ๆ มักจะทะเลาะกันบ่อย ๆ แต่เป็นช่วงระยะสั้น และเด็ก ๆ มักจะลืมง่าย เมื่อเด็กหลาย ๆ คนมารวมกันในที่จำกัด และมีของเล่นจำนวนจำกัด เรื่องที่หลีกเลี่ยงไม่ได้คือการแย่งชิงของเล่นเหล่านั้น ถ้าทำได้ควรปล่อยให้เด็กจัดการเรื่องเช่นนี้ให้เรียบร้อยเอง เราจะเข้าไปเกี่ยวข้องเมื่อการทะเลาะนั้นรุนแรงเกินไปเท่านั้น โดยจะต้องพยายามแยกคู่ปรับออกจากกัน และแนะนำให้ไปเล่นอย่างอื่น แทนที่จะบังคับให้เลิกทะเลาะกัน

4) เด็กอนุบาลจะสนุกสนานกับการเล่นละคร เรื่องที่เล่นอาจจะเกิดขึ้นเองหรือเลียนแบบรายการโทรทัศน์ ฉะนั้น ครูจึงควรให้การสนับสนุน โดยกระตุ้นให้เด็กแสดงเรื่องที่เขาพอใจ

5) เด็กชายและเด็กหญิงมีความสนใจคล้ายกัน และยังไม่มีความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาททางเพศอย่างชัดเจน ฉะนั้น ครูจึงไม่ควรอารมณ์เสียถ้าพบว่าเด็กชายบางคนชอบเล่นตุ๊กตาและเด็กผู้หญิงบางคนชอบเล่นปืน หรือเล่นแบบเด็กผู้ชาย

2.2.3 ลักษณะทางอารมณ์ (Emotional Characteristics)

1) เด็กอนุบาลมักจะแสดงอารมณ์อย่างอิสระและเปิดเผย และมีอารมณ์โกรธบ่อย ๆ นักจิตวิทยาบางคนกล่าวว่า บุคคลบางคนปกปิดอารมณ์ของตน หรือระงับความรู้สึกที่ควรจะแสดงออกได้ แต่สำหรับเด็กวัยนี้ ควรจะแสดงอารมณ์ได้อย่างเปิดเผย หรืออย่างน้อยก็มีขอบเขตที่กว้างขวางขึ้น เพื่อเด็กจะได้ยอมรับและรับรู้อารมณ์ของตน ครูอนุบาลบางคนกระตุ้นให้เด็กวิเคราะห์พฤติกรรมบางอย่างที่ไม่เป็นที่ยอมรับ เช่น อาจจะเด็กว่า “ทำไมหนูจึงคิดที่จะใช้ไม้ตีเพื่อน ”

เด็กมักจะโกรธง่ายเมื่อเวลาเหนื่อย หิว หรือผู้ใหญ่เข้าแทรกแซงมากเกินไป เราควรจะเอาสภาพการณ์เหล่านี้มาพิจารณาและหาทางบรรเทาอารมณ์โมโหโทโสต่าง ๆ ให้น้อยที่สุดอย่างไรก็ตาม เด็กที่เริ่มไปโรงเรียนแล้ว ควรจะได้เรียนรู้การควบคุมอารมณ์ของตนเองด้วย

2) เด็กวัยนี้เมื่อมีโอกาสพบเหตุการณ์แปลกใหม่ อาจจะมีอารมณ์กลัว หงุดหงิด รำคาญ ได้ง่าย ถ้าท่านพยายามให้เด็กสะกดกลั้นอารมณ์ แม้เพียงบางส่วนอาจก่อให้เกิดปัญหาได้ในชีวิตช่วงต่อไป ในรูปแบบของโรคกลัวเฉพาะอย่าง หรือความวิตก ด้วยเหตุนี้จึงเป็นการไม่สมควรอย่างยิ่งที่จะล้อเลียนเด็กซึ่งแสดงอารมณ์กลัว บังคับให้เขาอยู่ในสถานการณ์ที่เขากลัว หรือไม่เอาใจใส่อารมณ์กลัวของเด็ก วิธีการที่ดีคือ แสดงให้เด็กรู้เรายอมรับอารมณ์กลัวของเขา และเมื่อเขาไปโรงเรียนเขาจะเริ่มรู้สึกดีขึ้น

วิธีการที่มีประสิทธิภาพได้แก่ การยอมให้เด็กได้สัมผัสกับสิ่งต่าง ๆ ด้วยตัวเอง และใช้วิธีการของเด็กเอง คือให้เขาได้สังเกตด้วยตนเอง ไม่ใช่ด้วยความช่วยเหลือของผู้ใหญ่หรือเด็กอื่นที่ไม่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งอธิบายให้เขาเห็นว่าเหตุการณ์หรือสิ่งของนั้นๆ โดยที่จริงแล้วไม่มีอันตรายใด ๆ เลย สิ่งสำคัญ คือ ควรจะจำไว้ว่าเด็กมักจะได้รับอิทธิพลโดยตรงจากผู้ใหญ่ ไม่ว่าจะกลัวหรือยอมรับอะไรก็ตาม จะขึ้นอยู่กับว่าผู้ใหญ่ทำอย่างไร ฉะนั้น ถ้าท่านกลัวอะไรแปลก ๆ ควรจะฝึกควบคุมอารมณ์ให้สงบ

3) ความอิจฉาริษยาระหว่างเพื่อน ๆ ในชั้น เป็นของธรรมดาสำหรับเด็กวัยนี้ เด็กจะรักครูและแสวงหาการยอมรับจากครูมาก ฉะนั้น เมื่อมีเด็กถึง 30 คน และครูเพียงคนเดียว ความอิจฉาริษยาจึงเป็นเรื่องหนีไม่พ้น วิธีที่ดี ครูควรจะแสดงความยุติธรรมโดยเอาใจใส่เด็กทุก ๆ คน ให้ทั่วถึงเท่าที่จะทำได้ เมื่อจะยกย่องใครเป็นพิเศษก็เรียกไปบอกเป็นการส่วนตัว ถ้าเด็กคนใดเป็นที่ยอมรับของกลุ่มมากเกินไป ก็เป็นธรรมดาที่เด็กคนอื่นจะไม่พอใจ นอกจากนี้ เด็กอนุบาล ควรจะได้เรียนรู้การยับยั้งอารมณ์ก้าวร้าวของตนเองด้วย

2.2.4 ลักษณะทางสติปัญญา (Cognitive Characteristics)

1) เด็กวัยนี้จะมีความสามารถในการใช้ภาษาได้อย่างดี ส่วนมากชอบออกมาพูดหน้าชั้น หรือต่อหน้ากลุ่มเพื่อน การจัด "Sharing time" จะทำให้เด็กได้มีโอกาสพูดแต่ก็ต้องฝึกเขาให้เป็นผู้ฟังที่ดีด้วย ครูควรจัดให้มีการหมุนเวียนกันออกมาพูด เพื่อเป็นการแบ่งโอกาสให้กับผู้ที่พูดมากที่สุด กับผู้ที่เงียบที่สุดได้มีโอกาสพูดเท่า ๆ กัน

2) การสร้างจินตนาการและการแต่งเรื่องขึ้น เป็นสิ่งที่พบมากที่สุดในช่วงวัยนี้ ครูควรส่งเสริมสร้างให้กับนักเรียนให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยอาศัยบทละคร นิทาน เรื่องเล่า และภาพวาดต่างๆ แต่อย่างไรก็ตามเด็กบางคนอาจจะมีจินตนาการมากเกินไปจนไม่สามารถชี้ข้อแตกต่างว่าอะไรคือเรื่องจริง และอะไรคือเรื่องที่แต่งขึ้นให้คนเชื่อ ซึ่งสามารถนำไปสู่ปัญหาการปรับตัวได้

วิธีปฏิบัติที่จะไม่ทำให้การสร้างจินตนาการของเด็กต้องหยุดชะงักไป ก็คือการส่งเสริมและกระตุ้นให้กำลังใจ ให้เล่าเรื่องต่างๆ ในช่วงเวลาพิเศษ และในกรณีนี้ต้องเน้นให้เด็กเข้าใจว่า ถึงแม้ครูจะยกย่องว่าการที่เขาแต่งเรื่องขึ้นมาเองได้นั้นเป็นความสามารถของเขา แต่ในขณะที่เดียวกันเขาก็จะต้องอธิบายได้ว่าเรื่องที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริงนั้นเป็นอย่างไร

3) เด็กวัยนี้มักจะใช้ภาษาพูดซึ่งเป็นของตนเอง การที่ครูหรือหรือพ่อแม่พยายามจะแก้ภาษาพูดของเด็กเป็นสิ่งที่ยากลำบาก

4) ครูสามารถช่วยสร้างให้เด็กในวัยนี้เป็นผู้ที่มีความสามารถได้ ด้วยวิธีการตามที่ Ainsworth and Witting (1972) และ White and Watts (1973 อ้างถึงใน อุทุมพร พรายอินทร์, 2542) ได้เสนอแนะไว้ดังนี้

- (1) ให้มีปฏิสัมพันธ์กับเด็กบ่อย ๆ และในรูปแบบที่ต่าง ๆ กัน
- (2) ให้ความสนใจกับสิ่งที่เด็กพูดหรือทำ
- (3) เปิดโอกาสให้เด็กได้สำรวจ และมีประสบการณ์กับสิ่งต่าง ๆ
- (4) อนุญาตและกระตุ้นให้เด็กทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง
- (5) กระตุ้นให้เด็กประสบความสำเร็จในการทำสิ่งต่าง ๆ
- (6) มีความคงเส้นคงวาในการจำกัดขอบเขตการกระทำของเด็ก ให้เด็กรู้ว่ามิฉะนั้นทำอะไรไม่ได้ อธิบายเหตุผลให้เด็กเข้าใจ ฟังคำขอของเด็ก ถ้าเขาคิดว่าเข้มงวดไป และให้เหตุผลเพิ่มเติมถ้าคิดว่าจะยังจำกัดขอบเขตเช่นเดิม
- (7) แสดงให้เด็กเห็นว่าชื่นชมและยกย่องความสำเร็จของเด็ก
- (8) หาทางสื่อให้เด็กรู้ถึงความรักโดยวิธีที่จริงใจและอบอุ่น

จะเห็นได้ว่า ธรรมชาติของเด็กปฐมวัยนั้น มีลักษณะเฉพาะตามวัยเช่นเดียวกับเด็กวัยอื่น ครูและผู้ที่เกี่ยวข้องจำเป็นต้องมีความรู้ ความเข้าใจจึงจะส่งเสริมพัฒนาการได้อย่างเหมาะสม ซึ่ง ภรณ์ คุรุรัตน์ (2523) ได้เสนอแนะไว้ดังต่อไปนี้

- 1) เด็กระดับก่อนศึกษามีความแตกต่างจากเด็กระดับประถมศึกษาหลายด้าน ฉะนั้น การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ จึงต้องสอดคล้องกับหลักพัฒนาการเด็กเพื่อเป็นทักษะพื้นฐานในการเรียนประถมศึกษาต่อไป
- 2) พัฒนาการของเด็กวัยเดียวกัน อาจเร็วช้าต่างกันได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประสบการณ์และสิ่งแวดล้อมที่แต่ละคนได้รับ
- 3) ปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการเด็ก คือ ความรัก ความอบอุ่น การเล่น การรับประทานอาหาร การพักผ่อน การป้องกันโรค
- 4) การส่งเสริมพัฒนาการเด็กนั้น ครูควรส่งเสริมในทุกๆด้าน ไปพร้อมๆกัน เนื่องจากพัฒนาการแต่ละด้าน มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนกว่ากัน และมีความสัมพันธ์กัน การส่งเสริมหรือการสกัดกั้นพัฒนาการด้านใดด้านหนึ่ง ย่อมทำให้เกิดผลดีหรือกระทบพัฒนาการด้านอื่นๆ ด้วย

5) การส่งเสริมให้เด็กมีพัฒนาการทางร่างกาย ขึ้นอยู่กับการเลี้ยงดูเด็กให้มีความเจริญเติบโตด้านส่วนสูง และน้ำหนักตามปกติ และการจัดกิจกรรมให้เด็กได้ใช้กล้ามเนื้อใหญ่ กล้ามเนื้อเล็ก และประสาทสัมผัส

6) การส่งเสริมให้เด็กมีพัฒนาการทางสติปัญญา ขึ้นอยู่กับการจัดสิ่งแวดล้อม การใช้สื่อที่กระตุ้นให้เด็กใช้ประสาทสัมผัส การสังเกต การค้นหา และการกระทำกิจกรรมต่างๆ ด้วยตนเอง ตลอดจนการใช้ภาษาในการสื่อความหมาย

7) การส่งเสริมให้เด็กมีพัฒนาการทางอารมณ์ และสังคม ขึ้นอยู่กับความรัก ความเอาใจใส่ที่เด็กได้รับจากผู้ใหญ่ เช่น พ่อ แม่ และครู เมื่ออยู่ที่โรงเรียนครูจึงมีบทบาทที่สำคัญที่สุดที่จะทำให้เด็กรู้สึกปลอดภัย อบอุ่น และเชื่อมั่นในตนเอง

2.3 วิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กอนุบาลที่เหมาะสม

นางพะงา ลิ้มสุวรรณ (2530) กล่าวว่า การอบรมเลี้ยงดูที่เหมาะสมจะเป็นวิธีการอบรมเลี้ยงดูที่ทำให้เกิดผลในทางบวกหรือทางที่ติดต่อกับเด็กอนุบาลโดยพ่อแม่ ครู ผู้ปกครองควรเรียนรู้และนำมาใช้ปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อเด็ก ซึ่งวิธีการเหล่านี้ ได้แก่

2.3.1 การกล่าวถึงคุณความดี การเล่าเรื่อง การพูดคุย หรือการกล่าวถึงความดีให้เด็กฟัง วันละเรื่องจะเป็นการปลูกฝังนิสัย หรือปลูกฝังทัศนคติที่ดีให้เกิดขึ้นในจิตใจเด็ก โดยเด็กจะเกิดความรู้สึกว่า การกระทำคุณความดีเป็นที่ยอมรับของพ่อแม่ ครู ผู้ปกครองและสังคม เด็กจะเก็บความรู้สึกนี้ไว้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตและปฏิบัติตามเมื่อมีโอกาส การกล่าวถึงคุณความดีนี้เป็นสิ่งที่พ่อแม่ ครู ผู้ปกครอง สามารถทำได้ในรูปของการเล่าประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน ที่ประสบมา เรื่องราวจากหนังสือพิมพ์หรือเล่าเป็นนิทานก่อนนอน ซึ่งเป็นเวลาที่เหมาะสม นอกจากนี้ควรเปิดโอกาสให้เด็กได้พูดถึงประสบการณ์ที่ดีที่ได้รับมา โดยพ่อแม่ ครู ผู้ปกครองสามารถให้แรงเสริมเพื่อให้ความรู้สึกยืนยันเข้าไปในจิตใจเด็ก

2.3.2 การให้รางวัล การให้รางวัลในการอบรมเลี้ยงดูเด็กนั้น มีจุดประสงค์เพื่อให้เด็กเกิดความภาคภูมิใจในผลของการกระทำ และอยากจะประพฤติตนให้ดียิ่งขึ้น การให้รางวัลนี้มิได้มีความหมายเฉพาะการให้สิ่งของเท่านั้น แต่ยังหมายรวมไปถึงการให้รางวัลทางใจด้วย เช่น ความสนใจ การกอดรัด การหอมแก้ม เป็นต้น เพราะสิ่งเหล่านี้สร้างความพึงพอใจและมี ความหมายต่อเด็กมากกว่าของเล่นที่มีราคาแพง

ในกรณีที่ให้รางวัลเป็นสิ่งของ พ่อแม่ ครู ผู้ปกครองควรเป็นผู้เลือกของรางวัล ไม่ควรให้เด็กเข้ามาควบคุมหรือขอ และไม่มีการสัญญาล่วงหน้า รางวัลที่ให้ต้องเลือกให้เหมาะสมกับเพศ อายุ และความสนใจของเด็ก เพื่อรางวัลที่มีค่าสำหรับเด็กจริงๆ นอกจากนี้ไม่ควรให้รางวัลพร่ำเพรื่อแต่ควรให้ในกรณีที่เด็กทำความดีจริงๆ เพราะจะเป็นการสร้างนิสัยที่ไม่

ดีให้กับเด็ก เด็กจะไม่มีความผูกพันกับความพยายามที่จะกระทำดี แต่จะเรียกร้องเอารางวัลเพื่อการทำดี หรือทำดีเพื่อหวังผลรางวัล ไม่ได้กระทำดีเพราะความตระหนักหรือเห็นความสำคัญของการทำดีทั้งนี้เพราะ การให้รางวัลเป็นการยืนยันให้เด็กได้รู้ว่า พฤติกรรมที่เด็กทำนั้นพ่อแม่ ผู้ปกครองชอบอยากให้กระทำต่อ อันเป็นการให้แรงเสริมหรือแรงผลักดัน แต่เมื่อพฤติกรรมนั้น ๆ เด็กปฏิบัติจนกลายเป็นนิสัยแล้ว ก็ไม่มีความจำเป็นต้องให้รางวัลอีกต่อไป เพราะเป็นหน้าที่ที่เด็กต้องกระทำและรับผิดชอบ

2.3.3 การพูดคุย การพูดคุยระหว่างสมาชิกภายในครอบครัวจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ การอยู่ร่วมกันในครอบครัวอย่างมีความสุขและเข้าใจซึ่งกันและกัน เป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในการเสริมความสัมพันธ์ภายในครอบครัว พ่อแม่ผู้ปกครอง ควรเป็นผู้คอยกระตุ้นหรือชวนให้เด็กได้พูดคุย เพราะการพูดคุยจะช่วยให้พ่อแม่ ผู้ปกครองเข้าใจความรู้สึกนึกคิดของเด็กมากขึ้น ในขณะที่เดียวกับเด็กก็มีโอกาสได้ระบายความในใจ สามารถลดความหวาดกลัวและความวุ่นวายในชีวิตลงได้ เรื่องที่พูดคุยอาจเป็นความคิดเห็นของเด็ก ประสบการณ์ที่เด็กได้รับ ความรู้สึกต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ฯลฯ นอกจากนี้การพูดคุยยังเป็นวิธีทางหนึ่งที่ยังไปสู่การสอดแทรกการสั่งสอนชี้แนะแนวทางที่ถูกต้องให้เด็ก เพราะจากการพูดคุยพ่อแม่ ผู้ปกครองจะทราบว่าเด็กมีความรู้สึกนึกคิดหรือความคิดเห็นอย่างไร หากไม่ถูกต้องพ่อแม่ ผู้ปกครองสามารถชี้แนะแนวทางที่ถูกต้องในขณะที่พูดคุยให้เด็กได้

2.3.4 การตั้งกฎเกณฑ์ ในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก พ่อแม่ ครู ผู้ปกครองจำเป็นต้องวางกฎเกณฑ์ในการปกครองไว้เพื่อควมมีระเบียบและวินัยในตัวเด็ก หลักของการตั้งกฎเกณฑ์ ได้แก่

1) กฎเกณฑ์ต้องสอดคล้องไปในทางบวก เช่น “ถ้าลูกทำการบ้านเสร็จแม่จะให้ดูโทรทัศน์ ฯลฯ” เพราะการตั้งกฎเกณฑ์ที่สอดคล้องไปในทางลบ จะเป็นคำพูดที่ทำร้ายทำให้เด็กเกิดอยากลองดี กับพ่อแม่ ผู้ปกครอง แต่ถ้ากฎเกณฑ์ที่สอดคล้องไปในทางบวก จะทำให้เกิดความรู้สึกที่ดีต่อเด็ก และกระตุ้นให้เด็กอยากทำงานให้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

2) กฎเกณฑ์ต้องแสดงถึงลักษณะพฤติกรรมและแสดงให้เห็นลำดับเหตุการณ์ที่ตามมา เช่น “ลูกต้องทำการบ้านให้เสร็จก่อนแล้วจึงมาดูโทรทัศน์” แต่ไม่ควรตั้งกฎเกณฑ์ว่า “ลูกต้องทำการบ้านก่อนแล้วแม่จึงจะให้ดูโทรทัศน์” เพราะเด็กจะเกิดความรู้สึกว่าพ่อแม่ ผู้ปกครองใช้คำสั่งหรืออำนาจบังคับให้ตนทำงาน จึงเกิดความรู้สึกต่อต้านในใจหรือทำแบบไม่เต็มใจ

3) กฎเกณฑ์ต้องชัดเจนและปฏิบัติตามได้ง่าย เพื่อให้เด็กเข้าใจว่าเมื่อตนทำในสิ่งที่ไม่ถูกต้องก็ต้องรับผิดชอบในสิ่งที่กระทำ และจะต้องปฏิบัติแก้ไขให้ถูกต้องได้อย่างไร

4) กฎเกณฑ์ที่ตรงเหมาะสมกับอายุของเด็กที่สามารถทำได้ด้วย เพื่อมิให้เกิดความขัดแย้งระหว่างพ่อแม่ ผู้ปกครอง ถ้าเด็กไม่สามารถทำได้

5) กฎเกณฑ์ต้องกะทัดรัด ไม่ควรจะให้เยิ่นเย้อ เพราะเด็กไม่สามารถจำประโยคที่ยาว ๆ หรือจับใจความทั้งหมดได้

กฎเกณฑ์ควรให้เด็กเลือกเองบ้างในบางเรื่อง เพื่อที่จะได้รับความร่วมมือจากเด็กมากกว่าไม่เปิดโอกาสให้เลือก แต่ต้องคำนึงด้วยว่า ถ้าพ่อแม่ ครู ผู้ปกครองยอมให้เด็กต่อรองในกฎเกณฑ์ที่ตั้งขึ้นไว้บ่อย ๆ จะทำให้กฎเกณฑ์ในการปกครองนั้นไร้ความหมาย เพราะเด็กจะหลีกเลี่ยงไม่ปฏิบัติและจะส่งผลให้กฎเกณฑ์ข้ออื่น ๆ ไร้ผลด้วย

2.3.5 การสอนให้รู้ถึงผลจากการกระทำ จะทำให้เด็กจดจำได้ดีกว่า การสอนด้วยคำพูดเพราะเป็นประสบการณ์ตรงที่ประสบด้วยตัวเอง อีกทั้งยังเป็นการสอนให้เด็กรู้จักรับผิดชอบในผลงานที่ได้กระทำไป ดังนั้น พ่อแม่ ผู้ปกครอง ควรเปิดโอกาสให้เด็กได้เรียนรู้ผลจากการกระทำบ้าง ไม่ต้องห่วงกลัวว่าผลจากการกระทำนั้นจะทำให้เด็กได้รับความทุกข์ เพราะการที่พ่อแม่ปล่อยให้เด็กได้เผชิญกับความทุกข์บ้าง จะมีคุณค่าอย่างมหาศาลต่อการทำงานของเด็กในอนาคต

2.3.6 การเบนความสนใจ การเบนความสนใจของเด็กเป็นวิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กที่ทำได้ง่ายที่สุด เพราะช่วงความสนใจของเด็กสั้น ทำให้สามารถเบี่ยงเบนความสนใจได้ดี การเบนความสนใจนั้นสามารถทำได้ในรูปแบบของการไม่สนใจกับพฤติกรรมทางลบที่เด็กกำลังแสดงอยู่ พร้อมกับเบนความสนใจเด็กขณะนั้นไปสู่เรื่องอื่นที่เป็นทางบวก เช่น ถ้าเด็กกริ่งแงน้อง หากพ่อแม่ ผู้ปกครองให้ความสนใจกับพฤติกรรมที่เด็กกริ่งแงน้องโดยบอกว่าอย่าทำนอง จะเท่ากับเป็นการส่งเสริมให้เด็กอยากกริ่งแงน้องอีก แต่ถ้าพ่อแม่ผู้ปกครองเบนความสนใจของเด็กด้วยการช่วยเหลือเลี้ยงน้อม พร้อมทั้งชมเชยเมื่อเด็กช่วยเลี้ยงน้อม เด็กจะเกิดการเรียนรู้ว่า พ่อแม่ ผู้ปกครองต้องการให้ตนแสดงพฤติกรรมแบบนี้ เป็นต้น

2.3.7 การติชม การให้คำชมเป็นการให้รางวัลวิธีหนึ่ง แต่ต้องใช้อย่างมีกฎเกณฑ์และระมัดระวัง มิฉะนั้นคำชมจะไร้ผล โดยควรชมเฉพาะเมื่อเด็กพยายามทำบางสิ่งบางอย่างและสามารถทำได้สำเร็จ ซึ่งมีหลักในการชมดังนี้

- 1) ควรชมที่ผลงานโดยไม่ประเมินบุคลิกภาพหรือนิสัยใจคอของเด็ก เพราะถ้าชมที่ตัวเด็ก เด็กจะเกิดความรู้สึกว่าพ่อแม่ ผู้ปกครองกำลังคาดหวังในตัวเขา
- 2) การชมจะต้องไม่เป็นการสอนหรือการแนะนำ เพราะเด็กจะเกิดความรู้สึกว่าพ่อแม่ ผู้ปกครอง หวังผลจากตัวเขามากเกินไป เด็กบางคนอาจจะเกิดความเครียด กลัวว่าจะทำได้ไม่ดีเท่าเดิม
- 3) ในบางครั้งอาจพูดชมในทำนองที่เห็นอกเห็นใจเด็กก็ได้ เพื่อให้เด็กเกิดความรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า และมีคนอื่นเห็นใจ

ส่วนการตินั้นมีหลักเช่นเดียวกับการชม โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อต้องการ เปลี่ยนพฤติกรรมที่ไม่ต้องการให้เป็นพฤติกรรมที่ต้องการ โดยติการกระทำของเด็กไม่ใช่ดีที่ตัวเด็ก รวมทั้งต้องแนะนำพฤติกรรมที่เหมาะสมและพึงประสงค์ให้กับเด็กด้วย

2.3.8 การทำโทษ เด็กทุกคนไม่มีใครต้องการกระทำความผิด แต่ความผิดนั้น มักเกิดจากการรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ในบางครั้งการเรียนรู้อาจประสบกับความผิดพลาดได้ ความผิดพลาด เป็นบทเรียนที่ดีที่สุดให้กับเด็กอยู่แล้ว ถ้าไม่จำเป็นจริง ๆ พ่อแม่ ผู้ปกครองไม่ควรทำโทษเด็กอีก เพราะการทำโทษไม่สามารถแก้ไขพฤติกรรมที่เป็นปัญหาของเด็ก หากเพียงแต่ยับยั้งพฤติกรรมที่ไม่ต้องการของเด็กในขณะนั้นเท่านั้น การทำโทษที่ดัดลึทธิบางอย่าง เช่น ไม่ให้ออกนอกบ้าน ไม่ให้ดูโทรทัศน์ ไม่ให้ไปเที่ยว ฯลฯ ก็ถือว่าเป็นการทำโทษเช่นกัน สิ่งที่ควรคำนึงถึงในการทำ โทษเด็ก ได้แก่

- 1) ต้องลงโทษทันทีที่เด็กแสดงพฤติกรรมอันไม่พึงประสงค์ เพื่อให้เด็กสามารถเชื่อมโยงเหตุการณ์ระหว่างพฤติกรรมที่เด็กได้กระทำลงไปกับการลงโทษได้
  - 2) ต้องบอกเหตุผลของการทำโทษให้เด็กทราบทุกครั้ง เพื่อให้เด็กเห็นความสัมพันธ์ระหว่างการถูกทำโทษกับพฤติกรรมอันไม่พึงประสงค์ชัดเจนขึ้น พร้อมทั้งชี้แนวทางที่ถูกต้องให้ด้วย
  - 3) ไม่ควรทำโทษจนเกินกว่าเหตุ ควรทำโทษให้เหมาะสมกับความผิดหรือสัมพันธ์กับความผิด เพราะถ้าทำโทษมากกว่าเหตุจะทำให้เด็กขาดกลัว ระแวง และต่อต้านมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ไม่ควรทำโทษอย่างพร่ำเพรื่อ เพราะจะทำให้เด็กเคยชินและไม่เชื่อฟัง
  - 4) ไม่ควรทำโทษเด็กต่อหน้าบุคคลอื่นหรือในที่สาธารณะ เพราะเป็นการประจานเด็กและไม่เคารพสิทธิในตัวเด็ก จะทำให้เด็กอายและเกิดความรู้สึกขุ่นเคือง ไม่กล้าสู้หน้าคนอื่น ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้เด็กเกิดความขาดกลัวได้
  - 5) การทำโทษควรทำอย่างสม่ำเสมอ ไม่ขึ้นอยู่กับอารมณ์ของพ่อแม่ ผู้ปกครองเพราะจะทำให้เกิดความไม่แน่ใจในการสอนหรือการอบรมของพ่อแม่ ผู้ปกครอง
  - 6) เมื่อทำโทษไปแล้วต้องตักตวงเสริมทางบวกออกให้หมด โดยไม่แสดงความสงสาร หรือหาสิ่งอื่นมาชดเชยเป็นอันขาด เพราะถ้าทำโทษแล้วให้เสริมทางบวกกับเด็ก ก็จะเป็นการส่งเสริม ให้เด็กกระทำความผิดอีกในวันข้างหน้า
- จากรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูที่เหมาะสม จะช่วยพัฒนาให้เด็กเป็นผู้ที่มีความสามารถ ดังนั้น ครูควรนำรูปแบบที่เหมาะสมนั้นไปใช้กับการจัดบรรยากาศในห้องเรียน เพื่อหวังที่จะช่วยให้เด็กเป็นคนที่มีความสามารถ และมีพฤติกรรมที่พึงปรารถนาต่อไป

3. บทบาทหน้าที่ของครูปฐมวัย

3.1 คุณสมบัติของครูปฐมวัย

ครูอนุบาลเป็นครูคนแรกที่ได้พบเป็นครั้งแรกของการมาโรงเรียน ความประทับใจครั้งแรกเป็นเรื่องสำคัญ สำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ (2540) ได้กำหนดคุณสมบัติของครูผู้สอนเด็กระดับปฐมวัยไว้ดังนี้

3.1.1 ด้านความรู้ความสามารถ

- 1) มีวุฒิการอนุบาลศึกษาหรือการศึกษาปฐมวัยหรือเลขผ่านการอบรมระดับปฐมวัย
- 2) มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวและแผนการจัดประสบการณ์ และสามารถนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- 3) มีความรู้ด้านจิตวิทยาพัฒนาการ จิตวิทยาการเรียนรู้ สามารถนำไปใช้ในการแก้ไขและพัฒนาพฤติกรรมของเด็กได้

3.1.2 ด้านคุณลักษณะที่พึงประสงค์

- 1) มีเจตคติที่ดีต่อการเป็นครูผู้สอนระดับปฐมวัย
- 2) มีคุณลักษณะที่เอื้อต่อการพัฒนาเด็ก ได้แก่ รักเด็ก ยิ้มแย้มแจ่มใส อารมณ์ดี ใจดี บุคลิกภาพดี มีความรับผิดชอบ สุภาพเรียบร้อย มีความเมตตา อ่อนน้อม และเป็นคนช่างสังเกต
- 3) มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับเด็ก เช่น การโอบอุ้มสัมผัสด้วยความอ่อนโยนท่าทางเป็นมิตร การมองด้วยสายตาเอื้ออาทร การพูดคุยด้วยวาจาไพเราะอ่อนหวาน

3.1.3 ครูผู้สอนควรมีหน้าที่รับผิดชอบ ดังนี้

- 1) จัดกิจกรรมและประสบการณ์ได้ตามแผนการจัดประสบการณ์ และตามตารางกิจกรรมประจำวัน
- 2) จัดหา จัดทำวัสดุอุปกรณ์และสื่อ เพื่อใช้ในการจัดประสบการณ์
- 3) จัดทำงานธุรการในชั้นเรียน เช่น บัญชีเรียกชื่อ สมุดรายงานประจำตัวนักเรียนสมุดบันทึกความพร้อม แบบบันทึกการตรวจสุขภาพ ระเบียบสะสม ฯลฯ
- 4) วัตถุประสงค์ความพร้อม และความก้าวหน้าทางพัฒนาการ ทั้ง 4 ด้าน
- 5) มีปฏิสัมพันธ์กับผู้ปกครองนักเรียน และแสวงหาความร่วมมือในการจัดประสบการณ์หรือแก้ปัญหานักเรียน

ฉันทนา ภาคบงกช (2540) อ้างถึงใน อุทุมพร พรายอินทร์, 2542) ได้สรุปบทบาทของครูผู้สอนระดับปฐมวัย ดังนี้

- 1) เข้าใจธรรมชาติและพัฒนาการของเด็ก
- 2) สร้างบรรยากาศที่ผ่อนคลาย อบอุ่น เป็นกันเอง และให้กำลังใจอย่างเหมาะสมต้องมีกฎเกณฑ์ที่คงเส้นคงวา และหลีกเลี่ยงการตำหนิหรือบ่นทอนกำลังใจ
- 3) จัดเตรียมสื่อในมุมกิจกรรมต่าง ๆ อย่างหลากหลายและเหมาะสมกับจำนวนเด็ก
- 4) เปิดโอกาสให้เด็กแสดงความคิดและแสดงออกอย่างอิสระทั่วถึงและเป็นธรรมชาติ
- 5) ยอมรับในความคิดเห็นและการกระทำ หากจะมีการปรับปรุงหรือแก้ไข ต้องคำนึงถึงความรู้สึกและศักดิ์ศรีของเด็ก

3.2 บทบาทของครูปฐมวัยในการจัดการเรียนการสอน

พัฒนา ชัชพงศ์ (2542) ได้กล่าวถึงการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญว่า ต้องมีความหลากหลายและบูรณาการให้ผู้เรียนได้พัฒนาทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ซึ่งต้องคำนึงถึงสิ่งต่างๆ ดังนี้

- 1) ควรเป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ค้นพบความสามารถของตนเอง ซึ่งผู้เรียนมีความสามารถที่แตกต่างกัน ดังนั้นการจัดกิจกรรมต้องหลากหลาย ยากง่ายปนกัน และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ทดลองและค้นพบความสามารถของตนได้ทุกคน
- 2) ควรเป็นกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียน เรียนรู้ที่จะรักการเรียนรู้ เนื่องจากธรรมชาติของเด็กจะมีความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้ผ่านการเล่น การได้รับกิจกรรมที่สนุกสนาน ผ่างไว้ด้วยการเรียนรู้ เปิดโอกาสให้ประสบความสำเร็จ ส่งผลให้เด็กเกิดความมั่นใจและรักที่จะเข้าร่วมในกิจกรรมและเกิดการเรียนรู้ต่อไปอย่างไม่สิ้นสุด ทั้งยังเกิดความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง มีความภาคภูมิใจในความสำเร็จจากการร่วมทำกิจกรรม
- 3) กิจกรรมที่มีความหมายต่อผู้เรียน เป็นสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวผู้เรียนมีโอกาสประสบพบในชีวิตประจำวันอันจะก่อให้เกิดการนำไปใช้ เกิดการฝึกฝนและมีความชำนาญในการใช้ทักษะที่ได้เรียนรู้
- 4) ให้โอกาสผู้เรียนได้เลือกตามความสนใจและความถนัด ในแต่ละช่วงเวลา ควรมีการจัดกิจกรรมให้เลือก หรือหากเป็นกิจกรรมเดียวกันก็ควรมีสื่ออุปกรณ์หลากหลายให้เลือกใช้ตามความต้องการของผู้เรียน

5) ควรเป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ฝึกปรับตัวต่อสิ่งใหม่ๆ เพื่อนำมาใช้สื่อและอุปกรณ์ในการทำกิจกรรมควรมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา หมุนเวียนมาให้เด็กได้เลือกใช้ร่วมกับผู้อื่นตามความต้องการพัฒนาการสังเกตสิ่งใหม่ๆ รอบๆ ตัว ฝึกฝนอยู่และทำงานร่วมกับผู้อื่น

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นการจัดมวลงประสบการณ์สำหรับผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการคิด วิเคราะห์ ครูควรร่วมสรุปเนื้อหา และสิ่งค้นพบในการทำกิจกรรมร่วมกับผู้เรียน และเชื่อมโยงไปสู่การนำไปใช้ในชีวิตประจำวันของผู้เรียน

ลักษณะของกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญที่มีคุณภาพ ควรมีลักษณะดังนี้ (ศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 9, 2543: 12 อ้างถึงใน สุภิญญา ดอกพวง, 2549)

1) เพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมทางด้านร่างกาย และอารมณ์ จิตใจ

กิจกรรมการเรียนรู้อาจมีความหลากหลาย ให้โอกาสผู้เรียนได้เคลื่อนไหวร่างกายเป็นระยะๆ ตามความเหมาะสมกับวัย วุฒิภาวะ และความสนใจของผู้เรียน การเคลื่อนไหว อาจเป็นการเคลื่อนไหวอวัยวะหรือกล้ามเนื้อต่างๆ ได้แก่

(1) การเคลื่อนไหวอวัยวะ/กล้ามเนื้อมัดย่อย เช่น กิจกรรมการเขียน การฟัง การพูด การวาดภาพ การพับกระดาษ การเชิดหุ่น การร้อยลูกปัด และการร้องเพลง เป็นต้น

(2) การเคลื่อนไหวอวัยวะ/กล้ามเนื้อมัดใหญ่ เช่น กิจกรรมการย้ายกลุ่ม การย้ายเก้าอี้ การจัดโต๊ะ การกระโดด การวิ่ง การเล่นเกมต่างๆ (ประเภทใช้กล้ามเนื้อใหญ่)

การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เคลื่อนไหวร่างกาย ซึ่งหมายถึงการจัดกิจกรรมที่มีลักษณะหลากหลายเพื่ออำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนได้เคลื่อนไหวส่วนต่างๆ ของร่างกาย จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความพร้อมในการเรียนรู้ มีความกระตือรือร้น ตั้งตัวไวต่อการรับรู้ข้อมูล ข่าวสาร และพฤติกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้น อย่างไรก็ตามการให้เคลื่อนไหวดังกล่าว ครูผู้จัดกิจกรรมจะต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมทางอารมณ์ของผู้เรียนด้วย ครูจะต้องวิเคราะห์ว่าอารมณ์ ความรู้สึกใดที่น่าจะนำไปสู่การเรียนรู้ที่ต้องการให้เกิดขึ้นตามวัตถุประสงค์

2) เพื่อช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทางด้านสติปัญญา และอารมณ์ จิตใจ กิจกรรม

การเรียนรู้อาจมีลักษณะที่กระตุ้นและท้าทายความคิดของผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนเกิดความจดจ่อผูกพันกับสิ่งที่คิด ซึ่งจะส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี การเรียนรู้ทางสติปัญญานี้จำแนกได้ 2 ประเภท ได้แก่

(1) การเรียนรู้เนื้อหาความรู้ (Contents or Knowledge) ซึ่งได้แก่ การเรียนรู้ข้อมูล ข้อเท็จจริงและความรู้ต่างๆ ที่ผ่านมาในอดีตครูมักจัดการเรียนการสอนแบบครูเป็นศูนย์กลาง คือ ครูเป็นผู้มีความรู้ ทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ให้ผู้เรียน ผู้เรียนเป็นผู้รับความรู้ โดยครูหวังว่าการถ่ายทอดความรู้ของตนจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจ และนำความรู้ไปใช้ได้ ซึ่ง

ในทางปฏิบัติผลที่เกิดขึ้นอาจไม่เป็นไปตามที่คาดหวัง จากการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน ระดับต่างๆ จะเห็นได้ว่าผู้เรียนจำนวนมากมักเกิดการเรียนรู้ในระดับความรู้ ความจำเท่านั้น และ บางส่วนอาจจะขึ้นไปถึงระดับความเข้าใจ และมีน้อยมากที่ได้ถึงการนำไปใช้วิเคราะห์ สังเคราะห์ และการประเมินผล แสดงให้เห็นว่าการถ่ายทอดความรู้ของครูไม่เพียงพอที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนตามที่ต้องการ ด้วยเหตุผลนี้จึงมีผู้แสวงหาแนวคิดใหม่ที่จะนำมาอธิบาย และใช้แก้ปัญหา นี้ ซึ่งแนวคิดหนึ่งที่กำลังได้รับความสนใจอย่างกว้างขวาง คือ แนวคิดการสร้างสรรค์ความรู้ (constructivism) ซึ่งเชื่อว่า ความรู้เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นด้วยตนเอง สามารถเปลี่ยนแปลงและ พัฒนาให้ก้าวหน้าขึ้นไปเรื่อยๆ โดยอาศัยกระบวนการพัฒนาโครงสร้างความรู้ภายในของบุคคล และการรับรู้สิ่งต่างๆ รอบตัว โดยอาศัยองค์ประกอบอย่างน้อย 3 ประการ

ก. ความรู้เดิม หรือ โครงสร้างความรู้เดิมที่มีอยู่

ข. ความรู้ใหม่ ได้แก่ ข้อมูล ข้อเท็จจริง ความรู้ ความรู้สึก ประสบการณ์ ใหม่ๆ ที่บุคคลรับเข้าไป

ค. กระบวนการทางสติปัญญา ได้แก่ กระบวนการทงสมอง ที่ใช้ในการ ทำความเข้าใจ ความรู้ที่รับมา และใช้ในการเชื่อมโยง และปรับความรู้เดิม และความรู้ใหม่เข้าด้วยกัน แนวคิดข้างต้น เชื่อว่าการเรียนรู้จะเกิดขึ้น ได้ดีก็ต่อเมื่อผู้เรียนมี โอกาสได้รับข้อมูล ประสบการณ์ใหม่ๆ เข้ามา และมีโอกาสได้ใช้กระบวนการทางสติปัญญาของการคิดกลั่นกรอง ข้อมูล วิเคราะห์ ทำความเข้าใจข้อมูล เชื่อมโยงข้อมูล ความรู้ใหม่กับความรู้เดิม และสร้างความหมายข้อมูล ความรู้ด้วยตนเอง กระบวนการสร้างสรรค์ความรู้นี้จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่มีความหมายต่อ ตนเอง ส่งผลถึงความเข้าใจและการคงความรู้นั้น โดยมีกระบวนการที่สำคัญ ดังนี้ 1) ให้ผู้เรียนทบทวน ความรู้เดิม 2) ให้ผู้เรียนได้รับ แสวงหารวบรวมข้อมูลและประสบการณ์ต่างๆ ด้วยตนเอง 3) ให้ผู้เรียน ได้ศึกษา คิด วิเคราะห์ และสร้างความหมายข้อมูล ประสบการณ์ด้วยตนเอง โดยใช้ทักษะกระบวนการ ต่างๆ 4) ให้ผู้เรียนได้สรุป และจัดระเบียบความรู้ข้อมูล หรือจัดโครงสร้างความรู้ด้วยตนเอง และ 5) ให้ผู้เรียนได้แสดงออกในสิ่งที่เรียนรู้ด้วยวิธีการต่างๆ อย่างหลากหลาย

(2) การเรียนรู้ทักษะกระบวนการ (Process Skill) หรือทักษะทาง สติปัญญาต่างๆ ที่เป็นเครื่องมือที่จำเป็นในการเรียนรู้ เช่น ทักษะการแสวงหาความรู้ ทักษะ ความคิด ทักษะการแก้ปัญหา ทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น เป็นต้น ดังจะเห็นได้จากการสอนและ การประเมินผลการเรียนการสอนที่เน้นด้านการถ่ายทอดเนื้อหาความรู้ และประเมินผลเพียงด้าน เนื้อหาความรู้ที่ผู้เรียนได้รับจากการเรียนการสอนนั้น ไม่เป็นการเพียงพอ เนื่องจากเนื้อหาความรู้ใน โลกนี้มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ และจะมีมากขึ้นเรื่อยๆ ผู้เรียนไม่สามารถที่จะเรียนได้หมด ผู้เรียนจะต้องเลือกสรรสิ่งที่ตนเองสนใจ และเป็นประโยชน์ต่อตนเอง ซึ่งผู้เรียนสามารถที่จะ

แสวงหาศึกษาได้ด้วยตนเอง หากผู้เรียนมีทักษะกระบวนการต่างๆ ที่จำเป็น แนวคิดในเรื่องการ
สอนให้ผู้เรียนได้เรียนรู้กระบวนการ (Process Skills) ควบคู่ไปกับเนื้อหาความรู้หรือผลผลิต
(Product) จึงเกิดขึ้น ทักษะกระบวนการต่างๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต ได้แก่

ก. ทักษะการแสวงหาความรู้ และการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง เช่น ทักษะ
การสืบค้นแหล่งความรู้ ทักษะการอ่าน ทักษะการฟัง ทักษะการตั้งคำถาม ทักษะการจับใจความ
สำคัญ ทักษะการจดบันทึก ทักษะการประมวลความรู้ การจัดทำผังความรู้ การเขียน การอธิบาย
และการสรุป เป็นต้น

ข. ทักษะการคิดและกระบวนการคิดต่างๆ เช่น ทักษะการคิด
เปรียบเทียบ จำแนก วิเคราะห์ สังเคราะห์ หาแบบแผน จัดโครงสร้าง จัดระบบ การตั้ง
สมมุติฐาน การพิสูจน์ ทดสอบ การลงข้อมูล การสรุปอ้างอิง รวมทั้งกระบวนการคิดอย่างมี
วิจารณญาณ กระบวนการคิดแก้ปัญหา กระบวนการคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เป็นต้น

ค. ทักษะการจัดการ และทักษะการทำงานกลุ่มหรือทำงานเป็นทีม
ดังนั้น การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทางสติปัญญา จึงควรให้
ครอบคลุมการเรียนรู้ทั้งทางด้านเนื้อหาความรู้ และทักษะกระบวนการที่จำเป็นต้องใช้ในการเรียนรู้
โดยให้ผู้เรียนได้สร้าง ความรู้ด้วยตนเอง และเน้นการฝึกฝนทักษะกระบวนการทั้งหลายเป็น
เครื่องมือในการเรียนรู้

(3) เพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมทางสังคมและอารมณ์ กิจกรรมการเรียน
การสอนควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมรอบตัว ซึ่งเปรียบเสมือนแหล่งความรู้ที่
มีคุณค่า ได้แก่ บุคคลแวดล้อม สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม
ทางด้านสื่อ โสตทัศนวัสดุและเทคโนโลยีต่างๆ ซึ่งครูจำเป็นต้องวิเคราะห์ว่า ขณะที่ผู้เรียนมี
ปฏิสัมพันธ์กับบุคคล หรือสิ่งแวดล้อมรอบตัว ผู้เรียนควรเกิดอารมณ์หรือความรู้สึกใดที่จะนำไปสู่
การเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ และพยายามแสวงหาวิธีการที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกล้ำกว่า

กิจกรรมการเรียนการสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทางร่างกาย อารมณ์
จิตใจ สติปัญญา และทางสังคมนั้น จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ได้ดี เนื่องจาก
เป็นการเรียนรู้ที่ได้ผ่านกระบวนการคิดกลั่นกรองโดยผู้เรียนเอง ผู้เรียนจะเกิดความเข้าใจและจำใน
สิ่งที่ตนเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ครูมีความ
จำเป็นต้องเข้าใจพัฒนาการ และเรียนรู้ความสนใจ ความสามารถและลักษณะนิสัยเฉพาะตัวของเด็ก
แต่ละคนที่ตนดูแลรับผิดชอบในขณะนั้นๆ เป็นอย่างดี เพื่อให้การสนับสนุน การส่งเสริม หรือ
กระตุ้น ช่วยเหลือให้เด็กทุกคนได้รับความสำเร็จในการทำกิจกรรมนั้นๆ ได้อย่างเหมาะสมจนเด็ก
เกิดความภาคภูมิใจในตนเองและเกิดความใฝ่รู้ในสิ่งต่างๆ ต่อไป

แดนสวรรค์ สุตทน (2539: 23 - 24) กล่าวถึงบทบาทครู อาจารย์ในการจัดการเรียนการสอนไว้ 6 ประการ คือ

- 1) เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีโอกาสศึกษาอย่างอิสระ
- 2) จัดสภาพแวดล้อมให้เกิดการเรียนรู้มากที่สุด
- 3) เป็นผู้คอยชี้แนะช่วยเหลือ เมื่อนักเรียนมีปัญหาในการเรียน และคอยให้

กำลังใจนักเรียนตลอดเวลา

- 4) ไม่เป็นผู้สกัดกั้นความคิดเห็นของนักเรียน รับฟังความคิดเห็นของนักเรียน
- 5) ให้โอกาสผู้เรียนแสวงหาความรู้
- 6) จัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ให้นักเรียน โดยสร้างบรรยากาศในชั้นเรียน การ

จัดสภาพในห้องสอน การจัดป้ายนิเทศส่งเสริมการเรียนรู้ การจัดนิทรรศการ

กุลยา ตันติผลาชีวะ (2543: 30 - 35 อ้างถึงในสุกัญญา ดอกพวง, 2549) ได้กล่าวถึงบทบาทครูปทุมวัยในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ไว้ดังนี้

1) ครูมีบทบาทเป็นผู้วางแผนการเรียนรู้ในฐานะผู้ช่วยหลักสูตรสู่กระบวนการเรียนการสอน และพัฒนาระบบการสื่อสารเพื่อการเรียนรู้ที่นำไปสู่การเรียนรู้ ด้วยการปฏิบัติและสัมผัสกับสิ่งที่เรียนด้วยตนเอง

2) ครูมีบทบาทเป็นผู้จัดหน่วยการเรียนรู้ไปสู่มนต์สัจของการเรียนรู้ ให้เป็นไปตามจุดประสงค์ของหลักสูตร

3) ครูมีบทบาทเป็นผู้พัฒนาการเรียนรู้ที่ทำหน้าที่จูงใจให้ผู้เรียนต้องการเรียนรู้ ซึ่งการเรียนอย่างอิสระนั้นมีความสำคัญมาก เพราะเป็นการเรียนอิสระ โดยเฉพาะผลงานที่ผู้เรียนต้องทำตามข้อตกลง ผู้เรียนต้องศึกษาค้นคว้าอย่างมีความหมาย และเกิดการเรียนรู้จากกิจกรรมที่ตนกระทำ รู้ความก้าวหน้าในการเรียนของตนด้วยการประเมินผลงานสะสม ซึ่งการสะสมผลงานจะเป็นการรวบรวมชิ้นงานที่เป็นตัวอย่างของความสามารถเพื่อสะท้อนภาพ หรือการพัฒนางานตามสภาพความเป็นจริง สร้างความมั่นใจให้กับเด็กในการเรียน และสนุกกับการเรียน ครูอาจจำเป็นต้องเลือกวิชา เลือกผลงานที่ประเมินได้เป็นไปอย่างเหมาะสม

นอกจากนี้ วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2542: 12 - 14 อ้างถึงในสุกัญญา ดอกพวง, 2549) ได้จำแนกบทบาทของครูในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางออกเป็นด้านต่างๆ คือ

1) ด้านการเตรียมการ ประกอบด้วย

(1) การเตรียมตัวเอง ครูต้องเตรียมตนเองให้พร้อมสำหรับบทบาทของผู้เป็นแหล่งความรู้ สามารถให้คำแนะนำ ปรีกษา ให้ข้อมูลความรู้ที่ชัดเจนแก่ผู้เรียน ครูจึง

จำเป็นต้องเตรียมตนเองด้วยการอ่าน การค้นคว้า การทดลองปฏิบัติในหัวข้อเนื้อหาที่ตน
รับผิดชอบ รวมทั้งข้อมูลและประสบการณ์อื่นๆ ที่เกี่ยวข้องอันเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียน

(2) การเตรียมแหล่งข้อมูล เมื่อบทบาทครูเปลี่ยนไปจากผู้ออกเล่ามาลง
ความรู้ ครูจึงต้องเตรียมแหล่งข้อมูลความรู้แก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้ค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง
ในสถานที่ต่างๆ ได้ทั้งในและนอกเวลาเรียน

(3) การเตรียมกิจกรรมการเรียนรู้ ครูต้องวิเคราะห์จุดประสงค์ของการเรียนรู้
เพื่อให้ได้สาระสำคัญ และเนื้อหาข้อความรู้ อันจะนำไปสู่การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นให้
ผู้เรียนมีบทบาทในการเรียนรู้ตามที่กำหนดตามความสามารถ และความสนใจของผู้เรียน

(4) การเตรียมสื่อ วัสดุอุปกรณ์ ครูจะต้องพิจารณาและกำหนดว่า จะใช้สื่อ
วัสดุอุปกรณ์ใด เพื่อให้กิจกรรมการศึกษาดังกล่าวบรรลุผล พร้อมทั้งเป็นผู้อำนวยความสะดวกใน
การจัดเตรียมให้พร้อม เพื่อให้การเรียนรู้ในครั้งนั้นๆ บรรลุผล

(5) การเตรียมการวัดและประเมินผล โดยการวัดให้ตรงตามจุดประสงค์การ
เรียนรู้ และวัดให้ครอบคลุมทั้งในส่วนของกระบวนการ และผลงานที่เกิดขึ้นทั้งด้านพุทธิพิสัย จิต
พิสัย และทักษะ โดยการเตรียมวิธีการวัดและเครื่องมือวัดให้พร้อมก่อนทุกครั้ง

2) บทบาทด้านการดำเนินการ เป็นบทบาทขณะผู้เรียนดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้
การสอนประกอบด้วย

(1) การเป็นผู้ช่วยเหลือให้คำแนะนำปรึกษา ลอยให้คำตอบเมื่อผู้เรียน
ต้องการความช่วยเหลือ เช่น ให้ข้อมูลหรือความรู้ในเวลาที่คุณเรียนต้องการ เพื่อให้การเรียนรู้มี
ประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

(2) การเป็นผู้สนับสนุน และเสริมแรง ช่วยสนับสนุนหรือกระตุ้นให้ผู้เรียน
สนใจเข้าร่วมกิจกรรมหรือลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง

(3) การเป็นผู้ร่วมทำกิจกรรม โดยเข้าร่วมทำกิจกรรมในกลุ่มผู้เรียนพร้อมทั้ง
ให้ความคิด และความเห็นหรือช่วยเหลือเชื่อมโยงประสบการณ์ส่วนตัวของผู้เรียนขณะทำกิจกรรม

(4) การเป็นผู้ติดตามตรวจสอบการทำงานตามกิจกรรมของผู้เรียน เพื่อให้
ถูกต้องชัดเจนและสมบูรณ์ก่อนให้ผู้เรียนสรุปเป็นข้อความที่ได้จากการเรียนรู้

(5) การเป็นผู้สร้างเสริมบรรยากาศที่อบอุ่นเป็นมิตร โดยการสนับสนุน
เสริมแรงและกระตุ้นให้ผู้เรียนได้เข้าร่วมทำงานกับกลุ่ม แสดงความคิดเห็นอย่างเปิดเผยเต็มที่
ยอมรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน อภิปรายโต้แย้งแสดงความคิดเห็นด้วยท่วงทีนุ่มนวล ให้เกียรติ
และเป็นมิตร โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เป้าหมายของกลุ่มบรรลุความสำเร็จ

3) บทบาทด้านการประเมินผล ครูผู้สอนต้องดำเนินการเพื่อตรวจสอบว่าสามารถจัดการเรียนการสอนบรรลุผลตามจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้หรือไม่ โดยเตรียมเครื่องมือและวิธีการให้พร้อมก่อนถึงขั้นตอนการวัดและประเมินผลทุกครั้ง และการวัดควรครอบคลุมทุกด้าน โดยเน้นการวัดจากสภาพจริงจากการปฏิบัติ และจากแฟ้มสะสมผลงาน ซึ่งในการวัดและประเมินผลนอกจากครูเป็นผู้ประเมินแล้ว ควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนและสมาชิกของแต่ละกลุ่มมีบทบาทร่วมวัดและประเมินตนเองและกลุ่มด้วย

การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญนั้น บทบาทของครูผู้สอนจะเปลี่ยนไปจากการเป็นผู้ป้อนความรู้ให้ผู้เรียนไปสู่การเป็นผู้วางแผน อำนวยความสะดวก และเป็นแหล่งข้อมูลความรู้ให้แก่ผู้เรียน เป็นผู้เสริมสร้างบรรยากาศ และสนับสนุนให้แรงเสริมกระตุ้นให้ผู้เรียนเข้าร่วมลงมือทำกิจกรรมต่างๆ ด้วยตนเอง เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่มีความหมายแก่ผู้เรียน และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันของผู้เรียนได้

3.3 บทบาทของครูอนุบาลด้านการจัดการชั้นเรียน

ครูจำเป็นต้องมีความรู้ มีเทคนิคในการลดการประพาศติผิด มีทักษะ ในการจำกัดสิ่งที่ส่งผลต่อพฤติกรรม และเพิ่มการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ของเด็ก Schickedanz (1983 อ้างถึงในปราชญ์ สาระจิตต์, 2538) ได้แนะนำไว้ดังต่อไปนี้

3.3.1 การป้องกันพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ครูมีบทบาทในการป้องกันพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ของเด็กดังนี้

1) การเตรียมการในชั้นเรียน ถึงแม้ว่าอิทธิพลภายนอกจะส่งผลต่อสิ่งที่เกิดขึ้นในชั้นเรียน แต่ครูจะต้องรับผิดชอบ ต่อการจัดเตรียมการให้การเรียนรู้เกิดขึ้นในชั้นเรียน โดยเริ่มตั้งแต่การจัดห้องเรียนก่อนเด็กมาถึงโรงเรียน และเตรียมให้เด็กมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ครูสนใจติดตามพัฒนาการของเด็ก ครูไม่เพียงรู้จักเด็กแต่ต้องเข้าใจเด็ก ครูและเด็กจะต้องมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันและเป็นไปในทางบวก

2) การจัดกิจกรรมที่น่าสนใจ ทำให้การเรียนรู้ที่น่าสนใจ ถ้ากิจกรรมง่ายหรือยากเกินไป ก็จะทำให้เด็กมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมขึ้นได้ การจัดกิจกรรมที่น่าสนใจให้กับเด็กเป็นวิธีการป้องกันความประพฤติที่ไม่ดีไม่เหมาะสม ได้ผลกว่าวิธีการพูดกับเด็กหลังจากเกิดปัญหาแล้ว หรือการแยกเด็กไว้ต่างหาก

3) การจัดเตรียมห้องเรียน (การวางแผนจัดห้องเรียน) เป็นสิ่งที่แสดงว่า ครูมีการวางแผนอย่างรอบคอบ ผู้มาเยี่ยมเยือนชั้นเรียนสามารถบอกจุดประสงค์ของครูได้จากการมองรอบๆ ห้อง เช่น เด็กสามารถหยิบวัสดุเครื่องเล่นโดยสะดวกหรือไม่ ครูสามารถมองเด็กได้ทั่วถึงหรือไม่ เด็กสามารถปฏิบัติตามข้อตกลงของห้องได้ง่ายหรือยากเพียงใด เป็นต้น

4) การกำหนดกฎระเบียบหรือข้อตกลงของชั้นเรียน ที่มีความสอดคล้องกับเป้าหมายของครู เหมาะสมกับเด็ก เด็กทุกคนต้องเรียนรู้และปฏิบัติตาม ข้อตกลงบางข้ออาจจำเป็นต้องใช้ตลอดปี บางครั้งอาจใช้ชั่วคราวระยะเวลาหนึ่งแล้วตัดทิ้งไป

ข้อตกลงในชั้นเรียน ควรเปิดโอกาสให้เด็กควบคุมตนเองให้มากที่สุด เช่น หยิบและเก็บของให้เข้าที่ แต่งตัว เข้าห้องน้ำ รับประทานอาหาร สิ่งเหล่านี้จะฝึกให้เด็กรู้จักปกครองตนเอง ในขณะเดียวกันก็จะเป็นการผ่อนคลายครู ช่วยให้ครูใช้เวลาในการเตรียมการสอน แทนการจัดการสิ่งเหล่านี้

การสอนกฎเมื่อเริ่มเปิดเทอมใหม่ ๆ ครูอาจสอนเด็กเป็นรายบุคคล กลุ่มย่อยหรือกลุ่มใหญ่ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสถานการณ์และความเหมาะสม

5) การลดการรอคอย ถ้าหากเด็กเล็ก ๆ ต้องคอยนานเกินไป มีแนวโน้มว่าเด็กจะมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ทั้งนี้เนื่องจากเด็กต้องการเคลื่อนไหว และความจำกัดของการควบคุมตนเอง ตัวอย่างเช่น

(1) คอยครูนำสื่อการเรียนการสอนออกมา

(2) คอยเล่นของเล่นที่มีจำนวนน้อยต้องผลัดกันเล่น

(3) คอยในแถวเป็นเวลานาน

(4) คอยทำกิจกรรมใหม่เป็นเวลานานหลังจากทำกิจกรรมเก่าเสร็จ

6) การมีแผนการที่รอบคอบ เนื่องจากห้องเรียนอนุบาลมีอุปกรณ์และของเล่นจำนวนมาก เมื่อใช้เสร็จแล้วจะเป็นเวลาของการจัดเก็บเข้าที่ ครูจะต้องมีแผนการที่รอบคอบในการจัดวางของเหล่านั้นให้เป็นที่ มองเห็นสะดวก เพื่อเด็กจะไม่สับสนที่จะรับผิดชอบ ดูแลรักษาห้องให้เป็นระเบียบเรียบร้อย

7) ความสะดวกในการเปลี่ยนกิจกรรม ปัญหาพฤติกรรมอาจเกิดขึ้นได้เสมอในช่วงของการเปลี่ยนเวลาจากกิจกรรมหนึ่งไปอีกรายการหนึ่ง เด็กจะไม่ชอบการเข้ามาขัดขวางการเล่นที่ตนกำลังสนใจ เว้นแต่จะมีการวางแผนที่ดี ครูควรเตือนเด็กล่วงหน้า และให้เวลาเด็กพอสมควรสำหรับการทำกิจกรรมที่กำลังปฏิบัติอยู่ ก่อนเปลี่ยนกิจกรรมใหม่

3.3.2 การแก้ปัญหาพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม การจัดการในชั้นเรียนที่มีประสิทธิภาพนั้น ครูจะต้องเตรียมการทั้งป้องกันและแก้ปัญหาพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม เพราะในบางครั้งอาจเกิดปัญหาขึ้นได้ดังข้อเสนอแนะต่อไปนี้

1) ครูควรให้ความสนใจต่อการประพฤติที่ไม่เหมาะสมเพียงเล็กน้อย ชนิดไม่ร้ายแรง เช่นการเหม่อลอย ไม่สนใจครูเล่านิทาน ซึ่งเป็นผลเสียต่อการเรียนรู้รายบุคคล ครูควร

แสดงแบบอย่างที่ดีให้แก่เด็ก การที่ครูตั้งใจฟังเด็กพูดเป็นแบบอย่างที่ดีที่เด็กได้รับ เด็กมักชอบเลียนแบบครูเสมอ

2) ครูให้ความสนใจการประพฤติที่ไม่เหมาะสม เพียงเล็กน้อยที่เกิดขึ้น
ต่อเนื่อง ที่อาจเพิ่มความรุนแรงขึ้นได้ ครูควรแก้ปัญหาด้วยวิธีการนุ่มนวล เช่นการเข้าไปใกล้เด็ก และเรียกชื่อก่อนจะบอกถึงปัญหาที่เกิดขึ้น นอกจากนี้ ครูอาจใช้วิธีมองสบตา สันสิริชะ สัมผัสตัวเด็ก หรือให้มาทำงานใกล้ ๆ ครู

การยกย่องเด็กเป็นวิธีหนึ่งที่ได้ผล แต่ครูต้องทำด้วยความจริงใจ ซัดเจนและพอเหมาะพอควร หลังจากเด็กทำตามข้อตกลงหรือข้อแนะนำแล้วครูอาจใช้คำพูดเสริมแรงเด็ก เช่น ครูชอบการที่เธอปิดก้นน้ำหลังจากใช้เสร็จแล้ว

3) ครูควรหากิจกรรมที่น่าสนใจมาให้เด็กที่ไม่อยู่นิ่ง ไม่ยอมทำกิจกรรมใด ๆ ทำโดยบอกสิ่งที่ควรทำอย่างชัดเจน หรืออาจให้ช่วยครูทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งก็ได้

4) บอกให้เด็กรู้ถึงผลการกระทำของตน เป็นวิธีหนึ่งที่จะช่วยให้เด็กเข้าใจความสัมพันธ์ของเหตุผล เช่น เมื่อเด็กทำสีหก จะต้องช่วยทำความสะอาด มิฉะนั้นก็จะไม่ได้ใช้สีอีก

5) เด็กที่พูดคำหยาบ มีหลายสาเหตุด้วยกัน บางครั้งครูควรจะเฉยเสีย และสอนเด็กทางอ้อม โดยครูพูดคำที่เหมาะสมกว่าแทนคำหยาบของเด็ก

6) การแสดงอารมณ์รุนแรง เมื่อเด็กควบคุมตัวเองไม่ได้ เช่น หิวร้อง กัดตะ เป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นได้กับเด็กอายุไม่เกิน 8 ปี ครูไม่ควรให้ความสนใจต่อพฤติกรรมนี้แต่จะให้การเสริมแรงพฤติกรรมที่เหมาะสม

7) การปฏิบัติต่อพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมชนิดร้ายแรง แม้ว่าจะมีโอกาสเกิดขึ้นน้อยในชั้นเรียน แต่ก็จะมีผลกระทบต่อครูและเด็กอื่น ๆ เช่น เกิดการต่อสู้ การเกเร การทำให้สิ่งของแตก หัก เสียหาย ครูควรใจเย็นอดทน ใช้น้ำเสียงและคำพูดที่ช่วยให้เด็กมั่นใจ ความสงบเยือกเย็นของครูจะบอกเด็กถึงสถานการณ์ที่ครูควบคุมได้ และเป็นสถานการณ์ที่น่ากลัวสำหรับเด็ก

8) ถ้าหากครูเผชิญกับสถานการณ์ที่คาดว่าจะเกิดเหตุการณ์รุนแรงขึ้นต่อไป ครูควรเข้าไปแก้สถานการณ์ให้เร็วที่สุด แต่บางครั้งการให้เวลาเด็กต่ออีกเล็กน้อย เขาอาจแก้ปัญหาของตนเองได้

ตัวอย่าง เมื่อเกิดเหตุการณ์ที่เด็กสองคนต่อสู้กัน

- (1) ควรแยกเด็กออก จนกว่าทั้งสองจะอารมณ์สงบลง
- (2) เข้าไปพูดกับเด็ก ให้เล่าถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น
- (3) นำให้เด็กคิด หาวิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุด โดยที่เด็กเข้าใจและสามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของเหตุและผลที่เกิดขึ้นกับนักเรียน

- (4) ช่วยให้เด็กเข้าใจว่าพฤติกรรมส่วนตัวของเขาที่เป็นเหตุของปัญหา และเข้าใจวิธีการแก้ปัญหาของครู
- (5) ควรใช้วิธีเช่นเดิม หากเด็กทำผิดซ้ำ เพื่อให้เด็กเข้าใจว่าครูพยายามรักษาทุกสิ่งทุกอย่างให้อยู่ในกฎระเบียบหรือข้อตกลง ไม่มีอะไรหรือใครอยู่เหนือวิสัยจะแก้ไขหรือช่วยเหลือได้

9) *ครูควรหลีกเลี่ยงการทำโทษ* รวมทั้งการดู สั่งสอน การแยกให้ไปอยู่ตามลำพังไม่ให้ทำกิจกรรมที่ชอบ ส่งเด็กไปหาครูใหญ่ หรือเทคนิควิธีใดก็ตามที่ทำให้เด็กขาดความรู้สึคนับถือตนเอง เช่น การทำให้ละอาย การตำหนิ การทำให้รู้สึกต่ำต้อย สิ่งเหล่านี้ไม่ช่วยให้เด็กเปลี่ยนพฤติกรรมและไม่ควรทำโทษเด็กทางร่างกายไม่ว่ากรณีใด ๆ ทั้งสิ้น การที่ครูตีเด็กเป็นการแสดงแบบอย่างของ ความรุนแรง ควรเป็นวิธีสุดท้ายที่ครูทำหลังจากใช้วิธีอื่นไม่ได้ผล ผลที่เกิดตามมาอาจทำลายสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กตลอดไป และไม่ได้ช่วยลดการประพฤติดีคิดลงได้

บทบาทของครูมีความสำคัญที่สุดในการจัดการชั้นเรียน ครูจำเป็นต้องมีความรู้มีเทคนิควิธีการเพื่อป้องกันปัญหาต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นในชั้นเรียน มีทักษะในการจัดการปัญหาต่าง ๆ ที่มีให้ลดน้อยและหมดไปในที่สุด อีกทั้งเพิ่มการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ของเด็กทุกคน เพื่อช่วยพัฒนาเด็กได้อย่างเต็มที่ตามศักยภาพของเขา ครูจึงเป็นทั้งผู้สอน ผู้จัดการ ผู้สร้างสรรค์กิจกรรม และวิธีการต่าง ๆ เพื่อเด็กมีคุณลักษณะที่เหมาะสม ในการเป็นต้นแบบที่ดีสำหรับเด็กอีกด้วย ครูอนุญาตที่ประสบปัญหาในการจัดประสบการณ์และกิจกรรมสำหรับเด็ก ซึ่งอาจเป็นปัญหาที่เกิดจากครูขาดประสบการณ์ ขาดความถนัด หรืออาจขาดเทคนิควิธีที่เหมาะสมสำหรับเด็กอนุญาต แต่ในบางครั้งอาจเป็นปัญหาที่เกิดจากพฤติกรรมของเด็กซึ่งแต่ละคนมีความแตกต่างกัน อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ต่างกันและได้รับการอบรมเลี้ยงดูมาจากสภาพครอบครัวที่แตกต่างกันภาระหน้าที่สำคัญของครูจึงต้องหาวิธีการที่เหมาะสมเพื่อให้เด็ก ๆ อยู่ในชั้นเรียนร่วมกันได้อย่างมีความสุข ครูดำเนินการสอนได้โดยสะดวก และเด็ก ๆ พร้อมทั้งจะให้ความร่วมมือในกิจกรรมการเรียนรู้

เด็กที่มีพฤติกรรมไม่เหมาะสม หรือมีพฤติกรรมไม่เป็นที่พึงปรารถนา คือ เด็กธรรมดาแต่ที่มีพฤติกรรมไม่เหมาะสม เพราะเกิดจากประสบการณ์หรือการเรียนรู้ เด็กเรียนรู้มาอย่างไรก็ประพฤติอย่างนั้น เด็กจะมีการเรียนรู้เช่นเดียวกับผู้ใหญ่ไม่ว่าจะเป็นการกระทำหรือความคิด แบบของความประพฤติหรือพฤติกรรมจะออกมาเหมือน ๆ กัน แต่การเรียนรู้ที่แตกต่างกันทำให้เด็กต่างกัน สภาพทางสังคมจะเป็นแรงเสริมให้เกิดพฤติกรรมต่างๆ ได้เด็กบางคนได้รับความรักความอบอุ่นความไว้นือเชื่อใจเป็นสิ่งแรกในชีวิตจึงทำให้เขาประพฤติดีเป็นคนที่มีประสิทธิภาพ สิ่งเหล่านี้ทำให้เราทำนายพฤติกรรมหรือความประพฤติของเด็กในอนาคตได้ สำหรับเด็กที่ไม่ได้รับสิ่งเหล่านี้จะกลายเป็นเด็กที่มีพฤติกรรมไม่เหมาะสมได้

4. การบริหารจัดการชั้นเรียน

4.1 ความหมายและวิธีการบริหารจัดการชั้นเรียน

4.1.1 ความหมายของการจัดการชั้นเรียน

มานะ อุณารัตน์ (2532) กล่าวว่า การจัดการในชั้นเรียน เป็นกระบวนการวางแผนแล้วนำมาปฏิบัติในห้องเรียน โดยที่ครูเตรียมการและดำเนินการปฏิบัติเกี่ยวกับสภาพห้องเรียน พฤติกรรมนักเรียน การสอนของครู ซึ่งรากฐานสำคัญของการจัดการในชั้นเรียนของครูก็คือ การเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้ของนักเรียนให้มากที่สุด

โบริช (Gary D. Borich, 1994) กล่าวว่า การจัดการในชั้นเรียนเกี่ยวข้องกับทักษะหลายด้านที่แตกต่างกัน ซึ่งเกี่ยวข้องกับ การจัดห้องเรียน การสร้างข้อตกลงในชั้นเรียน การตอบสนองการประพฤติผิดของเด็ก การดูแลเด็กในการดำเนินกิจกรรม การเลือกรางวัลและแรงเสริมทางบวก รวมทั้งการปฏิบัติตามตารางกิจกรรมประจำวัน เพื่อดูแลเด็กอย่างเหมาะสม เด็กเกิดการเรียนรู้จากสภาพแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ดุก (Duke อ้างถึงใน Wolfgang and Glickman, 1986) ได้กล่าวถึงการจัดการในชั้นเรียนว่า คือการเตรียมการและการปฏิบัติอันสำคัญ ที่มีต่อสภาพแวดล้อมในชั้นเรียน และเกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน

ฟีเนย์ และคณะ (Feeney and others, 1987) กล่าวว่าเป้าหมายของการจัดการในชั้นเรียน คือการช่วยให้เด็กเกิดการเรียนรู้ได้ดี ซึ่งมีความเกี่ยวข้องในทางบวกกับบุคคล ประสิทธิภาพ และวัสดุอุปกรณ์

เลมเลช (Lemlech, 1979) ให้ความหมายของการจัดชั้นเรียนว่า หมายถึง การคัดแปลง ปรับปรุงสภาพห้องเรียน การวางแผนการใช้หลักสูตร การจัดวัสดุอุปกรณ์ การวางแผนพัฒนาเด็ก การคาดคะเนปัญหาที่จะเกิดขึ้น และเตรียมการแก้ปัญหา

ซันฟอร์ด และคณะ (Sunford and others, 1983 อ้างถึงใน Jones and Jones, 1990) กล่าวว่า แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการในชั้นเรียน กว้างขวางกว่าเรื่องของวินัย แต่เกี่ยวข้องับสิ่งต่างๆที่ครูต้องทำในการอบรมสั่งสอนเด็ก เพื่อให้เกิดการร่วมมือในการทำกิจกรรมในชั้นเรียน ภายใต้สภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมให้เกิดการทำงานจนบรรลุผลสำเร็จ

Schickedanz (1983) กล่าวไว้ว่า การจัดการห้องเรียน (Classroom Management) หมายถึง ภาระหน้าที่ต่าง ๆ ที่ครูจะต้องทำ เช่น การจัดวางวัสดุ อุปกรณ์ การวางแผนการใช้เวลา หรือการจัดตารางเวลาอย่างเหมาะสม ซึ่งจะเป็นเครื่องสะท้อนให้เห็นสมมติฐานของครูเกี่ยวกับวิธีการเรียนของนักเรียน และบทบาทของครู นอกจากนี้ การจัดการ

ห้องเรียนยังรวมถึง การจัดการพฤติกรรมของเด็กให้เขาได้ใช้พลังงานไปในการเรียนรู้ แทนการไปทำกิจกรรมที่ไม่มีประโยชน์ในทาง ปฏิบัติแล้ว เป้าหมายของการจัดการห้องเรียนจะไม่ใช่เพียงแต่ การควบคุมพฤติกรรมเฉพาะอย่างเท่านั้นแต่เป็นการ “จัดเตรียมและดำรงสภาพห้องเรียนที่นักเรียน ให้ความร่วมมือในกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ” (1983, อ้างถึงใน ھرรษา นิลวิเชียร, 2535)

การจัดการชั้นเรียน หมายถึง กระบวนการในด้านการจัดเตรียมสภาพ ห้องเรียน วัสดุ อุปกรณ์ และกิจกรรมรวมทั้งวิธีการในการจัดการพฤติกรรมของเด็ก เพื่อรักษา สภาพบรรยากาศในชั้นเรียน ช่วยให้การเรียนการสอนดำเนินไปได้อย่างราบรื่น เด็กเกิดความ ร่วมมือในกิจกรรม การเรียนรู้ (ปราณี สารจิตต์, 2538)

กล่าวโดยสรุป การบริหารจัดการชั้นเรียน หมายถึง วิธีการในการจัดการ พฤติกรรมของเด็ก และรวมถึงภาระหน้าที่ที่สามารถทำได้ ในการดูแลชั้นเรียน การสร้าง บรรยากาศในการเรียน ที่ช่วยให้การเรียนการสอนดำเนินไปด้วยดีมีประสิทธิภาพสูง สนับสนุน ส่งเสริมให้เด็กเกิดความพร้อมที่จะร่วมกิจกรรมการเรียนการสอน

4.1.2 วิธีการจัดการชั้นเรียน ที่เหมาะสมกับเด็กอนุบาล

วิธีที่ 1 การสร้างบรรยากาศทางอารมณ์และสังคม เป็นวิธีการสร้าง สัมพันธภาพที่ดีต่อกันระหว่างครูกับเด็กและระหว่างเด็กกับเด็ก ช่วยให้เด็กมีความรู้สึกที่ดีต่อ ตนเองและผู้อื่น การมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกันจะช่วยให้เด็กรู้สึกอบอุ่น มีความสุข มีความรู้สึกที่ดี ต่อตนเองและผู้อื่น รักและผูกพันกับครูเพื่อนและโรงเรียน วิธีการนี้จะช่วยให้เด็กอนุบาลปรับตัว ได้อย่างรวดเร็ว อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ พร้อมทั้งจะร่วมกิจกรรมการเรียนรู้

หลักการ

- 1) มีความจริงใจ
- 2) ยอมรับและเห็นคุณค่าของเด็ก
- 3) เข้าใจเด็ก และไวต่อความรู้สึกของเด็ก

วิธีที่ 2 การสร้างวินัยในชั้นเรียน หมายถึง การสร้างกฎระเบียบหรือ การ สร้างข้อตกลงในชั้นเรียน เพื่อให้ดูแลพฤติกรรมเด็กและป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้นได้ เพื่อให้เด็ก ปฏิบัติตาม แบ่งเป็น 3 ขั้นตอน

- 1) การสร้างกฎระเบียบ หรือข้อตกลงในชั้นเรียน
- 2) การใช้ความนุ่มนวลอ่อนโยน พูคุยกับเด็ก ให้เด็กพูดเบา ๆ ทีละคน
- 3) การให้คำสั่งและการบังคับกับเด็ก เช่น ช่วงพักกลางวันห้ามขึ้นมา เล่นบนห้อง ขอให้เล่นที่สนาม

ข้อตกลงในชั้นเรียน ทุกคนต้องเข้าใจยอมรับและปฏิบัติตามอย่างสม่ำเสมอ เพื่อความปลอดภัย สุขและแต่ละคนมีความเป็นอยู่ที่ดีภายในกลุ่ม ข้อตกลงที่มีเหตุผลจะช่วยให้เด็กเข้าใจดีขึ้นเมื่อมีปัญหา การใช้ความนุ่มนวลอ่อนโยน จะแก้ปัญหาได้ดีที่สุด ส่วนคำสั่งและการบังคับใช้ในบางครั้งที่จำเป็นซึ่งต้องง่ายชัดเจน ตรงไปตรงมา

หลักการ

- 1) สามารถนำไปบังคับใช้ได้จริง
- 2) มีเหตุผล เข้าใจง่าย
- 3) เหมาะสมกับระดับพัฒนาการ
- 4) มีการอธิบายชัดเจน
- 5) มีขอบเขต
- 6) ควรเริ่มใช้วันแรกที่เปิดภาคเรียน

วิธีที่ 3 การจัดการเรียนการสอน หมายถึง กระบวนการเรียนการสอนที่มีการวางแผนไว้อย่างรอบคอบ มีบทเรียนที่เหมาะสม มีสื่อการสอนประกอบบทเรียนที่เหมาะสม มีสื่อการสอนประกอบบทเรียนอย่างดี แล้วปฏิบัติตามแผนอย่างราบรื่น จะช่วยป้องกันปัญหาพฤติกรรมของเด็กได้

การใช้เทคนิคต่าง ๆ เพื่อให้บทเรียนน่าสนใจ จะสร้างเจตคติที่ดีต่อการเรียน อีกทั้งสร้างนิสัยความสนใจใฝ่รู้ มีพฤติกรรมการเรียนรู้ที่พึงปรารถนา ช่วยสร้างพื้นฐานให้เด็กเป็นผู้ที่คิดเป็นทำเป็นและแก้ปัญหาเป็น

หลักการ

- 1) มีการวางแผนการสอนอย่างดี
- 2) มีการเตรียมบทเรียนที่ดีมีกิจกรรมอย่างหลากหลาย
- 3) มีสื่อการเรียนที่เหมาะสม
- 4) กระตุ้นเร้าความสนใจ
- 5) เปลี่ยนกิจกรรมอย่างราบรื่น
- 6) ใช้คำอธิบายชัดเจนและเหมาะสมกับวัย

วิธีที่ 4 การปรับพฤติกรรม เป็นการดูแลเด็กให้มีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ในชั้นเรียนด้วยการเสริมแรงทางบวก ตามความเชื่อที่ว่า เด็กที่ประพฤติดีในชั้นเรียนจะประพฤติดีในสถานการณ์ที่อื่นด้วยหากครูเลือกใช้วิธีเสริมแรงที่มีประสิทธิภาพ ครูเสริมแรงเมื่อเด็กมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ เช่น ทำงานได้สำเร็จ แบ่งปันของเล่นของใช้ให้เพื่อน ครูแสดงการชื่นชมด้วยคำพูดรอยยิ้ม โอบไหล่ เป็นต้น ครูเพิกเฉยเมื่อเด็กมีพฤติกรรมไม่เหมาะสม

บางพฤติกรรมครูไม่ควรเพิกเฉย ควรใช้เทคนิค 4 วิธีดังนี้

- 1) ถ้าปัญหาเกิดขึ้นเวลาสั้น ๆ และสิ้นสุดลงแล้วไม่ควรรื้อฟื้นอีก
- 2) ถ้าปัญหาไม่รุนแรงหรือไม่อันตรายครูควรเพิกเฉยเสีย
- 3) หากการปฏิบัติของครูดึงความสนใจเด็กในห้องจนขาดสมาธิควรหยุดเสีย
- 4) หากเด็กที่ประพฤติผิดมาตลอดเกิดทำผิด เมื่อครูพิจารณาแล้วเห็นว่าเด็กไม่คิดจะทำผิดอีกก็ควรปล่อยผ่านไป

หลักการเสริมแรงทางบวก

- 1) ความจริงใจจากครู
- 2) เด็กยอมรับและเห็นคุณค่า
- 3) สอดคล้องกับพฤติกรรมที่พึงประสงค์

การปรับพฤติกรรมของเด็ก ถ้าหากครูใช้การลงโทษอาจเกิดผลเสียต่อเด็ก คือ ทำให้เด็กเข้าใจลักษณะการลงโทษในทางที่ผิด เกิดการข้อย้อ ก้าวร้าว ขาดความมั่นใจในตัวเอง

การดูแลเด็กอนุบาลในวันหนึ่งนั้นไม่ใช่เรื่องง่าย ๆ อย่างที่ใคร ๆ คิด กว่าจะผ่านพ้นไปได้ตลอดวัน ครูต้องเหน็ดเหนื่อยมาก เนื่องจากเด็กยังเล็กมาก การจัดเตรียมสิ่งต่าง ๆ สำหรับเด็กต้องละเอียดรอบคอบ พิถีพิถัน ปัญหาอาจเกิดขึ้นได้เสมอทั้ง ๆ ที่เตรียมการป้องกันไว้แล้วก็ตาม ครูต้องจัดเตรียมห้องเรียน วัสดุ อุปกรณ์ ให้พร้อมก่อนที่เด็กคนแรกก้าวผ่านประตูห้องเรียนเข้ามา ยิ่งเด็กเล็กเท่าไร วัสดุ อุปกรณ์ และกิจกรรมก็ต้องจัดเตรียมให้มากขึ้น เพื่อตอบสนองความต้องการตามวัยของเด็กที่ยัง ต้องการเล่น และช่วยให้เขาปรับตัวได้ดีกับสภาพแวดล้อม ซึ่งรวมถึงวัสดุ อุปกรณ์ สถานที่และบุคคล

4.2 ความสำคัญของการบริหารจัดการชั้นเรียน

การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ในห้องเรียนให้แก่เด็กปฐมวัย จะประสบผลสำเร็จเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับเทคนิควิธีการจัดการห้องเรียนของครูเป็นสำคัญ วิธีการจัดการห้องเรียนจะเป็นเครื่องบ่งชี้การใช้เวลาอย่างมีประสิทธิภาพทั้งของครูและของนักเรียน ถ้าหากว่าครูใช้เวลาส่วนใหญ่กับการดักเตือนหรือสั่งสอนเด็กให้อยู่ในระเบียบวินัย ย่อมหมายถึงเวลาสำหรับการสอนจะลดน้อยลงเพราะการประพฤติดีของเด็กแม้แค่หนึ่งคน จะส่งผลกระทบต่อครูและนักเรียนทั้งชั้น

เด็กปฐมวัยในห้องเรียนชั้นอนุบาล ชั้นเด็กเล็ก หรือศูนย์เด็กต่าง ๆ มีปัญหาในการปรับตัวให้เข้ากับความต้องการของกลุ่มไม่เหมือนกัน เด็กบางคนปรับตัวได้ง่าย ในขณะที่เด็กบางคนปรับตัวยาก นักการศึกษาต่างตระหนักดีว่า พฤติกรรมบางอย่างเป็นสิ่งจำเป็นต่อการเรียนรู้ต่อความสำเร็จทางการศึกษาในโรงเรียน เด็ก ๆ จะต้องเรียนรู้การให้ความร่วมมือ การเป็นส่วนหนึ่ง

ของกลุ่ม มีความรับผิดชอบ รู้จักการรอคอย การทำงานโดยไม่รบกวนผู้อื่น รู้จักเก็บของให้เป็นที่
ครูจะต้องหาวิธีช่วยเด็กให้เรียนรู้ทักษะทางสังคม

ระบบการจัดการห้องเรียนของครู จะแตกต่างกันไปตามลักษณะระบบของการ
สอน ถ้าหากระบบการสอนมีความยุ่งยากซับซ้อน ระบบการจัดการห้องเรียนก็ต้องปรับให้
สอดคล้องตามไปด้วย การเรียนการสอนจะไม่เกิดสัมฤทธิ์ผลถ้าหากห้องเรียนมีความวุ่นวาย
สับสน เด็กไม่รู้จักริธีการประพฤติที่เหมาะสม และครูไม่รู้จักริธีการจัดการที่มีประสิทธิภาพ

แนวความคิดที่ว่าจัดการห้องเรียนที่มีประสิทธิภาพ เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการ
สอนของครูและการเรียนของนักเรียน แสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจนในผลการวิจัยที่ว่า ครูที่มีวิธีการ
จัดการห้องเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ มีแนวโน้มประสบความสำเร็จในการช่วยให้เด็กเกิดการ
เรียนรู้ (Rosenshine & Berliner ; 1978 อ้างถึงใน ปราณี สาระจิตต์, 2538)

การจัดเตรียมสถานการณ์ในห้องเรียนเด็กปฐมวัย จะต้องเป็นการจัดการให้เด็กเกิด
การเรียนรู้ทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์สังคม และสติปัญญา ในการจัดห้องเรียน จะต้องพิจารณา
ทั้งลักษณะวัสดุเครื่องตกแต่ง และลักษณะของกิจกรรมโดยวัสดุเครื่องตกแต่งต่าง ๆ ควรเลียนแบบ
ชีวิตจริงที่มีขนาดเหมาะสมกับเด็ก มีการวางแผนในการจัดอย่างรอบคอบ ใช้พื้นที่อย่างคุ้มค่าที่สุด
ส่วนกิจกรรมที่ส่งเสริมพัฒนาการเด็กได้ดี จะจัดในลักษณะของศูนย์การเรียนรู้หรือมุมกิจกรรม

การจัดห้องเรียนเด็กปฐมวัย อันได้แก่ การจัดวางครุภัณฑ์และการจัดหาวัสดุ เพื่อ
จัดเตรียมประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่เด็ก ขึ้นอยู่กับเป้าหมายของการจัดการศึกษาให้แก่เด็กวัยนี้
ในขณะเดียวกัน สภาพการจัดเนื้อที่ภายในห้องเรียนจะเป็นเครื่องบ่งบอกวัตถุประสงค์ หรือความ
คาดหวังของครูอย่างชัดเจน เช่นเนื้อที่กว้างและเปิดโล่งเหมาะสำหรับนักเรียนกลุ่มใหญ่เคลื่อนไหว
โดยสะดวก เนื้อที่แคบจำกัด เหมาะสำหรับการทำกิจกรรมคนเดียวหรือกลุ่มย่อยเนื้อที่ที่มีเสื่อ
หรือพรมและหมอน หมายถึง ที่สำหรับพักผ่อนหรืออ่านหนังสือ โต๊ะที่มีเก้าอี้เหมาะสำหรับให้
เด็กนั่ง เป็นต้น

พฤติกรรมของเด็กภายในห้องเรียน จะบอกว่าครูได้วางแผนและจัดเตรียม
ประสบการณ์การเรียนรู้ดีมากน้อยเพียงใด ถ้าเด็กกลุ่มใหญ่เดินไปเดินมาอยู่ทั้งห้องไม่มีจุดมุ่งหมาย
อาจหมายถึงว่า มีพื้นที่ว่างมากเกินไป หรือไม่มีพื้นที่กิจกรรมเพียงพอ หรือถ้าเด็กวิ่งกันมาก
อาจหมายถึงครูจำเป็นต้องใช้อุปกรณ์มาคั่นแบ่งห้อง ถ้าเด็กสนใจทำกิจกรรมตามศูนย์ต่างๆ เป็น
อย่างดีแสดงว่า การจัดเตรียมได้ผล

4.3 องค์ประกอบของการจัดการในชั้นเรียน

โจนส์และ โจนส์ (Jones and Jones, 1990) กล่าวถึงการจัดการในชั้นเรียน
ปีค.ศ. 1990 ควรมีองค์ประกอบที่สำคัญดังนี้

- 1) การจัดการในชั้นเรียน ควรมีพื้นฐานที่ความเข้าใจงานวิจัยในปัจจุบัน ทฤษฎีการจัดการในชั้นเรียน และจิตวิทยาพัฒนาการเด็ก
- 2) การจัดการในชั้นเรียน ขึ้นอยู่กับการสร้างความสัมพันธ์ทางบวกระหว่างครู กับเด็ก และเด็กกับเด็ก จะช่วยให้ครูสามารถค้นพบวิธีการ และช่วยให้เข้าใจความต้องการของเด็ก
- 3) การจัดการในชั้นเรียนที่มีประสิทธิภาพ เกี่ยวข้องกับวิธีสอนของครูที่ช่วยให้เด็กเรียนรู้ได้ดีที่สุด ด้วยการตอบสนองเด็กเป็นรายบุคคลและเป็นกลุ่ม
- 4) การจัดการในชั้นเรียน เกี่ยวข้องกับการใช้องค์กร และวิธีการจัดการของกลุ่มที่ช่วยให้เด็กมีพฤติกรรมการทำงานสูงสุด
- 5) การจัดการในชั้นเรียน เกี่ยวข้องกับความสามารถในการแนะนำและการปรับพฤติกรรมอย่างเหมาะสม

การจัดการในชั้นเรียน เป็นเทคนิควิธีที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานด้านจิตวิทยาเด็กและจิตวิทยาการศึกษา ครูอนุบาลต้องพยายามศึกษาหาความรู้และพัฒนาตนเองอยู่เสมอ เพื่อให้เป็นผู้สอนที่มีความสามารถและเป็นนักแนะแนวที่ดี ครูเป็นทั้งผู้นำ ผู้ริเริ่ม และเป็นแบบอย่างที่ดีสำหรับเด็ก การที่ครูมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับองค์ประกอบต่างๆ ที่จำเป็นสำหรับการจัดการในชั้นเรียน จะเป็นเครื่องช่วยในการตัดสินใจเลือกใช้วิธีการจัดการในชั้นเรียนได้อย่างเหมาะสมทุกสถานการณ์

4.4 หลักการและรูปแบบการจัดการในชั้นเรียน

4.4.1 หลักการจัดการในชั้นเรียน

เด็กและครูจะต้องเรียนรู้ ทำความตกลงเกี่ยวกับกฎระเบียบของชั้นเรียน และปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด ครูและเด็กจะต้องรู้สึกร่วมกันว่าเป็นหน้าที่ที่จะต้องกระทำ ไม่ใช่ เป็นการบังคับ แนช (Nash:1978) ได้ค้นพบจากการศึกษาเด็กในประเทศอังกฤษ เกี่ยวกับระเบียบในห้องเรียน ผลปรากฏว่าเด็กคาดหวังว่าครูจะเป็นผู้รักษาความเป็นระเบียบ แต่ครูไม่ได้ทำตามที่เขาคาดหวัง ทำให้เด็กขาดความนับถือครู เด็กคิดว่าครูควรรักษาระเบียบ ทำการสอน อธิบาย เป็นบุคคลที่น่าสนใจ ยุติธรรมและเป็นมิตร เด็ก ๆ ได้ สรุปว่า ครูควรมีระบบการจัดการที่ใช้ได้ผลดี

การวางแผนการจัดการระบบ ควรเริ่มที่การมีจุดประสงค์ที่แน่นอนและชัดเจน ชิคเคแดนซ์ และคณะ (Schickedanz and others, 1983) กล่าวว่า ในการวางแผนการจัดการในชั้นเรียน ควรเริ่มต้นที่มีจุดประสงค์ที่แน่นอน ชัดเจน และมีหลักการพื้นฐานที่สำคัญของการจัดการห้องเรียน ดังนี้

- 1) ครูควรมีระบบการจัดการที่ได้ผล
- 2) กฎของห้องควรสอดคล้องกับเป้าหมายของโปรแกรม

- 3) เป้าหมายของวินัยก็คือ การที่เด็กมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้
- 4) การจัดการห้องเรียน คือ การจัดการเกี่ยวกับพฤติกรรมของเด็ก เพื่อให้มีการเรียนการสอน
- 5) ครูจะต้องรับผิดชอบที่จะพัฒนา และคงสภาพระบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพ

ส่วนกู๊ด และ โบรฟ์ (Thomas R. Good and E. Broophy, 1984) ได้เสนอหลักการทั่วไปของการจัดการในชั้นเรียน ไว้ดังต่อไปนี้

- 1) เด็กพอใจที่จะทำตามข้อตกลง ซึ่งเขามีความเข้าใจและยอมรับ
  - 2) การจัดการในชั้นเรียน ควรจะเป็นวิธีการที่มองด้วยสายตาชาวไกล ที่เด็กใช้เวลาในการทำผลงาน มากกว่าที่จะมองภาพ โดยเน้นการควบคุมการประพฤติผิด
  - 3) เป้าหมายของครู คือการพัฒนาให้เด็กควบคุมตนเอง ไม่เพียงแต่ครูพยายามที่จะควบคุมเขา
  - 4) ปัญหาวินัย คือปัญหาระยะสั้น เมื่อเด็กผูกพันกับกฎเกณฑ์ในการทำงานอย่างมีความหมาย ด้วยสื่อและอุปกรณ์ที่เขาให้ความสนใจ
- การจัดการในชั้นเรียน มีหลักการในการดำเนินงานที่มีเป้าหมายเพื่อให้การสอนและการเรียนรู้ดำเนินไปได้ด้วยดี มุ่งที่จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของเด็ก ด้วยวิธีการที่มีประสิทธิภาพ โดยครูจะต้องมีระบบการจัดการในชั้นเรียนของตนที่มีความเหมาะสม ทั้งต่อตัวครูและเด็ก

4.4.2 รูปแบบการจัดการในชั้นเรียน

ทฤษฎีพื้นฐานที่ใช้เป็นหลักการ หรือแนวทางการจัดการชั้นเรียนมีหลายทฤษฎีด้วยกันแต่ละทฤษฎีต่างก็มีจุดเด่นและจุดด้อยในตัวเอง ประเด็นสำคัญจึงอยู่ที่การเลือกนำมาปรับใช้ให้เหมาะกับสภาพการณ์ รูปแบบการจัดการชั้นเรียนปฐมวัยศึกษาที่เป็นที่แพร่หลายขณะนี้ มี 3 รูปแบบด้วยกัน คือ 1) รูปแบบพฤติกรรม (Behaviorist Model) 2) รูปแบบจิตวิทยา (Psychological Model) 3) รูปแบบการจัดการแบบกลุ่ม (Group Management Model)

1) รูปแบบพฤติกรรม

การใช้ทฤษฎีการปรับพฤติกรรมในการจัดการชั้นเรียน ตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่า ครูสามารถควบคุมสิ่งที่เกิดขึ้นทุก ๆ อย่างในห้องเรียนด้วยการใช้วิธีการเสริมแรง ครูให้ความสำคัญกับสิ่งที่เกิดขึ้นในห้องเรียนว่า เป็นผลจากการกระทำของเด็ก แทนที่จะค้นหาสาเหตุว่าอาจเป็นผลจากที่บ้านหรือชุมชน ครูจะดูแลเฉพาะพฤติกรรมเด็กที่เกิดขึ้นในชั้นเรียน เท่านั้น

ครูจะแยกแยะพฤติกรรมที่ต้องการให้เด็กเปลี่ยน และสังเกตพฤติกรรมที่ครูต้องการให้เด็กประพฤติ แล้วจึงวางแผนขั้นตอนเพื่อควบคุมพฤติกรรมเด็ก โดยเด็กจะได้รับการบอกอย่างชัดเจนถึง พฤติกรรมที่เป็นที่พึงประสงค์ และทำตามอย่างเคร่งครัด

เมื่อครูและเด็กรู้ว่าพฤติกรรมที่พึงประสงค์เป็นเช่นใด ครูจะไม่สนใจ พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมและให้รางวัลพฤติกรรมที่เหมาะสมTanner (1978 อ้างถึงในหรรษา นิลวิเชียร, 2535) ให้ข้อเสนอแนะว่าเนื่องจากครูไม่อาจเมินเฉยต่อพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมทุกพฤติกรรมได้ จึง ควรใช้เทคนิค 4 วิธีต่อไปนี้

1. ถ้าปัญหาที่เกิดขึ้น เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นชั่วคราวและหยุดไปแล้ว ครูไม่ควร ให้ความสนใจอีกต่อไป
2. ถ้าปัญหานั้นไม่ร้ายแรงและไม่อันตราย ครูควรเมินเฉยเสีย แต่ควร ใช้เวลา และพลังงานกับพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับความปลอดภัย ที่ไม่สามารถเมินเฉยได้
3. ถ้าปฏิกิริยาของครูที่มีต่อเด็ก ทำให้ดึงความสนใจของเด็กอื่น ๆ และ ทำให้บรรยากาศการเรียนหยุดชะงัก ครูก็ไม่ควรจะให้ความสนใจต่อพฤติกรรมนั้น
4. ถ้าเหตุการณ์นั้นเกิดขึ้นกับเด็ก ซึ่งปกติเป็นผู้ประพฤติดีอยู่แล้ว และ ไม่มีท่าทีว่าเด็กจะกระทำผิดอีกต่อไป ครูก็ควรที่จะเมินเฉยเสีย

อย่างไรก็ตามมีข้อสังเกตว่า การเมินเฉยต่อพฤติกรรมที่ไม่เป็นที่พึง ประสงค์ จะไม่ช่วยแก้ปัญหาการประพฤติผิด จึงจำเป็นต้องใช้วิธีให้แรงเสริม พฤติกรรมที่นำไปสู่พฤติกรรมที่พึงประสงค์ การให้แรงเสริมที่อยู่ในลักษณะรูปธรรม ได้แก่ ของกิน รูปดาว หน้ายิ้ม แรงเสริมทางด้านสังคม ได้แก่ การให้ความสนใจเป็นพิเศษ คำชม ยิ้ม การอยู่ใกล้ ฯลฯ

O'Leary (1977 อ้างถึงใน หรรษา นิลวิเชียร, 2535) ได้กล่าวว่า แรงเสริม จะไม่ได้ผลถ้าหากการใช้ไม่เป็นไป ดังต่อไปนี้

1. ความจริงใจจากครู
2. เด็กยอมรับและให้คุณค่า
3. สอดคล้องกับพฤติกรรมที่พึงประสงค์

วิจารณ์รูปแบบพฤติกรรม

การนำรูปแบบการปรับพฤติกรรมไปใช้ในชั้นเรียน มีปัญหาเกิดขึ้น หลายอย่าง ปัญหาที่สำคัญที่สุดก็คือ รูปแบบการปรับพฤติกรรมเป็นรูปแบบที่ใช้ไม่ได้ผล ซึ่ง ได้แก่การนำวิธีการใช้แรงเสริมกับนักเรียนทั้งชั้น การปรับพฤติกรรมที่เหมาะสมสำหรับใช้กับคน เดียวในสิ่งแวดล้อมที่มีการควบคุม ไม่ใช่ในห้องเรียนที่ซึ่งมีครูผู้ต้องรับผิดชอบต่อนักเรียนจำนวน

มาก จึงไม่สามารถควบคุมสิ่งแวดล้อมได้อย่างสิ้นเชิง ยิ่งไปกว่านั้นก็คือ การใช้แรงเสริมชนิดรูปธรรมทำให้เกิดปัญหาด้านงบประมาณ นอกจากนี้แล้ว มีนักการศึกษาจำนวนมากที่มองว่าการปรับพฤติกรรมของนักพฤติกรรมนิยมเป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสมเป็นการกระทำที่ไม่บริสุทธิ์ใจและไม่คิดถึงความเป็นมนุษย์

ส่วนเด็กที่ประพฤติผิดแล้วถูกครูเมินเลขนั้น ทำให้เกิดคำถามว่า เด็กเหล่านั้นจะเป็นอย่างไรต่อไปในอนาคต ถ้าหากไม่ได้รับคำแนะนำสั่งสอนถึงการกระทำของตนเอง ซึ่งอาจจะนำไปสู่ความผิซันร้ายแรงต่อไป

ถึงแม้ว่ารูปแบบการปรับพฤติกรรม จะเป็นวิธีการส่งเสริมการใช้แรงจูงใจจากภายนอกและมีลักษณะการควบคุมคล้ายเครื่องจักรแต่วิธีการนี้ก็ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากครูผู้สอนเด็กระดับปฐมวัยทั้งในต่างประเทศและในประเทศไทย การจัดการชั้นเรียน ปฐมวัยศึกษา ควรใช้วิธีแรงจูงใจภายใน และการใช้เหตุผลกับเด็ก ข้อคิดที่ได้จากกลุ่มพฤติกรรมนิยม และสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ น่าจะเป็นแนวทางการป้องกัน หรือแก้ปัญหาการจัดการห้องเรียน โดยคิดถึงสาเหตุแห่งปัญหา การป้องกัน และวิธีการแก้ปัญหา มากกว่าการมองอิทธิพลจากภายนอก ซึ่งนอกเหนือจากการควบคุมของครู

2) รูปแบบจิตวิทยา

แนวคิดการจัดการชั้นเรียน ตามรูปแบบจิตวิทยาตั้งอยู่บนพื้นฐานความคิดที่ว่า การเปลี่ยนพฤติกรรมจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อครูเข้าใจถึงสาเหตุของพฤติกรรมเด็ก เข้าใจว่าอะไรเป็นแรงจูงใจ ทำให้เด็กมีพฤติกรรมเช่นนั้น เข้าใจถึงความคิด ความรู้สึก ความต้องการ และความตั้งใจ

ผู้ที่มีชื่อเสียงคนหนึ่งที่สนับสนุนแนวคิดข้างต้นคือ Rogers (1969 อ้างถึงในहरรษา นิลวิเชียร, 2535) ซึ่งเชื่อว่า เจตคติที่ดีต่อกันระหว่างครูและนักเรียน เป็นพื้นฐานสำคัญของการสอน เขาสนับสนุนให้ครูมีความสัมพันธ์กับนักเรียนด้วยความจริงใจ ครูตระหนักและยอมรับถึงความรู้สึกของตนเอง และยินดีที่จะแสดงความรู้สึกนั้นต่อชั้นเรียน นอกจากนี้แล้ว ครูก็ควรจะตระหนักต่อความรู้สึกของเด็กด้วย ซึ่งจะทำให้เกิดความเข้าใจที่ดีต่อกัน

แนวคิดด้านจิตวิทยาเกี่ยวกับการจัดการชั้นเรียน อีกแนวคิดหนึ่งคือแนวคิดของ Glasser (1965 อ้างถึงในहरรษา นิลวิเชียร, 2535) ในหนังสือ Reality Therapy ของเขาได้เสนอแนะวิธีการแก้ปัญหาพฤติกรรมในชั้นเรียน ด้วยความร่วมมือกันระหว่างครูและนักเรียน ซึ่งต้องอาศัยความจำเป็นพื้นฐาน ทางด้านจิตวิทยาสองประการคือ ความรักและความรู้สึกมีค่า หมายถึงว่า ครูจะต้องช่วยขจัดปัญหาทางอารมณ์ของเด็กที่มีปัญหาด้านการปกครอง

อันจะส่งผลต่อความประพฤติของเด็กคือ ทำให้เด็กมีความรับผิดชอบ และได้รับการศึกษาค้นคว้า William เสนอแนะวิธีการนำเสนอ และให้นักเรียนช่วยกันคิด หาวิธีแก้ปัญหา

Gordon (1974 อ้างถึงในหรรษา นิลวิเชียร, 2535) เป็นอีกผู้หนึ่งที่มีแนวคิดสอดคล้องกัน เขาสนใจบรรยากาศที่เน้นด้านสังคม อารมณ์ของชั้นเรียน ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการพูดคุยกัน แทนการใช้อำนาจ จะช่วยให้การแก้ปัญหาเป็นไปด้วยดี ตรงตามความต้องการของครูและนักเรียนจะมีความรับผิดชอบ และรู้จักสิทธิของตัวเองในการพูดถึงปัญหาและความยุ่งยากของตน

วิจารณ์รูปแบบจิตวิทยา

Philip Jackson (1968 อ้างถึงในหรรษา นิลวิเชียร, 2535) ชี้ให้เห็นถึงปัญหาของครูผู้นำรูปแบบจิตวิทยาไปใช้เป็นแนวทางในการจัดการชั้นเรียน ว่า ปัญหาของครูคือ ไม้มีความสามารถในการค้นหาปัญหาของพฤติกรรมเด็กเช่นเดียวกับนักจิตวิทยามองเห็น ส่วนใหญ่ครูมักจะใช้ป้องกันการรบกวนชั้น หรือควบคุมเรื่องการมีระเบียบ เพื่อให้การสอนดำเนินต่อไปได้

นอกจากนี้ ครูยังต้องรับผิดชอบต่อนักเรียนทั้งชั้นพร้อม ๆ กับต้องรับผิดชอบต่อเด็กเป็นรายบุคคล ซึ่งผิดกับ นักจิตวิทยาซึ่งทำงานกับเด็กครั้งละคน และถึงแม้ว่าครูจะเข้าใจสาเหตุพฤติกรรมเด็ก แต่ครูก็ไม่ทราบว่าทำอย่างไร ถึงจะช่วยแก้ปัญหาให้เด็กได้

อย่างไรก็ตาม ครูก็ได้เรียนรู้จากแนวคิดทางจิตวิทยาว่า บรรยากาศที่อบอุ่นในชั้นเรียนมีส่วนช่วยให้หลักสูตรประสบผลสำเร็จ รู้ว่าครูที่ดีควรเข้าใจเหตุผลของการประพฤติผิด รู้ว่าการพบปะพูดคุยกันในชั้น ช่วยให้นักเรียนค้นพบวิธีการแก้ปัญหา

ผลประโยชน์อีกประการหนึ่งของแนวคิดของกลุ่มมนุษยนิยม หรือ รูปแบบจิตวิทยา ซึ่งยึดความรักและการยอมรับเด็กเป็นพื้นฐานของยุทธศาสตร์การสอนคือ การสร้างบรรยากาศที่อบอุ่นเป็นกันเองในชั้นเรียน โดยเป็นที่เข้าใจกันว่า ถ้าเด็กรักและไว้วางใจครูแล้ว เด็กจะมีแนวโน้มว่าจะประพฤติดี ไม่เกี่ยวกับว่าจะนำวิธีการใด ๆ มาใช้

3) รูปแบบการจัดแบบกลุ่ม

ชั้นเรียน จะเปรียบเสมือนตัวอย่างกลุ่มเฉพาะกลุ่มหนึ่ง ที่เด็กมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม และเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ของชีวิตของคนในห้องเรียน (Cartwright and Zander : 1962) พลวัตของกลุ่มเป็นกลไกสำหรับชีวิตสังคมในโรงเรียนของนักเรียน ครูและนักเรียนจะถูกมองเป็นส่วนหนึ่งของระบบสังคมภายในห้องเรียน

Kounin (1970 อ้างถึงในพรณี ช.เจนจิต, 2541) ได้ศึกษาการจัดการชั้นเรียน และได้เสนอแนะแนวทางที่เป็นประโยชน์ต่อการมองระบบสังคมในห้องเรียน Kounin พบว่าพฤติกรรม 4 ชนิดของครูที่สัมพันธ์กับประสิทธิภาพในการจัดการห้องเรียน มีดังต่อไปนี้

(1) ความรู้รอบ(Wittiness)

ครูที่รู้รอบคือ ครูผู้ที่เปรียบเสมือนมีตาอยู่ข้างหลัง จะมองเห็นทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นภายในห้องเรียนตลอดเวลา ใครจะทำอะไร เมื่อไร กับใคร ที่ไหน ครูรู้ว่าอะไรกำลังเกิดขึ้นและนักเรียนก็รู้ว่าไม่มีอะไรจะรอดสายตาของครูได้

(2) ความคาบเกี่ยว (Overlapping ness)

ความคาบเกี่ยว มีความสำคัญมากโดยเฉพาะในห้องเรียนเด็กเล็ก ๆ ความคาบเกี่ยว คือ ความสามารถของครูที่จะให้ความสนใจต่อเหตุการณ์มากกว่าหนึ่งอย่างในเวลาเดียวกัน คุณสมบัติของการกระทำพฤติกรรมสองสิ่งในเวลาเดียวกันเป็นสิ่งจำเป็นมาก เพราะครูสามารถมองเห็นหรือรับรู้ ถ้าหากมีการประพาศเกิดเกิดขึ้นในส่วใดส่วหนึ่งของห้องเรียน จะได้หาทางป้องกันได้ทัน ตัวอย่างเช่น ครูรับทราบพฤติกรรมของเด็ก ๆ ที่กำลังเล่นอิสระอยู่ในศูนย์การเรียนรู้ การเรียนต่างๆ รับทราบว่าบางคนกำลังอ่านหนังสือ บางคนกำลังเล่นไม้บล็อก บางคนกำลังเล่นละครสมมุติ บางคนกำลังวาดรูป ระบายสี เป็นต้น

(3) ความราบรื่น(Transition Smoothness)

ความราบรื่นระหว่างทำกิจกรรม และการเปลี่ยนกิจกรรมแต่ละกิจกรรม มีความสำคัญมากในกระบวนการจัดการห้องเรียน ความราบรื่น หมายถึง ประสิทธิภาพในการเริ่มต้นและการดำรงสภาพการทำกิจกรรม จนกระทั่งเสร็จสิ้น ตัวอย่างเช่น การขอให้เด็กผู้กำลังทำกิจกรรมอิสระมารวมกันเพื่อทำกิจกรรมวงกลม โดยไม่ให้เด็กรู้สึกถูกลง บังคับให้ละจากสิ่งที่เขากำลังสนใจอยู่ที่ทันที

(4) ความหลากหลาย(Learning – related Variety)

คุณสมบัติอีกประการหนึ่งที่ โคนิน สังเกตก็คือ ความสามารถของครูในการจัดเตรียมกิจกรรมหลายๆ อย่าง การค้นพบของโคนิน ยังไม่อาจเป็นข้อสรุปได้ แต่อย่างไรก็ตาม การสังเกตห้องเรียนแสดงให้เห็นว่า ความเบื่อและการไม่อยู่นิ่งของเด็ก เป็นต้นเหตุของการประพาศคิด นอกจากนี้ ข้อมูลก็แสดงให้เห็นชัดเจนว่า เด็กที่ทำกิจกรรมน้อยอย่าง มักจะเบื่อหน่าย ขาดความสนใจ อยู่ไม่สุข และประพาศคิดในที่สุด หรือมีฉะนั้นเด็กอาจแสดงอาการเกียจคร้าน เหม่อลอย ไปห้องน้ำบ่อยๆ เป็นต้น

ข้อคิดในการจัดเตรียมกิจกรรมหลายๆ อย่างมาให้เด็กทำก็คือ ประการแรกกิจกรรมเหล่านั้นเหมาะสมกับระดับความสามารถทางสติปัญญาของเด็กหรือไม่ ประการที่สองรูปแบบการสอนของครู มีการอนุญาตให้เด็กทำกิจกรรมอิสระตามความสนใจหรือเปล่า รวมทั้งเด็กได้มีโอกาสเลือกทำกิจกรรมที่มีลักษณะเป็นรูปธรรม คือ มีวัสดุอุปกรณ์ที่เขาสามารถหยิบจับสัมผัสได้

องค์ประกอบอีกประการหนึ่งในการจัดเตรียมกิจกรรมหลาย ๆ อย่างสำหรับเด็กก็คือ การวางแผนจัดวางวัสดุอุปกรณ์ และครุภัณฑ์ภายในห้องเรียน รวมทั้งการวางแผนจัดสถานที่ให้สอดคล้อง และเหมาะสมกับลักษณะการทำกิจกรรมของเด็ก

วิจารณ์รูปแบบการจัดการแบบกลุ่ม

แนวความคิดการจัดการแบบกลุ่ม ต่างจากรูปแบบพฤติกรรมและรูปแบบจิตวิทยา คือ การมองพฤติกรรมทางสังคมของเด็กทั้งกลุ่ม ในขณะที่อีกสองรูปแบบมองพฤติกรรมเด็กเป็นรายบุคคล แนวคิดนี้จะไม่ให้ความสนใจต่อสภาวะทางอารมณ์ของเด็กแต่ละคน และไม่ให้ความสำคัญต่อการเสริมแรงว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการจัดการชั้นเรียน

การจัดการแบบกลุ่มมีข้อดีหลายประการคือ แทนที่ครูจะเสียเวลากับการจัดการเรื่องวินัยของเด็ก ครูใช้เวลาอันมาพัฒนาทักษะการจัดการกลุ่ม ในขณะที่เดียวกันก็จะส่งอิทธิพลต่อความประพฤติของเด็กด้วยในตัว การจัดการชั้นเรียน ช่วยให้ครูมีความสามารถจัดเตรียมห้องเรียนให้เด็กทุกคนได้เรียนรู้ และเด็กแต่ละคนเรียนไปตามความสนใจ ความสามารถ

ข้อดีที่สุดของการจัดการแบบกลุ่ม น่าจะเป็นการแยกการจัดการกับการสอนออกจากกัน การเปรียบเทียบการจัดการห้องเรียนกับการสอนพบว่า การเป็นครูที่มีประสิทธิภาพนั้น จะต้องรอบรู้ทักษะการจัดการ และการสอนทั้งสองอย่างเท่า ๆ กัน การจัดการห้องเรียนควรจัดกระทำให้รวดเร็วและมีประสิทธิผลมากที่สุด ทั้งนี้เพื่อช่วยให้นักเรียนพัฒนาการเรียนรู้ได้มากยิ่งขึ้น

4.5 กระบวนการของการจัดการในชั้นเรียน

การจัดการในชั้นเรียน มีลักษณะเป็นกระบวนการ เช่นเดียวกับการเรียนการสอน และกิจกรรมอื่นๆ เวเบอร์ (Weber, 1982) กล่าวว่า กระบวนการจัดการในชั้นเรียน มี 4 ขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดเป้าหมายสภาพที่พึงปรารถนา (Specifying Desirable Classroom Conditions)

การจัดการในชั้นเรียนที่มีประสิทธิภาพ คือ การทำให้ชั้นเรียนอยู่ในสภาพที่มีการเรียนรู้สูงสุด โดยเริ่มต้นจากความคิดและความรู้สึกรู้หาของครูว่า สภาพบรรยากาศแบบใดที่ครูต้องการอยากให้เป็น ครูจะต้องมองให้แจ่มชัด ซึ่งสภาพที่ครูต้องการจะสะท้อนให้เห็นปรัชญาของตนเอง การที่ครูกำหนดเป้าหมาย 2 ประการ คือ

1. ครูจะไม่หลงทาง
2. ครูจะมีพฤติกรรมที่มุ่งไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้ และสามารถประเมินผลได้

ขั้นตอนที่ 2 การวิเคราะห์สภาพชั้นเรียน ในปัจจุบัน (Analyzing Existing Classroom Conditions)

เป็นการเปรียบเทียบและจำแนกระหว่าง “ชั้นเรียน ในอุดมคติ” และ “ชั้นเรียน ในความเป็นจริง” ตามแนวทางดังนี้

1. ความขัดแย้งระหว่างสภาพชั้นเรียน ปัจจุบันกับสภาพห้องเรียนที่พึงปรารถนา ครูจะต้องรวบรวมแล้วตัดสินใจว่า อะไรที่จะต้องได้รับความสนใจในทันทีทันใด อะไรที่ต้องจับตามดู จัดลำดับเหตุการณ์ แล้วติดตามดูจนถึงขั้นสุดท้าย
2. ปัญหาที่มีศักยภาพสูง อาจเกิดขึ้น ได้ถ้าครูมีมาตรการในการป้องกันปัญหาไม่ดีพอ
3. สภาพที่ดีที่ปรากฏในชั้นเรียน เป็นสภาพที่ควรดำรงรักษาไว้ให้มีอยู่ตลอดไป

ขั้นตอนที่ 3 การเลือกวิธีการจัดการในชั้นเรียน (Selecting and Utilizing Managerial Strategies)

เมื่อวิเคราะห์สภาพชั้นเรียนที่เป็นอยู่แล้ว ครูจะพบว่าจำเป็นต้องใช้เทคนิคของการจัดการในชั้นเรียน ต้องเลือกวิธีการอย่างระมัดระวังและมีประสิทธิภาพสูงสุด ตรงตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ซึ่งอาจเป็น การแก้ปัญหา การป้องกันปัญหา หรือการดำรงสภาพที่พึงปรารถนาให้คงอยู่

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินผลวิธีการจัดการในชั้นเรียน (Assessing Managerial Effectiveness)

ครูจำเป็นต้องประเมินผลอยู่ตลอดเวลา โดยพิจารณาจากพฤติกรรมของครูและเด็ก ดังนี้

1. พฤติกรรมของครู จะพิจารณาพฤติกรรมการจัดการ ในชั้นเรียนที่ครูกำลังใช้อยู่กับพฤติกรรมจัดการในชั้นเรียน ที่ครูต้องการใช้ แล้วประเมินว่าวิธีการที่ครูใช้อยู่ นั้นเป็นไปตามที่คาดหวังหรือไม่
2. พฤติกรรมของเด็ก พิจารณาจากพฤติกรรมของเด็ก ที่แสดงออกมาในสภาพจริงว่าเป็นไปตามที่คาดหวัง (สภาพที่พึงปรารถนา) หรือไม่ โดยมีจุดเน้นที่ความแตกต่างของพฤติกรรมที่เขากำลังทำอยู่และสิ่งที่คาดหวังว่าเขาจะทำ
3. ข้อมูลพฤติกรรมของครูและเด็ก รวบรวมจาก 3 แหล่ง คือ ครู เด็ก และบุคคลภายนอก

ฉะนั้น การจัดการในชั้นเรียนมีลักษณะที่เป็นกระบวนการที่มีความชัดเจน ที่ครูสามารถปฏิบัติได้ ตรวจสอบได้ ครูที่มีประสิทธิภาพ สามารถที่จะกำหนดเป้าหมายได้อย่าง

ชัดเจนมีความชำนาญในการวิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์ในชั้นเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ครูต้องมีความรู้สึกไวที่จะรู้ว่าอะไรจะเกิดขึ้น เด็กจะทำอะไร ไม่ทำอะไร และกำลังจะทำอะไร ต้องระวังว่าจะอะไรจะเกิดขึ้น แล้วสามารถเลือก หรือประยุกต์ใช้วิธีการจัดการในชั้นเรียน ได้อย่างเหมาะสมที่สุดกับสถานการณ์ที่ครูได้วิเคราะห์ไว้ หลังจากนั้น ครูสามารถที่จะประเมินผลได้ โดยประเมินตนเองและประเมินเด็ก

4.6 สาเหตุที่เด็กมีพฤติกรรมไม่เหมาะสมที่โรงเรียน

สมพร สุทัศนีย์(2541) ได้กล่าวถึงสาเหตุที่เด็กมีพฤติกรรมไม่เหมาะสม ดังนี้ จากการวิเคราะห์สถานการณ์ในโรงเรียน ที่ทำให้เกิดพฤติกรรมที่เป็นปัญหานักจิตวิทยาหลายท่านได้แนะนำให้พิจารณาถึงสาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาดังนี้

1. ตัวนักเรียนซึ่งเป็นคนที่มามีปัญหาดังกล่าวมาแล้ว ตัวนักเรียนหมยความร่วมมือถึงเพื่อนร่วมชั้นที่เป็นแบบอย่างที่ไม่ดีด้วย

2. ครูคือผู้ที่ทำหน้าที่สั่งสอน อบรม และขัดเกลานิสัยของเด็กในสภาพแวดล้อมของห้องเรียน ครูย่อมมีอำนาจสิทธิ์ขาดในการควบคุมชั้นเรียน แต่บางครั้งจะเห็นว่าครูคนหนึ่งเข้าสอนเด็กจะไม่ซุกซนแต่ครูอีกคนหนึ่งเข้าสอนเด็กจะไม่สนใจฟัง และมีพฤติกรรมแปลก ๆ ส่วนใหญ่ครูกคิดว่าเด็กประพฤติไม่ดี เพราะตัวเด็กและสาเหตุที่บ้าน ครูไม่เคยคิดเลยว่าเพราะตัวครูเอง สาเหตุที่ครูทำให้เด็กมีพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนา

1) สอนไม่ดี ไม่เตรียมการสอน พูดยาไม่ชัดเจน ทำให้เด็กเรียนไม่รู้เรื่อง ไม่สนใจเรียน ซุกซน หยอกล้อกัน ฯลฯ

2) ไม่ยุติธรรม ครูบางคนมักจะเลือกที่รักมักที่ชัง เช่น ครูผู้หญิงรักเด็กผู้ชาย ครูผู้ชายรักเด็กผู้หญิง จึงทำให้เด็กมีอาการกระด้างกระเดื่อง ดื้อดึง และก้าวร้าว

3) แต่งตัวไม่เหมาะสม เช่น นุ่งกระโปรงสั้นจนเกินไป ใส่เสื้อบาง พูดยาหยาบคายไม่น่าเชื่อถือ

4) ไม่สนใจการสอน มักชอบทิ้งห้องเรียน จับกลุ่มคุยกัน บางทีละทิ้งหน้าที่ไปทำกิจธุระส่วนตัว มาโรงเรียนสาย กลับก่อนเวลา ทำให้เด็กขาดศรัทธาและไม่เชื่อฟัง

5) มีอารมณ์ไม่คงเส้นคงวา โมโหร้าย ชอบดุด่าและลงโทษเด็กเมื่อเด็กทำผิดเล็ก ๆ น้อย ๆ จึงทำให้เด็กแข็งกร้าว ดื้อดึงและขัดขืน

6) ไม่ยอมรับในพฤติกรรมบางอย่างของเด็กที่ติคมาจากบ้าน เช่น ภาษาที่พูด การกระทำบางอย่างที่เด็กเคยทำที่บ้าน เมื่อเด็กทำที่โรงเรียนครูจะไม่ยอมรับและแยกเด็กออกจากกลุ่มเมื่อเป็นเช่นนี้เด็กจะรู้สึกคับข้องใจ ทำให้กลายเป็นเด็กก้าวร้าว และก่อกวนชั้นเรียนได้

7) ไม่สนใจและไม่ให้ความสำคัญแก่เด็ก ตอนแรกเด็กจะคิดว่าตนเองสำคัญ ต้องการให้คนอื่นและครูเห็นคุณค่า แต่ครูก็ไม่สนใจ ไม่เอาใจใส่ เด็กจะเรียกร้องความสนใจด้วยการพูดคุยเสียงดัง พูดโพล่งออกมาโดยไม่ได้รับอนุญาต ชุกชนจนเกินเหตุ แห่เพื่อน ฯลฯ โดยเฉพาะในช่วงแรกที่ครูเข้าสอน หรือเป็นครูใหม่ ถ้าเด็กเห็นว่าครูไม่เอาใจใส่ตนจะเรียกร้องความสนใจโดยการลงปฏิทินครู เป็นต้น

3. วิธีการปกครองชั้นเรียน วิธีการปกครองหลาย ๆ แบบที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมที่เป็นปัญหา เพราะการปกครองชั้นเรียนก่อให้เกิดบรรยากาศที่มีผลต่อความประพฤติของเด็กมาก เช่น

1) การปกครองแบบเผด็จการ เนื่องจากครูเป็นคนเอาแต่ใจตนเอง ชอบใช้อำนาจจนเกินเหตุ เช่น เด็กล้อเลียนครู แทนที่ครูจะลงโทษด้วยเหตุผล ครูกลับใช้อำนาจโดยการผลักเด็กไปกระแทกกับผนังห้อง คำว่าชู้กรรโชก จะไล่ออกจากโรงเรียน แต่ครูไม่เคยสืบหาสาเหตุหรือตั้งปัญหาถามตนเองเลยว่า เพราะเหตุใดเด็กจึงทำเช่นนั้น การใช้อำนาจจนเกินเหตุ จะทำให้ เด็กมีความโกรธแค้น เก็บกด ไม่ยอมรับผิดชอบและมักจะแสดงออกกลับหลัง เช่น ทบกระຈกห้องเรียนในวันหยุด รื้อคันไ้ตะ ครู ขโมยของครู หรือกระทำการอย่างอื่น เพื่อเป็นการแก้แค้น

2) การปกครองที่เข้มงวดกวดขันจนเกินไป เช่น ให้ส่งการบ้านตามเวลาที่กำหนดให้งานยากและมากเกินไป กำหนดกิจกรรมให้ทำโดยไม่คำนึงถึงความต้องการและความสนใจ ทำให้เด็กเกิดความคับข้องใจ เพราะไม่สามารถทำสำเร็จทันเวลาได้ทุกครั้ง ทำให้เกิดความไม่กล้าไม่มั่นใจเพราะทำอะไรผิดนิดหน่อยก็ถูกลงโทษ ทำให้เด็กมีปฏิกิริยาก้าวร้าวในสถานการณ์ที่เด็กทนไม่ได้

3) การปกครองตามสบาย เด็กจะเรียนก็ได้ไม่เรียนก็ได้ เวลาสอนเด็กจะฟังหรือไม่ฟังครูก็ไม่สนใจ ครูตั้งใจแต่จะสอนอย่างเดียว ครูบางคนก็ปล่อยปละละเลยไม่คอยจะสอน เมื่อเด็กทำผิดก็ไม่ลงโทษหรือดูว่า เพราะถือว่าเด็กสมัยใหม่ไม่ต้องบังคับเขี่ยนดี การปกครองเช่นนี้ทำให้เด็กขาดความเป็นระเบียบ ชุกชน ชอบเข้าแห่เพื่อนจนเด็กในชั้นได้รับความเดือดร้อน

4. กฎและระเบียบ ส่วนใหญ่ผู้บริหารเป็นผู้กำหนดระเบียบกฎเกณฑ์ต่าง ๆ โดยเด็กมิได้มีส่วนร่วมในการรับรู้ เช่น ห้ามขาดโรงเรียน ห้ามมาสาย ห้ามพูดคุยในห้องเรียน ฯลฯ กฎและระเบียบที่ทำให้นักเรียน ประพฤติผิด ได้แก่

1) กฎและระเบียบที่ขัดกับพัฒนาการของเด็ก เช่น ห้ามพูดคุยในห้องเรียน ห้ามลุกจากที่ขณะทำงาน ซึ่งเป็นการขัดกับธรรมชาติและพัฒนาการของเด็ก โดยเฉพาะวัย 6 - 12 ขวบ นอกจากกฎระเบียบเหล่านี้จะขัดกับพัฒนาการของเด็กแล้วยังเป็นกฎที่ล้าสมัยด้วย

เพราะขัดกับกระบวนการเรียนการสอนในปัจจุบัน ที่มุ่งให้เด็กเป็นผู้แสดง และทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยตนเอง

2) กฎและระเบียบที่เข้มงวดกวดขันจนเกินไป ไม่มีการยืดหยุ่น กฎและระเบียบเช่นนี้มักจะทำให้สัมพันธ์ภาพระหว่างครูและนักเรียนขาดสะบั้นลง เช่นห้ามไม่ให้พูดคุยขณะทำงาน ให้ส่งการบ้านตรงเวลา ห้ามมาโรงเรียนสาย ฯลฯ การที่มีกฎเกณฑ์ที่เข้มงวดเช่นนี้ทำให้เด็กชอบฝ่าฝืนระเบียบและคือร้นดังกล่าวนั้นแล้วข้างคั้น

3) กฎและระเบียบที่ไม่คงเส้นคงวา เด็กเกิดความสงสัย ไม่มั่นใจขาดกลัวและวิตกกังวล เพราะการกระทำอย่างเดียวกันบางครั้งก็ผิดบางครั้งก็ถูก

ตามหลักจิตวิทยาซึ่งเป็นวิทยาศาสตร์แห่งพฤติกรรม มีข้อที่ยึดถือกันทั่วไปข้อหนึ่งในหมู่นักจิตวิทยาว่า “พฤติกรรมทุกชนิดย่อมมีสาเหตุ” เช่นเดียวกับนักวิทยาศาสตร์ที่ยึดถือกันว่าปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นย่อมมีสาเหตุ ดังนั้นพฤติกรรมการเรียนในชั้นเรียนของนักเรียนซึ่งเป็นปรากฏการณ์อย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นในชั้นเรียนก็ย่อมมีสาเหตุด้วย

4.7 การจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมในชั้นเรียน

4.7.1 การจัดบรรยากาศในชั้นเรียน

บรรยากาศในชั้นเรียนมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมความสนใจ ใคร่รู้ใคร่เรียนให้แก่ผู้เรียน ชั้นเรียนที่มีบรรยากาศเต็มไปด้วยความอบอุ่น ความเห็นอกเห็นใจ และความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกันและกัน ย่อมเป็นแรงจูงใจภายนอกที่กระตุ้นให้ผู้เรียนรักการเรียน รักการอยู่ร่วมกันในชั้นเรียน และช่วยปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ความประพฤติดนดีงามให้แก่ผู้เรียน นอกจากนี้การที่ห้องเรียนมีบรรยากาศที่แจ่มใส สะอาด สว่าง กว้างขวาง พอเหมาะ มีโต๊ะเก้าอี้ที่เป็นระเบียบเรียบร้อย มีมุมวิชาการส่งเสริมความรู้ มีการตกแต่งห้องให้สดใส ก็เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ส่งผลทำให้ผู้เรียนพอใจ เข้าห้องเรียน และพร้อมที่จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน ดังนั้น ผู้เป็นครูจึงต้องมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายความสำคัญ หลักการจัดและรูปแบบการจัดห้องเรียน ตลอดจนการสร้างระเบียบวินัยในชั้นเรียน เพื่อเอื้ออำนวยให้การเรียนการสอนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ

1) ความหมายของการจัดบรรยากาศในชั้นเรียน

การจัดบรรยากาศในชั้นเรียน หมายถึง การจัดสภาพแวดล้อมในชั้นเรียนให้เอื้ออำนวยต่อการเรียนการสอน เพื่อช่วยส่งเสริมให้กระบวนการเรียนการสอนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและช่วยสร้างความสนใจใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษา ตลอดจนช่วยสร้างเสริมความมีระเบียบวินัยให้แก่ผู้เรียน

2) ความสำคัญของการจัดบรรยากาศในชั้นเรียน

จากการสำรวจเอกสารงานวิจัยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (2531) ได้ค้นพบว่า บรรยากาศในชั้นเรียนเป็นส่วนหนึ่งที่ส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความสนใจในบทเรียนและเกิดแรงจูงใจในการเรียนรู้เพิ่มขึ้น การสร้างบรรยากาศที่อบอุ่นที่ให้ความเอื้ออาทรต่อนักเรียน ที่นักเรียนกับนักเรียนมีความสัมพันธ์อันดีมิตรต่อกัน และที่มีความสะอาด เหล่านี้ เป็นบรรยากาศที่นักเรียนต้องการ ทำให้นักเรียนมีความสุขในการมาโรงเรียนและ ในการเรียนร่วมกับเพื่อน ๆ ถ้าครูผู้สอนสามารถสร้างความรู้สึกนี้ให้เกิดขึ้นกับนักเรียนได้ ก็นับว่าครูได้ทำหน้าที่ในการพัฒนาเยาวชนของประเทศชาติให้เติบโตขึ้นอย่างสมบูรณ์ทั้งทางด้านสติปัญญา ร่างกาย อารมณ์และสังคม โดยแท้จริงดังนั้น การสร้างบรรยากาศในชั้นเรียนจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งซึ่งประมวลได้ดังนี้

- (1) ช่วยส่งเสริมให้การเรียนการสอนดำเนินไปอย่างราบรื่น เช่น ห้องเรียนที่ไม่คับแคบจนเกินไป ทำให้นักเรียนเกิดความคล่องตัวในการทำกิจกรรม
  - (2) ช่วยส่งเสริมลักษณะนิสัยที่ดีงามและควมมีระเบียบวินัย ให้แก่ผู้เรียน เช่น ห้องเรียนที่สะอาด จัดโต๊ะเก้าอี้อย่างเป็นระเบียบ มีความเอื้อเพื่อเพื่อนต่อกัน นักเรียนจะซึมซับสิ่งเหล่านี้ไว้โดยไม่รู้ตัว
  - (3) ช่วยส่งเสริมสุขภาพที่ดีให้แก่ผู้เรียน เช่น มีแสงสว่างเหมาะสม มีที่นั่งไม่ใกล้กระดานดำจนเกินไป
  - (4) ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ และสร้างความสนใจ ในการเรียนเพิ่มขึ้น
  - (5) ช่วยส่งเสริมการเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม เช่น การฝึกให้มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน การฝึกให้มีอัธยาศัยไมตรีในการอยู่ร่วมกัน
  - (6) ช่วยสร้างเจตคติที่ดีต่อการเรียนและการมาโรงเรียน เพราะในชั้นเรียนมีครูที่เข้าใจนักเรียน ให้เมตตาเอื้ออาทรต่อนักเรียน และนักเรียนมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน
- สรุปได้ว่า การจัดบรรยากาศในชั้นเรียนจะช่วยส่งเสริมและสร้างเสริมผู้เรียนในด้าน สติปัญญา ร่างกาย อารมณ์ และสังคมได้เป็นอย่างดี

3) บรรยากาศที่พึงปรารถนาในชั้นเรียน

พรธณี ช.เจนจิต (2541) กล่าวถึง บรรยากาศในชั้นเรียนที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในการสอน จัดแบ่งได้ 6 ลักษณะดังนี้

- (1) บรรยากาศที่ท้าทาย (Challenge) เป็นบรรยากาศที่ครูกระตุ้นให้กำลังใจนักเรียนเพื่อให้ประสบผลสำเร็จในการทำงาน นักเรียนจะเกิดความเชื่อมั่นในตนเองและพยายามทำงานให้สำเร็จ

(2) บรรยากาศที่มีอิสระ (Freedom) เป็นบรรยากาศที่นักเรียนมีโอกาสได้คิด ได้ตัดสินใจเลือกสิ่งที่มีความหมาย และมีคุณค่า รวมถึงโอกาสที่จะทำผิดพลาดด้วย โดยปราศจากความกลัวและวิตกกังวล บรรยากาศเช่นนี้จะส่งเสริมการเรียนรู้ ผู้เรียนจะปฏิบัติกิจกรรมด้วยความตั้งใจ โดยไม่รู้สึกรังเกียจ

(3) บรรยากาศที่มีการยอมรับนับถือ (Respect) เป็นบรรยากาศที่ครูรู้สึกว่ามีนักเรียนเป็นบุคคลสำคัญ มีคุณค่า และสามารถเรียนได้อันส่งผลให้นักเรียนเกิดความเชื่อมั่นในตนเองและเกิดการยอมรับนับถือตนเอง

(4) บรรยากาศที่มีความอบอุ่น (Warmth) เป็นบรรยากาศทางด้านจิตใจ ซึ่งมีผลต่อความสำเร็จในการเรียน การที่ครูมีความเข้าใจนักเรียน เป็นมิตร ยอมรับให้ความช่วยเหลือ จะทำให้นักเรียนเกิดความอบอุ่น สบายใจ รักครู รักโรงเรียน และรักการเรียน

(5) บรรยากาศแห่งการควบคุม (Control) การควบคุมในที่นี้หมายถึงการฝึกให้นักเรียนมีระเบียบวินัย มีใช้การควบคุม ไม่ให้มีอิสระ ครูต้องมีเทคนิคในการปกครองชั้นเรียน และฝึกให้นักเรียนรู้จักใช้สิทธิหน้าที่ของตนอย่างมีขอบเขต

(6) บรรยากาศแห่งความสำเร็จ (Success) เป็นบรรยากาศที่ผู้เรียนเกิดความรู้สึกประสบความสำเร็จในงานที่ทำ ซึ่งส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดีขึ้น ผู้สอนจึงควรพูดถึงสิ่งที่คุณเรียนประสบความสำเร็จให้มากกว่าพูดถึงความล้มเหลวเพราะการที่คนเรากำนั่งถึงแต่ความล้มเหลวจะมีผลทำให้ความคาดหวังต่ำ ซึ่งไม่ส่งเสริมให้การเรียนรู้ดีขึ้น

4.7.2 การจัดสภาพแวดล้อมในชั้นเรียน

เด็กอนุบาลเป็นวัยที่มีความอยากรู้อยากเห็น อยากรลอง มีความสนใจสิ่งต่างๆ รอบตัว แต่เป็นช่วงสั้น ๆ คล่องแคล่วว่องไวในการเดิน วิ่ง หยิบจับและช่วยตัวเอง หรือที่เรียกว่า ยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง ส่วนการเรียนรู้ของเด็กอนุบาล เรียนรู้ได้ดีจากประสบการณ์ตรงที่เป็นรูปธรรม โดยมีอิสระในการเลือกเล่น และทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยตนเอง ดังนั้นการจัดสภาพแวดล้อมสำหรับเด็กทั้งในและนอกห้องเรียน จึงเป็นสิ่งสำคัญมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในห้องเรียนเด็กต้องอยู่ในห้องเรียนอย่างน้อยวันละ 5 ชั่วโมง การจัดห้องเรียนอย่างเหมาะสม มีส่วนสำคัญที่ช่วยให้เด็กปรับตัวได้ดี มีความเป็นอยู่ที่ดีมีความสุข และสามารถตอบสนองความต้องการ ความสนใจของเด็กแต่ละคนได้

1) การจัดแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้

มนุษย์เรียนรู้ได้ โดยอาศัยสมองและระบบประสาทที่รับความรู้สึกจากอวัยวะรับความรู้สึก ได้แก่ ตา หู จมูก กาย ลิ่น ดังนั้นการพัฒนามนุษย์ก็คือการพัฒนาาระบบประสาทแห่งการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพสูงสุดเต็มศักยภาพ ซึ่งก็เป็นการพัฒนาสมอง สมองมนุษย์

มีเซลล์สมองประมาณร้อยล้านล้านเซลล์ เซลล์สมองจะไม่เพิ่มจำนวน แต่เพิ่มขนาด และเปลี่ยนแปลงรูปร่าง ซึ่งใช้ระยะเวลาเต็มที่ 6 - 8 ปี หรือตั้งแต่เกิดจนถึงอายุ 8 ปี การพัฒนาเซลล์สมองทั้งสมองทั้งหมดให้มีคุณภาพต้องใช้กิจกรรมหลากหลายที่กระตุ้นระบบประสาททุกส่วนของเด็กปฐมวัย หากพันวันนี้ การกระตุ้นจะทำให้เซลล์สมองมีคุณภาพน้อยกว่า (อัมพิกา ภูเดช, 2542)

นั่นคือ เด็กปฐมวัยต้องการประสบการณ์จากการกระทำ ได้แก่ การปฏิบัติด้วยตนเองจากของจริง หรือสถานการณ์จริง สิ่งจำลองจากของจริง และการแสดง ซึ่งเป็นรากฐานของการศึกษา ก่อนประสบการณ์ที่ได้จากการสังเกต และประสบการณ์เกี่ยวกับสัญลักษณ์ การเรียนรู้เชิงปฏิบัติต้องอาศัยสื่อหลากหลายการที่จะได้เด็กแต่ละคนเกิดการเรียนรู้ และพัฒนาทุกด้านอย่างรวดเร็ว มีความสุข แต่ประหยัดทรัพยากรและพลังงานตลอดจนปลอดภัยนั้น ครูจะต้องจัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้เชิงปฏิบัติ

สิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ หมายถึง สิ่งแวดล้อมทั้งทางกายภาพ ได้แก่ สภาพของห้องเรียน โรงเรียน และสิ่งแวดล้อมทางด้านจิตใจ ได้แก่ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับบุคคลที่เกี่ยวข้องอุปการณซึ่งครูต้องพัฒนาและดำรงสิ่งแวดล้อมการเรียนรู้ทางบวก เอาใจใส่ และปลอดภัยต่อเด็ก

อัมพิกา ภูเดช (2542) กล่าวถึง สิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้เชิงปฏิบัติว่าจะกระตุ้นให้เด็กเป็นดังนี้

- (1) ตำรวจอย่างกระฉับกระเฉง ด้วยประสาททั้งหมด
  - (2) ค้นพบความสัมพันธ์ต่าง ๆ ผ่านประสบการณ์ตรง
  - (3) จับต้อง เปลี่ยนรูป และประกอบวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ
  - (4) เดินวิ่งและปีน ขณะกำลังพัฒนาและการใช้กล้ามเนื้อมัดใหญ่ต่าง ๆ
  - (5) ระวัง เอาใจใส่ความต้องการต่าง ๆ ของตนเอง
  - (6) เลือกวัสตุ อุปกรณ์ต่าง ๆ กิจกรรมต่าง ๆ จุดมุ่งหมายต่าง ๆ
  - (7) เกิดทักษะต่าง ๆ ด้วยการใช้เครื่องมือ และอุปกรณ์ต่าง ๆ
- นอกจากนี้ อัมพิกา ภูเดช ได้กล่าวถึง การจัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการ

เรียนรู้ ซึ่งควรจะ

- (1) มีที่ว่างเพื่อทำงานอย่างเพียงพอ สามารถเข้าไปใช้ได้ง่ายและปลอดภัย
- (2) มีความแตกต่างระหว่างพื้นที่ทำงานต่าง ๆ
- (3) จัดวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ อย่างหลากหลาย
- (4) จัดพื้นที่ทำงานต่าง ๆ และวัสดุอุปกรณ์ที่ดึงดูดใจ
- (5) มีการพิจารณาคำแนะนำของพื้นที่ทำงานต่าง ๆ

(6) จัดที่เก็บของอย่างเพียงพอ และเด็กสามารถเข้าไปเก็บของได้ง่าย

(7) จัดที่วางนอกห้องเรียนอย่างเพียงพอ สามารถเข้าไปใช้ได้ง่ายและปลอดภัย

2) หลักการจัดชั้นเรียน ที่เอื้อต่อการเรียนรู้เชิงปฏิบัติ

(1) จัดอย่างมีความหมาย ทุกอย่างที่ยังวางไว้ในห้องต้องมีเหตุผล สามารถอธิบายได้ว่าจัดเพื่ออะไรและเพราะเหตุใด เช่น มุมน้ำและมุมศิลปะต้องอยู่ใกล้ห้องน้ำ (เพราะเป็นมุมที่เลอะเทอะ ต้องอยากทำความสะอาดได้ง่าย) มีพื้นที่ที่เห็นได้ชัดว่า เพื่อการเรียนรู้ อะไร (เช่น พื้นที่สำหรับงานกลุ่มเล็ก พื้นที่เล่นกลางแจ้ง)

(2) คำนึงถึงการใช้ของเด็ก ซึ่งต้องเหมาะสมกับพัฒนาการและความสนใจของเด็ก เช่นรูปภาพ หรือตัวหนังสือต้องอยู่ในระดับสายตาเด็ก เพื่อเด็กจะได้ดูและสัมผัสอย่างใกล้ชิด ไม่ต้องฝืนต่อสภาพสรีระของร่างกาย ให้มีของที่จำเป็นเพื่อพัฒนาการทุกด้าน และของที่เด็กต้องสนใจจะเล่น

(3) มีการเคลื่อนไหว และปรับเปลี่ยนตลอดเวลา การจัดห้องเรียนต้องสอดคล้องกับวัย ความต้องการของเด็ก และมีวัตถุประสงค์ของรายวิชาในขณะที่สอน จึงต้องมีการปรับเปลี่ยนตลอดเพื่อกระตุ้นเด็ก เด็กควร มีส่วนร่วมในการปรับเปลี่ยนห้อง เช่น การเปลี่ยนเฟอร์นิเจอร์ การตกแต่งฝาผนัง ฯลฯ ควรให้เด็กอภิปรายร่วมกันว่าจะปรับเปลี่ยนอย่างไร

(4) จัดให้สวยงามดึงดูดสายตาให้เด็กอยากเรียน อยากใช้ อยากชม การจัดวางข้าวของเครื่องใช้ ต้องคำนึงถึงความสะดวกที่เด็กจะหยิบใช้ ทำความสะอาด และเก็บเข้าที่

3) แนวทางการจัดชั้นเรียน

การจัดชั้นเรียน ควรดำเนินการโดยครูที่สอนห้องนี้อย่างน้อย 2 คน อภิปรายร่วมกันเพื่อวางแผน การจัดห้องก่อนซื้อของ นำเฟอร์นิเจอร์และวัสดุอุปกรณ์ออกจากห้อง ให้เหลือห้องว่างเปล่า เพื่อจะได้จัดเฉพาะสิ่งที่จำเป็นเท่านั้น วัดขนาดของห้อง วาดแผนผังของห้อง ยินดูห้องเรียนขณะวางแผนการจัดห้อง โดยยึดหลักการดังนี้

(1) การจัดห้องสามารถเปลี่ยนแปลงได้เพื่อกระตุ้นเด็ก

(2) มุมที่จัดต้องเปิดโอกาสให้เด็กสามารถเล่นคนเดียวอย่างอิสระ เล่นเป็นคู่ และเล่นเป็นกลุ่มเล็กได้

(3) แต่ละมุมมีจุดประสงค์ต่างกัน เช่น มุมคณิตศาสตร์ มุมวิทยาศาสตร์ ตามเนื้อหาในหลักสูตรบ้าง หมุนเวียนตามความสนใจของเด็กบ้าง

(4) วัสดุอุปกรณ์ที่วางได้รับการคัดเลือกแล้วว่าสามารถกระตุ้นให้เด็กสัมผัสของจริง เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนและวัสดุอุปกรณ์

ความสนใจกับกิจกรรมเลขถ้ำในชั้นเรียน นั้นมีการวางแผนรวบรวมวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ เข้าเป็นพวกเป็นกลุ่ม และวางอยู่ในพื้นที่ที่มีการจำกัดวงเอาไว้อย่างดีแล้ว จะช่วยให้เด็กได้เลือกและลงมือทำกิจกรรมที่เขาเลือกอย่างตั้งใจการที่จัดพื้นที่ภายในชั้นเรียน แบ่งออกเป็นมุมหรือศูนย์การเรียนรู้ นั้น จะส่งเสริมให้เด็กได้ค้นหา ศึกษาและตั้งอกตั้งใจทำงานของเขามากขึ้น และทำให้เด็กได้เคลื่อนย้ายจากกิจกรรมหนึ่งไปยังกิจกรรมหนึ่งได้อย่างคล่องตัว ในขณะที่เดียวกันก็จะลดปัญหาความขัดแย้งเรื่องพื้นที่และความรำคาญ ซึ่งเด็กอาจจะก่อขึ้นแก่เพื่อนข้างเคียง ครูที่เป็นผู้สังเกตการณ์จะสามารถเข้าช่วยเหลือ หรือเกี่ยวข้องกับเด็กคนใดคนหนึ่งได้ง่ายขึ้น และสามารถดูแลเด็กได้ทั่วถึง การใช้เครื่องเรือนแบบเคลื่อนที่ได้จะช่วยให้การจัดห้องใหม่ทำได้ง่ายขึ้นอยู่กับจำนวนเด็กที่เข้าร่วมกิจกรรม เครื่องเรือนที่ใช้ในการจัดและแบ่งพื้นที่เป็นมุมหรือศูนย์การเรียนรู้ ควรใช้ชั้นหนังสือหรือผนังที่มีล้อเลื่อน เครื่องเรือนเหล่านี้ควรจะสูงไม่เกิน 4 ฟุตหรือมีลักษณะโปร่งใส เพื่อครูจะได้เห็นเด็กได้ทั่วห้อง

ขนาดของพื้นที่ใช้สอยภายในห้องเรียนขึ้นอยู่กับความปลอดภัย ขนาดพื้นที่ของแต่ละกิจกรรมที่กว้างพอที่เด็กจะเล่นได้อย่างสะดวกสบาย จำนวนของกิจกรรมภายในห้องเรียน และจำนวนเด็กที่จะทำกิจกรรม รวมทั้งทางสัญจรภายในห้องด้วย ที่ตั้งของห้องเรียน ควรอยู่ในตำแหน่งที่รับลมทางทิศใต้และตะวันตกเฉียงใต้ มีการระบายอากาศที่ดี พื้นควรเลือกใช้วัสดุที่มีคุณสมบัติแห้งเร็วทำความสะอาดง่าย

ชั้นเรียน ควรจัดพื้นที่ให้เด็กได้เคลื่อนไหวอย่างมีอิสระ ใช้เครื่องเรือนแบบเคลื่อนที่ได้และได้สัดส่วนกับร่างกายเด็กปฐมวัย มีความยืดหยุ่นในการจัดห้อง สร้างสรรค์พื้นที่ที่สนองประโยชน์ใช้สอย วางผังรวมกลุ่มวัสดุอุปกรณ์ จำกัดวงของพื้นที่กิจกรรมโดยการแบ่งพื้นที่เป็นมุมหรือ เป็นศูนย์การเรียนรู้ และ จัดทางเดินผ่านระหว่างกิจกรรม เพื่อให้เด็กเดินไปมาเมื่อเลิกกิจกรรมได้อย่างคล่องตัว

การวางแผนและการจัดบริเวณเนื้อที่ เริ่มจากการวางแผนการจัดบริเวณโดยคำนึงถึงปริมาณเนื้อที่ที่เด็กต้องใช้ในการทำกิจกรรม เป้าหมายของสถานศึกษา ความเชื่อและนโยบายของสถานศึกษารูปแบบโปรแกรมการเรียนรู้ อายุของเด็กและสภาพอากาศและฤดูกาล เมื่อวางแผนแล้วให้นำมาสู่การจัดบริเวณและเนื้อที่ โดยเน้นความสะดวกในการใช้สอยสามารถยืดหยุ่นได้ในสถานการณ์ที่ต่างออกไป มีระบบจราจรภายในถูกสุขลักษณะปลอดภัย ขณะเดียวกันบริเวณในสถานศึกษาต้องสะอาดสวยงาม

การบริหารสภาพแวดล้อมในสถานศึกษานั้นส่วนหนึ่งคือ การจัดหา บำรุงรักษา วัสดุอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ในสถานศึกษา มีหลายประการดังนี้

- 1) ประเภทเครื่องใช้ ได้แก่ เครื่องใช้ประเภทโต๊ะ เก้าอี้ ตู้ ชั้นเก็บของ ป้ายนิเทศ เครื่องเรือนในห้อง
- 2) ประเภทวัสดุอุปกรณ์ของเล่น ได้แก่ ของเล่นที่ใช้ในมุมประสบการณ์ในห้องเรียนและห้องกิจกรรมต่าง ๆ และเครื่องเล่นสนาม
- 3) ประเภทวัสดุสิ้นเปลืองและเครื่องมือเครื่องใช้ในสถานศึกษา ได้แก่ วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ทำกิจกรรม อุปกรณ์เครื่องใช้สำหรับครู วัสดุที่ใช้ประจำห้อง เครื่องมือโสตทัศนูปกรณ์ เครื่องใช้ต่าง ๆ และกำหนดตารางเวลาของการบำรุงรักษา

การบำรุงรักษาอุปกรณ์เครื่องใช้เป็นสิ่งจำเป็น เพราะจะทำให้ใช้ได้ยาวนาน และใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ การบำรุงรักษาต้องมีการวางแผนงานที่เป็นระบบ เช่นการเก็บข้อมูลเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ และกำหนดตารางเวลาของการบำรุงรักษา

ตารางกิจวัตรประจำวัน เป็นการกำหนดช่วงเวลาของภารกิจที่เด็กต้องกระทำตลอดทั้งวัน การกำหนดช่วงเวลาต้องอาศัยพื้นฐาน เกี่ยวกับธรรมชาติและความต้องการของเด็กมาเป็นแนวทาง จากนั้นจึงนำมาสู่การจัดบริเวณ สถานที่ และวัสดุอุปกรณ์ เครื่องใช้ต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับกิจกรรมที่เด็กต้องกระทำ

สภาพแวดล้อมที่สัมพันธ์กับกิจวัตรประจำวันของเด็กได้แก่ การจัดห้องน้ำ ห้องส้วม ห้องอาหาร ห้องนอน การจัดห้องเหล่านี้ ต้องเกี่ยวข้องกับกำหนดช่วงเวลาการใช้ห้องไว้ด้วย เพื่อกันความวุ่นวายและให้ความสะดวกในการใช้

4.7.3 อิทธิพลของบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมต่อสภาวะการเรียนรู้

มนุษย์มีกระบวนการเรียนรู้ที่ต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยธรรมชาติ เพื่อเป็นกลไกที่จะช่วยพัฒนาความรู้ความสามารถและความรู้สึนึกคิดให้เกิดการเรียนรู้ เกิดความเข้าใจ สามารถคิดวิเคราะห์ แก้ไขปัญหา ตลอดจนสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ และแม้ว่ามนุษย์จะเรียนรู้ทั้งทางตรงและทางอ้อมจากการปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม การศึกษาเล่าเรียน และการคิดใคร่ครวญที่เกิดขึ้นภายในตนเอง แต่โดยทั่วไปมักจะเชื่อว่า การเรียนรู้ในระบบโรงเรียนมีอิทธิพลยิ่งต่อการวางพื้นฐานการเรียนรู้สำหรับเด็กและเยาวชน (กรมวิชาการ, 2540)

กระบวนการเรียนรู้ในระบบโรงเรียนที่พึงประสงค์จะต้องมีการจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกให้สนับสนุนผู้เรียนทุกคนได้พัฒนาตามศักยภาพ มีการจัดการเรียนการสอนที่หลากหลายจากปัญหาจริง ประสบการณ์จริงตามธรรมชาติเชื่อมโยงศาสตร์ต่าง ๆ ที่ได้ศึกษาเล่าเรียนสู่การปฏิบัติจริงในชีวิตซึ่งจะต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้คิดใคร่ครวญ ได้

ศึกษาแสวงหาความรู้ ความจริงด้วยตนเอง ได้ตัดสินใจและแก้ไขปัญหอย่างฉลาด รวมทั้งได้ร่วมทำงานกับผู้อื่นอย่างมีความสุข และพร้อมที่จะทำประโยชน์ให้สังคม

การจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อม เป็นองค์ประกอบที่สำคัญองค์ประกอบหนึ่งในบัญญัติ 10 ประการ ตามนโยบายปฏิรูปโรงเรียนเพื่อยกระดับมาตรฐานการศึกษาของโรงเรียนที่กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดไว้ดังนี้

“มีบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมทาง โรงเรียน หรือสถานศึกษาที่เอื้อต่อการเรียนการสอน เพื่อให้นักเรียนได้เรียนอย่างมีความสุข มุ่งเน้นการเรียนการสอนตามธรรมชาติให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติจริงและปลูกฝังเรื่องความสะอาด ความมีวินัย เอื้อเพื่อพ่อแม่ มีความรักสามัคคี รวมทั้งการจัดให้โรงเรียนมีความร่มรื่น มีต้นไม้ แหล่งน้ำ บ่อน้ำ ไร่นา ไร่สวน ไร่กล้วย”

จากแนวนโยบายดังกล่าวจะเห็นว่ามุ่งเน้นที่การใช้ประโยชน์ของพื้นที่และปฏิสัมพันธ์ทางสังคมให้เอื้อต่อการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน

บรรยากาศและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่โรงเรียนจัดขึ้น ไม่ว่าจะจัดในห้องเรียน หน้าห้องเรียนบริเวณ โรงเรียน หน้าบริเวณโรงเรียน รวมไปถึงรอบ ๆ โรงเรียน ล้วนมีผลต่อการปลูกฝังคุณลักษณะนิสัยที่ดีงามให้เกิดขึ้นภายในต่อผู้เรียนทั้งสิ้น เช่น

การที่นักเรียนได้เรียนที่สะอาดทาสีอ่อนโยน แสงนุ่มนวล มีต้นไม้ กระจ่าง มีรูปภาพที่ดูแล้วสบายใจ มีซุ้มหรือมุมสงบได้ความรู้ด้วยตนเอง นักเรียนมีความคุ้นเคยกับความสะอาดความเป็นระเบียบเรียบร้อยตลอดเวลา ซึ่งจะช่วยให้นักเรียนมีความกระตือรือร้นมากยิ่งขึ้น เกิดความเชื่อมั่น มีความรักและไม่อยากให้ห้องเรียนและโรงเรียนสกปรก เกิดความเคยชินกับความสะอาด ความสวยงาม ความเป็นระเบียบน่าอยู่ที่โรงเรียน จนซึมซับสิ่งที่ดี ๆ ที่ได้รับ เกิดความรับผิดชอบ และมีวินัยในตนเองจนสามารถถ่ายโอนประสบการณ์เหล่านี้เชื่อมโยงสู่การปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

สิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาผู้เรียนทุกด้านได้มากที่สุดก็คือ “ครู” แม้ว่าคุณภาพของเด็กและเยาวชนจะมีรากฐานมาจากการอบรมเลี้ยงดูตั้งแต่แรกเกิด แต่การที่ครูสามารถประสานเชื่อมโยงการอบรมเลี้ยงดูให้มีการพัฒนาไปในทางที่ดีอย่างต่อเนื่อง และบางครั้งอาจจะต้องมีการแก้ไขข้อบกพร่อง ความเชื่อและค่านิยมบางอย่างที่ไม่ถูกต้องเสียก่อน เพื่อสร้างแนวคิดที่ถูกต้อง ปลูกฝังค่านิยมที่ดีงามควบคู่ไปกับการให้ความรู้ และการจัดประสบการณ์ให้กับนักเรียน ภายใต้สภาพแวดล้อมและบรรยากาศการเรียนรู้ เกื้อกูลสู่การปฏิบัติจริงตามธรรมชาติของผู้เรียน ดังนั้นครูจึงเป็นกัลยาณมิตรของศิษย์ เป็นบุคคลที่จะเสริมสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ใหม่ ๆ ให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ ให้เกิดความรักและศรัทธาที่จะเรียนรู้ อยากมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ทุกชั้นตอนอย่างแท้จริง

ดังนั้น ครูจึงนับว่าเป็นสิ่งแวดล้อม ที่มีอิทธิพลมากที่สุดต่อการปลูกฝัง เจตคติ ค่านิยม และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียน ความกระตือรือร้นของครู ความสนใจ ความเอาใจใส่ในการสอน การแสวงหาความรู้อยู่เป็นนิจ การมีจิตใจงาม ความสุภาพ อ่อนโยน ทั้งเสียงและบุคลิกดี จะช่วยโน้มน้าวจิตใจของนักเรียนให้เอาแบบอย่างครู และจะ กระตุ้นให้นักเรียนเกิดความสนใจใฝ่รู้ใฝ่เรียนด้วยความกระตือรือร้นมีชีวิตชีวาตามไปด้วย

“เพื่อน” เป็นสิ่งแวดล้อมที่สำคัญมากในการสร้างเจตคติ ค่านิยม และ พฤติกรรมของนักเรียนรองจากครู โดยเฉพาะในวัยรุ่น วัยที่กำลังเปลี่ยนแปลงทั้งทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์และสังคม นักเรียนที่มีสุขภาพดี เข้ากับเพื่อนและครูได้ดี มีความรักและเข้าใจเพื่อน ชอบโรงเรียนมักจะเรียนรู้อย่างมีความสุข มีความคิดสร้างสรรค์ และพร้อมที่จะเรียนรู้เพื่อพัฒนา ตนเองตามศักยภาพ

การจัด “ศูนย์วิทยากร” ในห้องเรียน เป็นอีกแนวทางหนึ่งที่สนับสนุนให้ผู้เรียน มีประสบการณ์ทางการเรียนได้มากที่สุด ความสนใจ ความต้องการและความถนัด อีกทั้งยังมีผล ต่อการเสริมสร้างเจตคติในการเรียนรู้ ตลอดจนการสร้างลักษณะนิสัยใฝ่รู้ใฝ่เรียน รักการค้นคว้า และแสวงหาความรู้ด้วยตนเองและสามารถเรียนร่วมกับเพื่อนในกลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ และยัง เสริมสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนอีกหลายรูปแบบ อาทิ ความรับผิดชอบในการศึกษา หาความรู้ได้เองจากสื่อและกิจกรรมต่าง ๆ ในศูนย์ นอกจากนี้ยังมีอิทธิพลต่อความสัมพันธ์อันดี ระหว่างครูกับนักเรียน และนักเรียนต่อนักเรียน ทำให้กระบวนการเรียนการสอนสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

“บรรยากาศในชั้นเรียน” เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของ นักเรียนโดยตรง บรรยากาศการเรียนที่ดีจะช่วยสนับสนุนให้นักเรียนได้เรียนเต็มความสามารถ และส่งเสริมความร่วมมือระหว่างครูและนักเรียน และระหว่างนักเรียนด้วยกัน จะช่วยให้ผู้เรียนมี ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง มีความสามารถในการแก้ปัญหา มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีเจตคติที่ ดีต่อตนเองและผู้อื่น นอกจากนี้มีผลการวิจัยที่บ่งชี้ว่า บรรยากาศและสิ่งแวดล้อมในบ้าน มี อิทธิพลต่อการเรียนรู้ของนักเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความรักความผูกพันระหว่างพ่อ แม่ ลูก จะ ช่วยให้นักเรียนประสบผลสำเร็จเป็นอย่างสูงเช่นกันดังนั้นหากจะให้บรรยากาศการเรียนรู้มีความ ต่อเนื่องเชื่อมโยง อาจจะต้องมีการให้ความรู้แก่ผู้ปกครองด้วย เนื่องจากพ่อ แม่ ผู้ปกครองเป็น สิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพล อย่างมากต่อการพัฒนาเจตคติ สุขนิสัยและพฤติกรรมต่าง ๆ ของบุตร

นอกจากนี้ สื่อการสอน วัสดุอุปกรณ์ที่เหมาะสมกับบทเรียน สถานที่ทั้งใน ห้องเรียนและนอกห้องเรียน ตลอดจนบุคลากรทุกคนในโรงเรียนล้วนมีความสำคัญและมีอิทธิพลต่อ การเรียนการสอนการสร้างบรรยากาศให้เกิดความรัก ความไว้วางใจ ศรัทธา เชื่อมั่น จำเป็นต้อง ประสานและร่วมมือกันเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในลักษณะบูรณาการ เชื่อมโยงสู่การปฏิบัติในชีวิต

4.7.4 การจัดสิ่งแวดล้อมและการสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้

ดังได้กล่าวแล้วว่าสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศทั้งในและนอกห้องเรียน มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเสริมสร้างความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้อง การปลูกฝังเจตคติและค่านิยมที่ดีงาม ตลอดจนคุณลักษณะที่พึงประสงค์ให้เกิดขึ้นกับนักเรียน

โรงเรียนจึงควรจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอน ด้วยการจัดสิ่งแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน ดังต่อไปนี้

การจัดห้องเรียนสำหรับเด็กปฐมวัย

เด็กจะเรียนจากประสบการณ์ตรง และจากการที่ได้ปฏิสัมพันธ์กับวัตถุ สิ่งของ กิจกรรม และผู้คนที่อยู่ในสภาพแวดล้อม ดังนั้นเด็กจึงต้องการห้องเรียนที่เต็มไปด้วยวัตถุ กิจกรรมและผู้คนที่ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะมีอิทธิพลต่อการส่งเสริมพัฒนาการของเด็ก

เนื่องจากสภาพภายในห้องเรียนมีอิทธิพลต่อตัวเด็กโดยตรง การจัดห้องเรียนจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งทั้งทางจิตวัสดุอุปกรณ์ในลักษณะที่ส่งเสริมประสบการณ์ให้แก่เด็ก ตลอดจนการจัดบรรยากาศในห้องเรียนที่สอดคล้องกับลักษณะของการจัดห้อง และเป้าหมายของสถานศึกษาที่ทำให้เด็กเกิดความรู้สึกร่าเริง และมีปฏิสัมพันธ์กับวัตถุและบุคคล เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในสิ่งต่าง ๆ

สำหรับแนวทางในการจัดเนื้อที่และสภาพแวดล้อมภายในห้องเรียนของเด็กปฐมวัย มีดังต่อไปนี้

(1) การจัดห้องต้องตอบสนองต่อปรัชญาของสถานศึกษา ที่นำมาสู่การกำหนดจุดมุ่งหมายของสถานศึกษา เช่น จุดมุ่งหมายที่ต้องการให้เด็กเป็นผู้รู้จักตัดสินใจด้วยตนเอง มีทักษะในการช่วยตนเอง มีความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง มีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและเน้นการให้เด็กเป็นผู้ริเริ่มในการทำกิจกรรมมากกว่าการที่ครูเป็นผู้ริเริ่ม

(2) การคำนึงถึงระดับอายุ และพัฒนาการของเด็กในช่วงอายุนั้น ๆ รวมทั้งระดับขั้นของพัฒนาการที่เพิ่มขึ้นในแต่ละชั้นด้วย เพราะจะนำมาสู่การจัดสภาพแวดล้อมในห้องเรียน เด็กเล็ก ๆ ต้องการห้องเรียนที่มีเนื้อที่สำหรับการพัฒนากล้ามเนื้อใหญ่ แต่ถ้าเป็นเด็กที่โตกว่าจะต้องการกิจกรรมที่หลากหลาย มีกิจกรรมให้เลือกทำได้ กิจกรรมต่าง ๆ จะต้องกว้างขวาง และซับซ้อนมากขึ้น ขณะเดียวกันกิจกรรมเหล่านั้นจะต้องส่งเสริมให้เด็กได้มีการเล่นทางสังคมกับกลุ่มให้มากขึ้น

(3) การจัดสภาพแวดล้อมนั้น นอกจากจะส่งเสริมด้านพัฒนาการและการเรียนรู้ให้แก่เด็กแล้ว จะต้องเน้นในเรื่องของสวยงามควบคู่ไปด้วย โดยการจัดเครื่องเรือนให้วางดู

เป็นระเบียบเรียบร้อย มีการใช้สีและพื้นผิวมาช่วยในการตกแต่ง นำผลงานศิลปะของเด็กมาติดตั้งแสดง มีต้นไม้และดอกไม้ตกแต่งเพิ่มเติมให้ห้องสวยงามและสดชื่น

(4) ถ้าหากต้องการฝึกให้เด็กรู้จักตัดสินใจด้วยตนเอง การจัดสภาพแวดล้อมต้องเอื้อต่อจุดมุ่งหมายนี้ด้วย โดยจะต้องจัดวัสดุอุปกรณ์ให้พอเพียง และอยู่ในที่ที่เด็กสามารถหยิบมาใช้และเก็บได้เอง

(5) ถ้าต้องให้เด็กมีทักษะในการช่วยเหลือตนเอง ห้องน้ำ ห้องส้วมต้องสะอาด มีที่เก็บของส่วนตัว และมีวัสดุของเล่นที่ฝึกให้เด็กได้พัฒนาไปสู่การช่วยตนเอง

(6) ถ้าต้องการพัฒนาให้เด็กมีความรู้สึกที่ดีต่อตนเองจะต้องจัดที่让孩子ได้เก็บผลงานตนเอง และจัดแสดงผลงานของเด็ก

(7) ถ้าต้องการพัฒนาทักษะทางสังคม ความรู้สึกเป็นมิตรต่อผู้อื่น การจัดสภาพแวดล้อมจึงควรอยู่ในรูปของการให้เด็กได้ทำงาน และเล่นเป็นกลุ่มเล็ก ๆ วัสดุอุปกรณ์และพื้นที่ต้องมีพอเพียงกับผู้เล่นกิจกรรมนั้น ๆ ต้องไม่ทำให้เด็กเกิดการปะทะหรือถูกรบกวนจากกิจกรรมอื่น ๆ

(8) ถ้าต้องการให้เด็กได้มีโอกาสคิดและตัดสินใจ ควรมีกิจกรรมให้มากพอที่เด็กตัดสินใจได้โดยตรง

(9) บางเวลาเด็กอาจต้องการอยู่ตามลำพัง อาจต้องจัดที่เงียบ ๆ ไว้ตอบสนองความต้องการดังกล่าวนี้ เช่น ที่มุมหนังสือ หรือจัดเป็นมุมที่เป็นเก้าอี้โยก หรือปุพรม และมีหมอนวางไว้

(10) การมีที่ที่มองนุ่ม (Soft) เพื่อให้รู้สึกอบอุ่นให้เด็กได้ซุกได้กอดเลือก

(11) การจัดสภาพแวดล้อมจะต้องส่งเสริมการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นแก่เด็ก ฉะนั้นทุกมุมจะต้องจัดอย่างดีและต้องจัดอย่างสอดคล้องกับจุด มุ่งหมายนั้น ๆ วัสดุอุปกรณ์ เนื้อที่ และที่เก็บของจะต้องเหมาะสมสอดคล้องกัน

(12) เส้นทางเดินไปสู่มุมการเรียนรู้ต่าง ๆ จะต้องสะดวก และไม่ยุ่งยากที่จะเข้าไปเล่น

(13) เส้นทางเดินในห้องจะต้องเป็นเส้นทางที่จัดไว้สำหรับการนำไปสู่การทำกิจกรรมต่าง ๆ และจะไม่เป็นเส้นทางผ่านที่จะเข้าออกไปรบกวนกิจกรรมอื่น

(14) ประตูและทางเข้าทางออกจะต้องสะดวก ไม่มีสิ่งกีดขวางทางเข้าออก

(15) กิจกรรมที่สงบควรจัดกลุ่มไว้ใกล้ ๆ กัน และกิจกรรมที่อีกทีก หรือมีเสียงดังควรอยู่ห่างออกไป เช่น มุมบล็อกควรอยู่ห่างจากมุมหนังสือ

(16) การจัดกลุ่มมุมการเรียนรู้ที่มีลักษณะต่อเนื่องกันไว้ใกล้ ๆ กัน เช่น มุมบล็อกจะอยู่ใกล้กับมุมบทบาทสมมติได้ ทั้งนี้เด็กจะได้มีโอกาสขยายการเล่นได้กว้างขวางยิ่งขึ้น

(17) การจัดพื้นที่การเล่นทั้งส่วนที่ส่วนที่จะให้เด็กเล่นคนเดียว เล่นเป็นกลุ่มย่อย และกลุ่มใหญ่ โดยการจัดมุมให้มีขนาดต่างกันออกไป

(18) มุมบางมุมต้องการเนื้อที่ในการเล่นกว้างขวางว่ามุมอื่น ๆ เช่น มุมบล็อกบางครั้งเด็กมีแนวความคิดที่จะสร้างเรื่องต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง การเปิดเนื้อที่ให้มากพอจะทำให้เด็กทำตามที่นึกคิดไว้ได้

(19) ขนาดของมุมการเรียนรู้นี้จะแตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะของกิจกรรมในแต่ละมุมนั้น ๆว่าจะให้เด็กได้เล่นได้คราวละกี่คน และเล่นอย่างไร

(20) การลดระดับเสียงอีกทีของการเล่นในมุมที่ตั้งให้ลดน้อยลง โดยการปูพรมที่พื้นของบริเวณที่เล่นนั้น เช่น ที่มุมบล็อก เป็นต้น

(21) กิจกรรมที่เลอะเทอะเปรอะเปื้อน ควรอยู่ใกล้ ๆ อ่างล้างมือ

(22) กิจกรรมที่ต้องใช้แสงสว่างจัดไว้ใกล้ ๆ หน้าต่าง เพื่อให้ได้แสงสว่าง

ตามธรรมชาติ

(23) โต๊ะ เก้าอี้ จัดไว้ใกล้ ๆ มุมการเล่นที่ต้องทำที่โต๊ะ เช่น ที่มุมศิลปะ มุมการเล่น สัมผัส อาจเคลื่อนย้ายโต๊ะ เก้าอี้ที่ไม่จำเป็นออกไปไว้ข้างนอกห้อง และนำกลับมาใหม่เมื่อต้องการใช้เพิ่มเติมในภายหลัง

(24) บางครั้งอาจมีข้อจำกัดเกี่ยวกับพื้นที่ของห้องที่ไม่สามารถจัดมุมการเล่นได้มากพออย่างที่ต้องการ ซึ่งอาจแก้ปัญหาโดยการจัดมุมขนาดใหญ่และมีลักษณะที่มีความสัมพันธ์กันไว้เป็นบริเวณเดียวกัน เช่น บางขณะอาจทำเป็นมุมดนตรี และขณะเดียวกันอาจจัดเป็นพื้นที่สำหรับทำกิจกรรมที่ใช้กล้ามเนื้อใหญ่อื่น ๆ ได้

(25) มุมกิจกรรมการเรียนรู้บางอย่าง ไม่จำเป็นต้องจัดไว้อย่างตายตัวในห้อง อาจจะนำเข้ามาจัดได้เป็นครั้งคราวตามต้องการหรือตามความเหมาะสมกับประสบการณ์การเรียนรู้ที่วางแผนไว้ในแต่ละครั้งไป เช่น มุมช่างไม้ มุมการประกอบอาหาร มุมดนตรี เป็นต้น

(26) มุมการเรียนรู้ที่จัดขึ้นจะต้องมีความยืดหยุ่นได้ในแง่ของการเปลี่ยนแปลง เพื่อให้การเล่นมีความซับซ้อนยิ่งขึ้น ทั้งนี้เพราะเด็กจะมีวุฒิภาวะเพิ่มขึ้นในแต่ละช่วงอายุ ความสนใจของเด็กก็เปลี่ยนไปด้วย มุมการเรียนรู้ต้องเปลี่ยนแปลงไปให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวของเด็ก

(27) ความปลอดภัยในสภาพแวดล้อมเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการจัดสภาพแวดล้อมสำหรับเด็กปฐมวัย

นอกจากนี้ การจัดห้องเรียนระดับปฐมวัยจะต้องจัดให้มีบรรยากาศแห่งการต้อนรับ อบอุ่นสว่างไสว สะอาดตา และเร้าใจเด็กให้เกิดความสนใจต่อสภาพแวดล้อมภายในห้อง ทั้งนี้จะต้องจัดเตรียมวัสดุการศึกษา เครื่องมือเครื่องใช้ อุปกรณ์ต่าง ๆ ที่เหมาะสม สอดคล้องกับความสนใจของเด็กขณะเดียวกันสิ่งเหล่านี้จะต้องมีผลต่อการสนับสนุนพัฒนาการของเด็กด้วย และสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ จะต้องพิจารณาถึงจำนวนเด็กกับครู ให้มีความเหมาะสม สอดคล้องกันด้วย ถ้าจำนวนครูมีส่วนเหมาะสมกับจำนวนเด็ก จะทำให้มีการดูแลและสนับสนุนเด็กให้ใช้กำลังกายต่าง ๆ อย่างทั่วถึง จะทำให้การจัดสภาพแวดล้อมในห้องเรียนบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ (วัฒนา บุญญฤทธิ์, 2541)

การจัดสภาพแวดล้อมในห้องเรียน เป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญา รวมทั้งความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก ดังนั้น การที่ครูจัดสภาพการณ์ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ มีบรรยากาศที่อบอุ่น ปลอดภัยให้โอกาสเด็กได้เลือกเล่นและประกอบกิจกรรมต่างๆ เพื่อหาประสบการณ์ด้วยตนเอง ซึ่งเป็นประสบการณ์ตรงที่เป็นรูปธรรมอย่างอิสระ โดยสมัครใจ ตรงตามความสนใจ พอใจ และตามความต้องการของเด็กแล้ว จะช่วยส่งเสริมให้เด็กมีโอกาสเพิ่มพูนความรู้ขึ้นทีละน้อย แต่มั่นคง และเกิดความภาคภูมิใจในผลงานที่ประสบความสำเร็จด้วยตัวของเขาเอง นอกจากนั้นยังเป็นการเปิดโอกาสให้เด็กได้ทำงานร่วมกัน ได้แสวงหาความรู้ และแสดงออกอย่างเต็มความสามารถ ที่จะช่วยให้พัฒนาได้เต็มตามศักยภาพของเขา และ เมื่อห้องเรียนมีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม มีบรรยากาศเอื้อต่อการเรียนรู้ มีวัสดุอุปกรณ์ที่สอดคล้องกับความต้องการ วิธีการจัดการของครูมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่จะสามารถช่วยให้การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนประสบความสำเร็จ นักเรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ แต่เนื่องจากนักเรียน มีความแตกต่างหลากหลาย ช่วงความสนใจระยะสั้น ฉะนั้น การเตรียมการของครูจึงควรมุ่งเน้นที่การป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในชั้นเรียนขณะจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

4.8 การจัดการในการป้องกันปัญหา (PREVENTING MANAGEMENT PROBLEMS)

Mc Queen (1992) กล่าวถึง การจัดการชั้นเรียนให้มีประสิทธิภาพว่า ประการที่หนึ่ง ครูจะต้องยอมรับเด็ก และเป็นที่เคารพของเด็ก ประการที่สอง มีความเชื่อมั่นและเด็กมีความเชื่อถือนใจได้พึ่งพาได้ ประการที่สาม แสดงความรับผิดชอบการเรียนรู้ออกของเด็ก ประการที่สี่ จัดการเรียนรู้อย่างมีคุณค่าและสนุกสนานตรงกับความสามารถของเด็ก ประการที่ห้า เป็นแบบอย่างในการประพฤติปฏิบัติตัวของเด็กในห้องเรียน

คุณลักษณะเหล่านี้เป็นสิ่งจำเป็นในการจัดการชั้นเรียนให้ประสบความสำเร็จและมีระเบียบ แต่บางครั้งอาจไม่เพียงพอ สิ่งที่มีอิทธิพลยิ่งกว่า ก็คือ การอยู่ร่วมกัน ความปลอดภัย การสร้างจุดสนใจ และการสร้างคุณค่าของตัวเอง ไม่ใช่การเล่าเรียน และการเรียนรู้ ครูมักจะควบคุมคุณลักษณะตามธรรมชาติส่วนบุคคลของเด็ก และเรียกร้องให้เด็กเงียบ ให้ความสนใจ ให้ความร่วมมือและเอาใจใส่ แต่บางครั้งเด็กก็ยังคงเป็นเด็กปฏิบัติตามพื้นฐานที่เป็นลักษณะเฉพาะตัว และวุฒิภาวะการที่มีสภาวะที่เด็กไม่สุภาพเรียบร้อย ไม่เคารพยำเกรง ขัดแย้ง ไม่กระตือรือร้น และไม่รอบคอบกับครู นักเรียนบางคน อาจจะทดสอบพลังอำนาจของครูก็ได้ ด้วยเหตุนี้ ครูซึ่งจะเป็นผู้ซึ่งจะเป็นผู้สามารถจัดการชั้นเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ จะต้องสร้างแบบอย่าง ของเจตคติที่พึงปรารถนาให้มากกว่านี้

การสำรวจโดยนักวิจัยหลาย ๆ คน (Mc Queen, 1992) ได้แสดงให้เห็นว่า ความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญของการจัดการห้องเรียนที่มีประสิทธิภาพและไม่มีประสิทธิภาพ คือ ครูซึ่งสามารถจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ จะมีพฤติกรรมในการป้องกันการแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของเด็กมากกว่า พวกเขายอมรับว่า ปัจจัยของการจัดการให้ประสบความสำเร็จ คือ การป้องกัน และการวางแผน จะป้องกันปัญหาก่อนที่จะปัญหาจะเกิดขึ้น

ในการศึกษานี้ มุ่งสนใจไปที่ พฤติกรรมของครู การวิจัยพบว่า สิ่งที่น่าสนับสนุน การป้องกันพฤติกรรมไม่เหมาะสม คือ การวางแผนการจัดการชั้นเรียนและการกระตุ้นความสนใจของเด็กในการเรียนรู้

4.8.1 การวางแผนการจัดการชั้นเรียน (Planning for Managing Classrooms)

เมื่อครูวางแผนการสอน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ทั้งระยะสั้นและระยะยาว ซึ่งแผนระยะยาวอาจเป็น รายสัปดาห์ รายเดือน หรือ รายปี แผนระยะสั้นอาจเป็น รายวัน ซึ่งแต่ละขั้นนำเอาเป้าหมายในระยะยาวมาทำให้เกิดเป็นผลสำเร็จ เป้าหมายทั้งระยะสั้นระยะยาวจะต้องได้รับการพัฒนาเพื่อชั้นเรียนทั้งชั้น และสำหรับนักเรียนรายบุคคล และรายกลุ่ม ซึ่งอาจจำเป็นต้องแก้ไข หรือเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

เมื่อครูวางแผน เตรียมการสอนตามเป้าหมายทั้งในระยะสั้นและระยะยาว สำหรับรายกลุ่มและรายบุคคล นักการจัดการที่มีประสิทธิภาพในการวางแผนการจัดการชั้นเรียน เขาจะมีวิสัยทัศน์มองเห็นบรรยากาศในห้องเรียนตามแบบที่เขาต้องการจะพัฒนาให้เกิดขึ้น และเขาได้ตั้งเป้าหมายทั้งระยะยาว และระยะสั้นเพื่อเด็กทั้งกลุ่มและรายบุคคลไว้เพื่อความสำเร็จ บรรลุเป้าหมายตามที่คาดไว้ ครูมักจะหวังว่าห้องเรียนจะต้องดี เราเดินถึงห้องเรียนที่เด็กทุกคนเชื่อฟัง ทำตามคำสั่ง และสนุกสนานกับการเรียนรู้ แต่เรามีการวางแผนเพียงเล็กน้อย ถ้าเช่นนั้นความสำเร็จ การเชื่อฟัง การเรียนรู้การปฏิบัติตาม เป็นสิ่งสำคัญ

ครูซึ่งเป็นนักจัดการที่มีประสิทธิภาพ จะเข้าใจ และรู้บริบทในการสอนอย่างชัดเจนแม่นยำ ถ้าครูไม่ได้วางแผนไว้ เพื่อป้องกัน และจัดการปัญหา อาจพบปัญหาหลากหลายในชั้นเรียนครูจึงควรต้อง

- 1) เห็นถึงความสำคัญของการวางแผนการจัดการชั้นเรียนและระเบียบวินัย
- 2) สามารถที่จะวางแผนในการจัดการชั้นเรียนได้
- 3) สามารถใช้เทคนิคที่ประสบความสำเร็จ เพื่อป้องกันปัญหาได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งครูที่เตรียมการและจะเริ่มต้น ต้อง
  - (1) พัฒนาและวางรูปแบบการจัดห้องเรียน เพื่อป้องกันปัญหาการจัดการและระเบียบวินัย
  - (2) วางแผนการใช้อุปกรณ์อย่างมีประสิทธิภาพ
  - (3) กำหนดบทบาทหน้าที่ ระเบียบวิธีที่เหมาะสมและชัดเจน
  - (4) พัฒนาแผนสำหรับการสอน บทบาท และระเบียบ
  - (5) สื่อให้ทราบถึงบทบาท จุดมุ่งหมาย ความคาดหวัง ผลลัพธ์ของการกระทำอย่างเป็นระบบ และอย่างมีประสิทธิภาพ
  - (6) ใช้ประโยชน์จากทุกแหล่งที่มาของข้อมูล เพื่อรู้จักเด็กให้มากขึ้น
  - (7) เรียนรู้ การใช้ความรู้
  - (8) ทำรายการและรายละเอียด ลักษณะของการจัดชั้นเรียน ที่สามารถวางแผนได้
  - (9) วางแผนสำหรับการป้องกันปัญหา ทั้งรายบุคคลและรายกลุ่ม

4.8.2 การจัดชั้นเรียน (Organizing the Classrooms)

การเริ่มต้นที่ดี เป็นสิ่งสำคัญของการสร้างรูปแบบของห้องเรียนตามที่ครูเห็นว่าควรจะเป็นไปได้ บรรยากาศในชั้นเรียน ตั้งแต่วันแรกและสัปดาห์แรกของโรงเรียนจะส่งผลถึงบรรยากาศตลอดทั้งปี ครูนักจัดการที่ดี รู้วิธีการที่ประสบความสำเร็จ คือการป้องกันปัญหา และเขาได้ตระหนักถึงความสำเร็จในการป้องกันปัญหาที่มาจาก การวางแผนอย่างระมัดระวังและเป็นระบบ ก่อนที่เด็กจะมาถึงในทุก ๆ วันแรก เขามีแผนที่จะเริ่มต้นไว้เรียบร้อยแล้ว

(Emmer, Evertson, and Anderson: 1980 อ้างถึงใน Mc Queen, 1992 อ้างถึงในอุทุมพรพรายอินทร์, 2542) หนึ่งในวิธีการสำคัญประการแรก ที่นักจัดการที่ดีทำก่อนที่จะเปิดเรียน คือการวางแผนห้องเรียนไว้เรียบร้อยแล้ว และใช้วัสดุอุปกรณ์อย่างมีประสิทธิภาพ

ทุกสิ่งทุกอย่างในห้องเรียนซึ่งเป็นสภาพแวดล้อมมีผลต่อการกระตุ้นให้เด็กทำในสิ่งที่ดีบางอย่างชักจูงให้เด็กไม่เอาจริงเอาจัง และไม่สนใจงานของพวกเขา ครูซึ่งเป็นผู้มอง

การณ์ไกล เป็นนักจัดการห้องเรียนที่มีประสิทธิภาพ เป็นที่ชื่นชอบของเด็กนักเรียน คือผู้ที่มีระเบียบวินัย วางแผนเพื่อพัฒนารูปแบบของสภาพแวดล้อมเพื่อทำให้เป้าหมายประสบความสำเร็จ
 สิ่งที่มีอิทธิพลสูง แต่มักถูกมองข้ามและคิดไม่ถึง ที่ส่งผลต่อบรรยากาศของห้องเรียน คือการจัดเตรียมที่นั่ง เก้าอี้และโต๊ะของนักเรียน ควรถูกจัดเตรียมไว้ โดยทั้งที่ครูและนักเรียนสามารถจะเคลื่อนย้ายได้โดยสะดวก ครูควรจะสามารถมองเห็นหน้านักเรียนทุกคน นักเรียนทุกคนสามารถเห็นครูได้ กระดานดำ แผนที่ ฉาก และอุปกรณ์ การสอนอื่น ๆ ควรปราศจากการขัดแย้งกับที่ หรือสามารถเคลื่อนย้ายได้ รูปแบบการจัดแบบหนึ่งที่พบสิ่งที่ปฏิบัติกันมา เรื่อง แถวของที่นั่ง กับพื้นที่ทางเดินระหว่างแต่ละแถว และแต่ละที่นั่ง

รูปแบบที่มักพบโดยทั่วไปในโรงเรียนประถม คือ โต๊ะของนักเรียนที่จัดเป็นกลุ่ม 2, 4 หรือ 6 คน การทำเช่นนี้อาจเป็นไปได้ที่นักเรียนทั้งหมดจะไม่เห็นหน้าของครูในบางเวลา การจัดในรูปแบบนี้ควรจะถูกใช้สำหรับการทำงานกลุ่มเล็ก ๆ ด้วยกัน อย่างไรก็ตามการสอนทั้งกลุ่มควรเป็นแบบการมีปฏิสัมพันธ์กัน เผชิญหน้ากัน นักเรียนซึ่งนั่งหลังห้อง ขณะเรียนอาจไม่สนใจ และก่อกวน และครูอาจไม่เห็นเขาได้ ห้องเรียนทั้งหมดอาจไม่ใหญ่พอที่ครูจะมีอิสระในการจัดที่นั่งตามความคิด ในกรณีเช่นนี้ครูควรทดลอง เลือก เตรียมวิธีที่หลากหลาย แล้วเลือกวิธีที่ครูคิดว่าเหมาะสมกับเป้าหมายของการสอนการจัดการและระเบียบวินัย

การวิเคราะห์อย่างถี่ถ้วนของรูปแบบการสั่งสอน ห้องน้ำ อุปกรณ์และสิ่งของที่จำเป็นในห้องเรียนจะช่วยให้ครู คาดการณ์ถึงปัญหาที่อาจเกิดขึ้นได้ ตัวอย่าง เช่น ที่เหลาดินสอที่ถูกส่งต่อไปตามโต๊ะนักเรียน อาจใช้เวลานานในการเหลาดินสอ และดูแลการเหลามากกว่าอยู่บนโต๊ะ สิ่งที่จะทำให้เกิดความวุ่นวายอื่น ๆ คือ ที่ดื่ม น้ำ ห้องน้ำ การแสดงผลงาน การจัดวางอุปกรณ์ และการใช้อุปกรณ์และอื่น ๆ

นอกจากการจัดเตรียมที่นั่ง ผู้จัดการที่ดี วางแผนสำหรับการจัดเก็บและวางหนังสือและอุปกรณ์อื่น ๆ ให้หยิบได้ง่าย ในชั้นเรียนระดับต้น ๆ กระดาษ ดินสอ และอุปกรณ์ศิลปะ มักถูกจัดเตรียมไว้โดยโรงเรียน พัสคูลเหล่านี้ควรถูกจัดไว้ในที่ที่มีการสั่งสอนน้อย และคับแคบ และในที่ที่พวกเขาเอื้อมหยิบได้ง่าย ถ้าอุปกรณ์เป็นตำราเรียนหรือสมุดงานที่ต้องใช้ตรวจสอบให้แน่ใจว่ามีเพียงพอสำหรับนักเรียนทุกคน การวางแผนของครูควรรวมถึงการพัฒนาและการเทียบเคียง เนื้อหาของหนังสือที่มีเรื่องราวใกล้เคียงกัน มีเหตุผลสอดคล้องกัน และเป็นสิ่งจำเป็นที่จะเริ่มต้นการสอนได้ทันทีและเป็น ไปอย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุดในวันแรกของการเปิดเรียน ควรมีการจัดเตรียมห้องสำหรับนักเรียนด้วยการจัดแสดงป้ายประกาศ รูปภาพ และสิ่งดึงดูดความสนใจของนักเรียน สิ่งปรากฏในห้องเรียนจะสร้างความเข้าใจ ของเด็กและบรรยากาศในชั้นเรียนตามที่ต้องการจะพัฒนาให้เป็นไปซึ่งจะมองเห็นถึงความ เป็นระเบียบ หรือไม่เป็น

ระเบียบ ความกระตือรือร้นหรือความเบื่อหน่าย น่าสนใจหรือเฉยเมย ตามความจริง มันสื่อถึงภาพของครูที่สอนไปตามธรรมชาติ และบทบาทของครูเช่นเดียวกับการรับรู้ของนักเรียนและการแสดงบทบาทของเขา

ครูจะต้องวางแผนและสร้างบรรยากาศของชั้นเรียน อย่างที่เขาวางแผนหลักสูตรและวิธีการสอนตามหลักวิชาการ นักจัดการที่มีประสิทธิภาพทั้งในระดับประถมและมัธยม จะต้องมองเห็นภาพ นึกภาพของบรรยากาศของห้องเรียนที่พวกเขาต้องการออก และสามารถกำหนดเป้าหมายไว้ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ที่จะทำให้ประสบความสำเร็จ เขาจะวางแผนการจัดที่นั่งและระเบียบปฏิบัติในการใช้อุปกรณ์ ที่จะเป็นข้อปฏิบัติที่ดีที่สุดตามที่คาดหวังไว้ นักจัดการที่ดีรู้ว่าการวางแผนการเริ่มต้นที่ดีจะขจัดสิ่งที่เกิดขึ้นโดยไม่คาดคิด พวกเขาพยายามที่จะหลีกเลี่ยงสิ่งที่เกิดขึ้น โดยบังเอิญ

ก่อนเปิดเรียนครูควรจัดชั้นเรียน และวิธีการใช้อุปกรณ์ให้อยู่ในสภาพเหมาะสม คือ

- 1) ครูควรเห็นนักเรียนทุกคนจากทุก ๆ บริเวณในชั้นเรียน
- 2) ครูสามารถเดินไปได้รอบและระหว่างที่นั่งของนักเรียน
- 3) เด็กทุกคนมองเห็นครู
- 4) กิจวัตรปกติ ควรปฏิบัติได้โดยครูไม่ต้องช่วย
- 5) หนังสือและวัสดุอุปกรณ์ หยิบใช้ได้ง่าย

4.8.3 การสร้างกฎ (Establishing Role and Procedures)

กลุ่มคน การรวมกัน กลุ่มเฉพาะกิจ และนักเรียนในชั้นเรียน ล้วนต้องการกฎ ระเบียบแนวการประพฤติปฏิบัติ เพื่อการปฏิบัติตาม และเพื่อความเรียบร้อย กฎ ให้มาตรฐานสำหรับกลุ่มหรือการประพฤติของกลุ่มคน ระเบียบให้รายละเอียดและการตีความที่จะบอกพวกเขาถึงวิธีแสดงออกตามกฎ กฎของห้องเรียน เป็นสิ่งจำเป็น เพื่อให้การสอนการเรียนรู้และการให้การศึกษาแก่เด็กมีคุณค่าในตัวเอง สำหรับนักการจัดการที่มีความสำเร็จ จะคิดการณ์ล่วงหน้าและเห็นถึงความจำเป็นของความเป็นระเบียบของพฤติกรรมของนักเรียน เขาพัฒนาและสอนกฎและวิธีปฏิบัติที่เฉพาะอย่างเหมาะสม

ความรับผิดชอบในการสร้างกฎขึ้นอยู่กับครู ครูบางคนให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการสร้างกฎด้วย บางคนพัฒนากฎอย่างอิสระ ครูส่วนใหญ่สร้างกฎอย่างน้อยที่สุดด้วยพวกเขาเอง และผู้จัดการที่ได้ผลดี ทำก่อนหน้าที่จะเริ่มมีปีการศึกษาใหม่

จุดเริ่มต้นของกฎคือ วิสัยทัศน์ของครูเกี่ยวกับรูปแบบของห้องเรียนที่พวกเขาต้องการสร้างขึ้น เป็นที่ทราบคืออยู่แล้วว่าครูมีความเชื่อที่แตกต่างกันเกี่ยวกับพัฒนาของเด็ก ที่

ประกอบด้วยสภาพแวดล้อมของห้องเรียนที่สมบูรณ์ และวิธีการที่ครูควรมีปฏิสัมพันธ์กับเด็ก กฎที่สร้างขึ้นจะสะท้อน ความหลากหลายในความคิดของครูและในสิ่งที่จำเป็นของกฎ รูปแบบพฤติกรรมของครูประถมนก็จะแตกต่างจากครูมัธยม มาตรฐานในเมืองจะแตกต่างจากชนเมือง และมาตรฐานพฤติกรรมในห้องวิทยาศาสตร์ก็มักจะแตกต่างจากห้องเรียนศิลปะ กฎที่พัฒนาโดยครู ไม่ใช่การให้ตัวอย่างของกฎที่สมบูรณ์แต่เป็นการยกตัวอย่างของความหลากหลาย ของความคาดหวังของครูที่มีต่อเด็ก โดยไม่คำนึงถึงการมองเรื่องพัฒนาการเด็กของครู รูปแบบของบรรยากาศในชั้นเรียนตามที่ครูเห็นว่าควรจะเป็นไป พัฒนาการหรืออายุ และสภาพเศรษฐกิจสังคมของเด็ก กฎเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับประเภทของพฤติกรรมที่ต้องการให้เป็นระเบียบ เช่น เงื่อนไขการทำงาน การใช้อุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวก การฟังและการอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม

จุดมุ่งหมายของกฎ คือ การดำเนินการเรียนการสอนที่เป็นได้ ด้วยสภาพของร่างกายและจิตใจที่ปลอดภัยในสภาพแวดล้อม กฎระเบียบควรอำนวยความสะดวกให้การห้องเรียนได้ผลและมีประสิทธิภาพ เมื่อกฎเกณฑ์ที่เหมาะสมได้รับการยอมรับจากนักเรียน และยึดถือปฏิบัติอย่างตรงกัน การปฏิบัติกิจกรรมเป็นไปตามปกติ การอยู่เป็นกลุ่มสามารถดูแลตนเองได้ และให้อิสระกับครูที่ทำการสอนและนักเรียนที่จะเรียนรู้

เราควรหลีกเลี่ยงการกำหนดกฎเกณฑ์ที่ไม่เหมาะสม กฎเกณฑ์ที่ไม่เหมาะสมไม่ควรใช้เพราะกฎเกณฑ์ที่ไม่ดี จะสร้างปัญหาการจัดการและระเบียบวินัยที่ร้ายแรง วิธีที่ดีในการทดสอบกฎ คือ การถาม “มันมีเหตุผลความยุติธรรมพอกับเด็ก ที่จะต้องพบกับความต้องการเช่นนี้ไหม” ตัวอย่างเช่น ในการปฏิบัติตามกำหนดกฎเกณฑ์มีเหตุผลใหม่ จะมีความเจ็บอย่างแท้จริงและไม่มีใครเคลื่อนที่ในห้อง โดยปราศจากการได้รับอนุญาตจากครู จะเห็นได้ว่าเป็นสิ่งที่ต้องให้ครูตัดสินใจตลอดเวลาว่าใครสามารถลุกจากที่ได้ ใครสามารถพูดได้ และเขาเห็นด้วยที่จะยินยอม อนุญาตในห้องเรียนที่มีจำนวนนักเรียน 30 คน ซึ่งต้องการใช้ห้องน้ำ อุปกรณ์และความช่วยเหลือ ครูได้รับคำขอร้องที่ท่วมท้นและจะต้องใช้เวลาที่มีค่ามากปฏิบัติตามกฎอย่างสมบูรณ์ กฎเกณฑ์จะต้องไม่ยากที่จะปฏิบัติตาม แต่ต้องไม่มีเหตุผลที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการของเด็ก กฎไม่ใช่ความมีเหตุผล ถ้าเขาไม่นำไปสู่การพิจารณาถึงระยะเวลาที่เด็กสามารถฟังได้ การทำงาน อิสระ การให้ความเอาใจใส่ ความเข้าใจผลของการเชื่อฟัง การไม่เชื่อฟัง

ครูควรจะรู้เรื่อง และเข้าใจลำดับขั้นพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็กของ Piaget และคนอื่นๆ ซึ่งลำดับขั้นของพัฒนาการ ซึ่งจะนำมาใช้ในการสร้างกฎ

นอกจากความเหมาะสมกับพัฒนาการแล้ว กฎระเบียบจะต้องง่ายและชัดเจน มีการเขียนไว้และยึดหยุ่นได้ มีข้อโต้แย้งที่ว่าไม่สามารถจะเขียนกำหนดกฎเกณฑ์ได้ทุกอย่าง และ

อย่างไรก็ตามมันจะดีกว่าการบอกกฎด้วยปากเปล่า เพราะถ้านักเรียนไม่มาเขาจะไม่ได้ยินกฎเกณฑ์ที่ครูบอกและไม่เข้าใจ และบางครั้งกฎอาจจะมีอยู่เฉพาะในความคิดของครูเท่านั้น

สิ่งที่ควรคำนึงถึงในการสร้างกฎระเบียบในชั้นเรียน

1) กฎระเบียบควรมีไว้ ณ ที่ใดที่หนึ่งของชั้นเรียน นักเรียนที่โตอาจมีการคัดลอกส่งผู้ปกครอง รูปแบบที่เริ่มต้นใช้กฎจะมีผลต่อความสำเร็จสูง ตัวอย่าง ของการปฏิบัติต่อผู้อื่นด้วยความเคารพ

- (1) ขออนุญาตก่อนใช้ของคนอื่น
- (2) แบ่งอุปกรณ์กันใช้
- (3) รอให้คนอื่นพูดจบก่อนแล้วจึงพูดต่อ
- (4) ร่วมกิจกรรมของชั้นเรียน
- (5) ดูแลมือและเท้าของตนเอง

2) กฎ ข้อตกลง ควรจะต้องชัดเจนและเป็นภาษาสมบูรณ์เข้าใจง่าย ทั้งกฎข้อตกลงทั่วไปและเฉพาะกาล ควรสั้นง่าย เช่น

(1) นักเรียนควรใส่ใจฟัง จดจำสิ่งที่เพื่อน ครู ผู้พูด ผู้บริหาร หรือคนอื่นที่กำลังพูด

(2) ฟังเมื่อผู้อื่นกำลังพูด

จากตัวอย่าง ประโยคแรกยากเกินไป ประโยคที่สอง สั้นและเข้าใจง่าย จะง่ายต่อการจำ

3) ประโยคในทางบวกและประโยคในทางลบ พฤติกรรมบางอย่างอาจต้องใช้วิธีทางลบจึงจะได้ผล กฎระเบียบที่เป็นไปในทางบวก ก็จะสามารถให้อำนาจ ของการแนะนำไปในทางบวกได้ ดังเช่น ประโยคแรกเป็นประโยคในทางลบ ประโยค 2 เป็นประโยคทางบวก

(1) อย่าวิ่งในห้องประชุม

(2) เดินในห้องประชุม

4) ประโยคที่เขียนควรให้ยึดหยุ่นได้ กำหนดกฎเกณฑ์ที่เคร่งครัดและตึงเกินไปอาจสร้างปัญหาได้มากกว่าการแก้ปัญหา เช่น

(1) ต้องไม่ส่งงานช้า

(2) จะต้องได้รับอนุญาตก่อนลุกจากที่นั่ง

(3) ต้องไม่มีใครพูดระหว่างอาหารกลางวัน

5) กฎระเบียบควรจะพัฒนาและเขียนขึ้นอย่างเหมาะสม ควรจะเป็น

(1) ควรจะเป็นสิ่งที่จำเป็น

(2) เป็นสิ่งที่มีเหตุผล

- (3) ตรงกับระดับพัฒนาการทางสติปัญญาและจริยธรรมของเด็ก
  - (4) มีความสมบูรณ์และชัดเจน
  - (5) มีความยืดหยุ่น
  - (6) เป็นวิธีการทางบวก
  - (7) มีการเขียนไว้ชัดเจนเป็นลายลักษณ์อักษร
- 6) แนวปฏิบัติในการใช้กฎ
- (1) กำหนดกฎ ระเบียบก่อนหรือตั้งแต่เริ่มเปิดเรียน
  - (2) มีการประกาศให้ทราบ
  - (3) ให้นักเรียนคัดลอกกฎระเบียบ
  - (4) มีกฎ ระเบียบให้น้อยข้อ
  - (5) สร้างผลลัพธ์ ทำให้เป็นที่ยอมรับ
  - (6) สอนกฎ ระเบียบ

4.8.4 การสอนกฎระเบียบ (Teaching Rules and Procedures)

การสอนกฎระเบียบครูควรมีการวางแผนและสอนกฎระเบียบอย่างมีระบบ
ขั้นแรกในการสอนกฎระเบียบ คือการเสนอกฎระเบียบในชั้นเรียน โดยคำนึงถึง ความแตกต่าง
ของอายุเด็กระดับความเข้าใจในคำศัพท์ พื้นฐานทางวัฒนธรรม ซึ่งจะส่งผลต่อความเข้าใจและการ
ตีความของกฎครูจะต้องอธิบายศัพท์และยกตัวอย่างของพฤติกรรมให้เด็กเข้าใจโดยง่าย ขั้นต่อมา
คือการอธิบายเหตุผลของกฎระเบียบ นักเรียนจะต้องรู้ว่ากฎระเบียบมีความจำเป็นอย่างไร เมื่อเขา
เห็นด้วยและยอมรับและนำไปปฏิบัติ

วิธีการสอน

- 1) เสนอกฎระเบียบ
- 2) อภิปรายเหตุผล
- 3) ให้ตัวอย่างและทดสอบ
- 4) บอกผลของการไม่ปฏิบัติตาม

4.8.5 การรู้จักนักเรียน (Getting to Know Student)

ในการเปิดเรียนวันแรก มีความสำคัญมากในการสร้างกฎระเบียบ และ
บรรยากาศของห้องเรียน และสำคัญมากที่จะเรียนรู้ทุกอย่างเกี่ยวกับตัวเด็ก จุดแรกควรเรียนรู้จักชื่อ
ของเด็กให้เร็วที่สุดเท่าที่เป็นไปได้ ถ้าครูสอนเด็ก ครูควรให้เด็กติดป้ายชื่อไว้ที่โต๊ะของเด็กแต่ละ
คนไม่เพียงจะช่วยให้คุณรู้จักเด็กเท่านั้น แต่จะช่วยให้เด็กจำชื่อของพวกเขาเองได้ดีด้วย

วิธีที่ช่วยให้ครูรู้จักเด็ก

- 1) มีอารมณ์ขัน หัวเราะเมื่อรู้สึกขำ ตามสถานการณ์
- 2) กล่าวคำสวัสดิ์กับเด็ก
- 3) พูดยกยกับเด็กในช่วงเวลาพัก
- 4) อยู่กับเด็ก เมื่อมีโอกาสมที่เหมาะสม
- 5) บอกเล่าเรื่องราวของตัวครู ให้ครูรูปภาพ
- 6) บอกเล่าถึงสิ่งที่คุณชอบ สถานที่ สี หนังสือ ฯลฯ
- 7) เล่าประสบการณ์ต่าง ๆ
- 8) เล่าถึงอดีตในโรงเรียน
- 9) ข้อสำคัญอย่าเล่ามากเกินไป ซึ่งคุณอาจจะบอกไปเกินกว่าที่เขาต้องการรู้จัก

ที่มาของข้อมูลเกี่ยวกับตัวเด็กซึ่งจะทำให้ครูรู้จักเด็กมากขึ้น

- 1) ตัวเด็ก
- 2) การสังเกตของครู
- 3) ครูคนอื่น และเพื่อนของเด็ก
- 4) พ่อแม่ ผู้ปกครองของเด็ก

ครูควรใช้วิธีที่หลากหลายในการรู้จักและเข้าใจเด็ก เช่น วิธีการต่าง ๆ

ดังต่อไปนี้

- 1) เดินไป เคลื่อนไประหว่างที่เด็กทำงาน หรือกำลังเล่น
- 2) ให้เด็กได้แลกเปลี่ยนกันบอกความรู้สึกกับบางสิ่งบางอย่าง
สิ่งที่น่าสนใจ
- 3) สร้างความอบอุ่น เป็นมิตรระหว่างการสนทนาพูดคุย
- 4) รู้จักกับพ่อแม่และทำงานร่วมกับผู้ปกครอง ช่วยเหลือในสิ่งที่
เด็กต้องการ
- 5) วางแผนวิธีสอน ที่เด็กยอมรับ

การสังเกตของครูที่จะช่วยให้ครูรู้จักเด็กมากขึ้น ทำให้ครูรู้ว่า

- 1) ใครเป็นผู้นำ
- 2) ครูต้องคอยให้คำแนะนำช่วยเหลือในสิ่งใดบ้าง
- 3) ใครที่มักทำตามใจตัวเอง
- 4) ใครที่มีท่าทีกำลังจะไม่อยู่นิ่ง
- 5) ใครที่ดูเหมือนจะอยากออกข้างนอก

- 6) ใครที่หมดความสนใจ
- 7) ใครที่ทำงานแย่มากเป็นประจำ
- 8) ใครที่ทำงานได้ดีเยี่ยมเป็นประจำ
- 9) ลักษณะของครอบครัว บ้าน และประสบการณ์ที่เด็กได้รับ
- 10) ผู้ปกครองของนักเรียนคนใดต้องการให้ครูพูดคุยกับนักเรียน
- 11) ใครสามารถปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ได้ง่าย
- 12) ใครต้องการได้รับความสนใจ
- 13) ใครต้องการอยู่คนเดียว
- 14) ใครปฏิบัติตามกฎ
- 15) ใครจำเป็นต้องช่วยเหลือ

4.8.6 การดูแลเอาใจใส่นักเรียน (Caring about Student)

สภาพแวดล้อมในชั้นเรียนที่ครูและนักเรียนเป็นเพื่อนและเป็นมิตรกัน เคารพกัน ฟังและเข้าใจกัน ครูควรสนใจเด็กและเด็กควรจะรู้ว่าครูสนใจเด็ก

พฤติกรรมที่บ่งบอกว่าครูสนใจเด็ก

- 1) ยิ้มให้เด็ก
- 2) สัมผัสด้วยความรู้สึกที่เกิดขึ้นอย่างเป็นธรรมชาติและห่วงใย
- 3) สบสายตา
- 4) ฟังเด็ก
- 5) เห็นด้วยกับเด็กถ้าเป็นไปได้
- 6) แลกเปลี่ยนความรู้สึกและประสบการณ์
- 7) บอกสิ่งที่คุณคาดหวังและต้องการ
- 8) ให้กำลังใจและให้การสนับสนุน
- 9) ชมเชยเมื่อเห็นสมควร
- 10) ยับยั้งความผิด

4.8.7 การรู้เท่าทันสถานการณ์ (Exhibiting With-it-ness)

ครูที่รู้จักนักเรียน สนใจในสิ่งที่เกิดขึ้นในชั้นเรียน และสามารถคาดการณ์และเดาพฤติกรรมของเด็กได้ คือครูที่มีความรู้รอบ เป็นผู้ช่างสังเกต รู้ คาดการณ์ล่วงหน้าได้ และสื่อสารกับเด็กได้ คือ เขาเป็นศูนย์กลางที่จะรู้ว่าอะไรเกิดขึ้นตรงไหนในห้องเรียน เหมือนสายตาเหยี่ยว (EAGLE EYE) การรู้เท่าทันสถานการณ์ สามารถทำให้ครูคาดการณ์พฤติกรรมของนักเรียนแล้วนำมาวางแผนการป้องกันการประพฤติดีได้

4.8.8 การเฝ้าดูแล (Monitoring)

การเฝ้าระวังสามารถป้องกันพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมได้ดีพอกับพฤติกรรมที่เกิดขึ้น ไม่เพียงแต่มีความสำคัญและจำเป็นสำหรับการป้องกันเท่านั้น แต่สำคัญมากสำหรับการดึงความสนใจให้เด็กเรียนรู้

4.8.9 การสร้างความสนใจ (Getting and Holding Student's Attention)

นักวิจัยพบว่า นักเรียนที่ใช้เวลาส่วนใหญ่ร่วมทำกิจกรรมในการเรียนรู้อย่างไม่อยู่เฉย จะมีพฤติกรรมที่ก่อความรำคาญน้อยกว่าปล่อยให้สูญเสียไปเพียงเล็กน้อย หรือไม่สนใจเรียนรู้ แต่สิ่งสำคัญกว่า การเรียนอย่างกระตือรือร้น หรือพฤติกรรมที่เหมาะสมตามความจริงที่เห็นได้ชัด เมื่อกล่าวถึงนักเรียน ครูที่เป็นที่ปรึกษา “ฉันสามารถสอนได้ ถ้าเขาทำตามฉัน” ครูจำนวนมากที่มีนักเรียนก่อความรำคาญในชั้น จะไม่สามารถพิสูจน์ความสามารถในการสอนของเขาได้ พวกเขาจะสามารถสอนได้ในชั้นเรียนที่ประสบความสำเร็จในการจัดการพฤติกรรมหรืออยู่ในระเบียบ นักวิจัยและครูที่ประสบความสำเร็จ ครูที่มีประสบการณ์ คิดว่า ห้องเรียนที่มีปัญหาระเบียบวินัย ครูไม่สามารถบังคับใช้กฎและสร้างอำนาจได้เพราะ ครูล้มเหลวในการดึงดูดความสนใจของเด็ก และสร้างคุณค่าความสำคัญในการสอน

ในห้องเรียนที่มีปัญหาระเบียบวินัย ครูมักมีการวางแผนการเรียนที่ไม่แตกต่างกัน การสนับสนุนให้นักเรียนเห็นความสำคัญของการเรียนและการประเมินผลการเรียน ในอีกทางหนึ่งงานวิจัยพบตัวการที่บ่งบอกความสำเร็จของผู้จัดการ มองการเรียนรู้เป็นศูนย์กลาง และเขาวางแผนการสอนอย่างจริงจัง เขาจริงจังกับการเริ่มต้นสำหรับพฤติกรรมที่เหมาะสมของนักเรียน ตามแผนอย่างระมัดระวังและใช้ความสามารถดำเนินบทเรียน พวกเขาเข้าใจว่าเป็นทางที่ดีและเป็นการลงทุนในการสอนที่ดีว่าการลงโทษและการตำหนิเด็ก การจัดการที่ได้ผล ความสำคัญอยู่ที่การปรับ การรวม ความสนใจของเด็ก

วิธีการสร้างความสนใจ

ครูควรได้เรียนรู้ถึงความสำคัญของการวางแผนสำหรับการเรียนตั้งแต่วันแรกของการเริ่มปีการศึกษา ครูสามารถกำหนดระดับความเข้มงวดของห้องเรียนที่ต้องการได้ โดยการสื่อสารและการเป็นแบบอย่าง การให้การยอมรับเด็ก การเรียนรู้อย่างมีคุณค่า สนุก สม่่าเสมอ ความเชื่อถือ การไว้วางใจ และความรับผิดชอบ การแบบอย่างและการสื่อสารอย่างมีคุณภาพ จะช่วยดึงดูดความสนใจของเด็กที่จะเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและแน่นอน ซึ่งการวางแผนดังกล่าวต้องทำตั้งแต่วันแรกของการศึกษาปีแรก หรือแม้แต่ทุก 10 นาทีแรกของการเรียนในแต่ละวัน

วิธีที่ครูจะเริ่มดำเนินบทเรียนในแต่ละวันมีความสำคัญเช่นเดียวกับการเริ่มต้นวันแรกของการศึกษา ครูควรจะต้องสื่อถึงความคาดหวังกับทุก ๆ ช่วงความสนใจของเด็ก ทุกวันและ

ตลอดทั้งบทเรียนดังเช่น ไม่เริ่มการสอนจนกว่าจะได้รับความสนใจจากทุกคน ครูสามารถเพิ่มความสนใจเด็กโดยใช้สัญญาณ เช่น การยกมือ ประบมือ การเคาะโต๊ะหรือใช้การพุดง่าย ๆ “พวกเราพร้อมที่จะเริ่มหรือยัง ครูจะรอนกว่านักเรียนจะเงียบ” อย่าพยายามที่จะพูดเสียงดังหรือตะโกนแผดเสียงดังให้ได้ยินถ้าเด็กที่มีการตอบซ้ำให้เรียกชื่อ ข้อสังเกตที่ดี มักจะเป็นการถามคำถามหรือการสำรวจสภาพ นั่นคือเป็นไปตามประเด็นที่น่าสนใจ การอ้างอิงเป็นธรรมชาติและความสนใจ การอ้างอิงเป็นธรรมชาติและความน่าสนใจที่เตรียม ช่วยดึงดูดความสนใจของเด็กและมุ่งประเด็นไปถึงบทเรียน

ในห้องเรียนบางครั้ง ครู คือ หลักสำคัญในการกระตุ้น ความสนใจของเด็กในการทำงานพฤติกรรมการสอนของครูที่หลากหลาย สามารถเพิ่มความสนใจของเด็กได้ ในทางมิติของพฤติกรรมครูอาจมีความหลากหลายในการใช้เสียง เช่น ดัง ค่อย หรือคุณภาพของเสียง อัตราความเร็ว การแสดงท่าทาง ของร่างกาย ตำแหน่งที่ครูอยู่ในชั้นเรียน มีส่วนช่วยในการสอน บทเรียน การประเมินผลและวิธีการนำเสนอ

แม้ว่าครูจะได้มีการวางแผนบทเรียนและการนำเสนออย่างน่าสนใจ เพื่อให้เด็กทุกคนสนใจที่จะเรียนรู้ ผู้เรียนที่จะสนใจเรียนรู้ตลอดเวลาที่หายาก เด็กที่ให้ความสนใจควรจะได้รับเสริมแรงด้วยบางสิ่งบางอย่าง เช่น การยิ้ม การชม การเรียกชื่อ และการใช้คำพูดป้อนกลับ (Feedback) เด็กที่มีความสนใจน้อยหรือหมดความสนใจ จำเป็นต้องสอนซ้ำ และการกระตุ้นที่แตกต่างออกไป ควรนำมาใช้ร่วมกัน เมื่อมีปัญหาความไม่สนใจเกิดขึ้น ครูจำเป็นต้องวิเคราะห์พฤติกรรมของนักเรียน ควรแบ่งนักเรียนที่สนใจและไม่สนใจ หลังจากวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดอย่างละเอียด ครูควรสามารถอธิบายปัญหา สาเหตุ และวางแผนการแก้ปัญหา

4.8.10 การบริหารเวลา (Utilizing Time)

การสร้างบรรยากาศของชั้นเรียน เพื่อสามารถดำเนินกิจการ การเรียนการสอนให้คุ้มค่ากับเวลา นักวิจัยกล่าวว่าครูซึ่งเป็นนักการจัดการที่ได้ผล จะใช้การแบ่งเวลาสำหรับการเรียนอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล การใช้เวลาในการทำงานของเด็กไม่เพียงแต่เป็นการเพิ่มงาน แต่ยังช่วยลดพฤติกรรมก้าวร้าว

ครู นักจัดการที่ได้ผล มองเวลาเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่า ทุกนาทีและชั่วโมงที่ผ่านไปเขามองเวลา “พวกเรามีเวลาเพียงเล็กน้อยที่จะเรียนรู้ทักษะและข้อมูลข่าวสาร ฉันทวางแผนอย่างระมัดระวังและใช้เวลาอย่างคุ้มค่า ในขณะที่คนอื่นหรือครูบางคน มองเวลา “พวกเรามีระยะเวลาที่ยาวนาน เราสามารถทำอะไรได้เต็มทั้งวัน หรือทั้งชั่วโมง

สรุปเราได้เรียนรู้ถึงวิธีการเพิ่มความสนใจของเด็กให้มากที่สุด และมีส่วนในการลดพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมให้น้อยลง โดยเฉพาะคุณได้เรียนรู้ที่จะเพิ่มความสนใจ คุณจำเป็นต้อง

- 1) สร้างและควบคุมความสนใจของเด็ก
- 2) ใช้เวลาเพื่อการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล
- 3) คาดหวังกับนักเรียน โดยยึดหลักความเป็นจริง
- 4) สังเกต ควบคุม ดูแล งานอิสระที่เป็นงานที่เหมาะสมกับระดับของนักเรียน
- 5) เลือกวิธีการสอนที่สัมพันธ์สอดคล้องกับความสามารถของนักเรียนที่จะทำอย่างต่อเนื่อง
- 6) ให้ข้อมูลป้อนกลับที่เพิ่มความสนใจในงาน
- 7) เอาใจใส่ กระตือรือร้นกับความร่วมมือของเด็กทุกคน
- 8) วางแผนเพื่อแก้ปัญหาพฤติกรรมที่เป็นปัญหา

วิธีการเพิ่มความสนใจของเด็ก

- 1) เตรียมแผนการอย่างดี บทเรียนที่น่าสนใจ
- 2) เตรียมอุปกรณ์ให้พร้อมสำหรับการใช้งาน
- 3) ใช้อุปกรณ์ให้เกิดประสิทธิภาพ
- 4) ใช้เทคนิคการสอนที่หลากหลาย
- 5) ทำงานที่เด็กให้ความร่วมมือได้อย่างกว้างขวาง
- 6) มอบงานที่เหมาะสมกับระดับของงานและพฤติกรรมของเด็กเป็นรายบุคคลตามความสนใจ
- 7) ใช้กระดาน ชอล์ก แผนที่ และอุปกรณ์ช่วยสอนอื่น ๆ เสริม
- 8) ดูแลการทำงานของเด็กเพื่อตรวจสอบความเข้าใจ และการทำงาน การประสบความสำเร็จ
- 9) เลือกวิธีสอนที่สอดคล้องกับความสามารถของเด็กที่ต่อเนื่อง
- 10) ให้ความสนใจกับที่นั่งทำงาน
- 11) ให้ข้อมูลป้อนกลับที่สร้างและควบคุมความสนใจของเด็กนักเรียน

4.8.11 ข้อเสนอแนะสำหรับการป้องกันปัญหา

- 1) ให้ความสนใจกับสมาชิกแต่ละคน ทุกคนก่อนจะเข้าสู่บทเรียน
- 2) พูดยธิบายสิ่งที่ถูกต้องกับนักเรียนทั้งชั้น

- 3) ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการอธิบาย ตอบ คำถามก่อนที่จะมีการสรุปผลรวม
- 4) พูกระดับเสียงที่น่าเชื่อถือ
- 5) ทำตามบทเรียน อย่าลดเป้าหมายของบทเรียน
- 6) ใช้ภาษาที่เด็กเข้าใจ
- 7) ตรวจสอบความคิดรวบยอดของเด็กหลังจากที่ได้เรียนไปแล้ว
- 8) ถามคำถามที่ชัดเจน สั้น และรัดกุม
- 9) สอนกิริยามารยาทที่นักเรียนจำเป็นต้องเตรียมตัวสำหรับห้องเรียน โดยไม่ต้องอาศัยครูในสภาพพอใจ
- 10) ให้ข้อมูลป้อนกลับที่เฉพาะพิเศษและเหมาะสมกับข้อคิดเห็นของนักเรียน
- 11) การสอนและวิธีพูดและความเร็วในการพูดและการสอนเด็ก เหมาะสมกับความเข้าใจของเด็ก
- 12) ตรวจสอบความเข้าใจและความถูกต้องของงาน ถามคำถามก่อน มีการเรียกชื่อให้เด็กตอบ
- 13) ทำให้งานที่ได้รับมอบหมายอย่างมีคุณค่า และมอบหมายงานที่มีคุณค่า
- 14) ยืนยันให้เด็กรับผิดชอบต่องาน
- 15) ตรวจสอบงานให้ครบถ้วน
- 16) ใช้การพูดแบบผู้ใหญ่ขณะทำการสอน การพูดแบบเด็ก
- 17) ให้คำแนะนำที่ชัดเจน
- 18) รอคอย คาดหวังสิ่งที่ดีจากเด็ก
- 19) วางแผนเฉพาะกาลทั่วไป เมื่อคุณจะสอนวิชาการหรือขอบเขตของพฤติกรรม

4.9 การจัดการในการแก้ปัญหา (Resolving Management Problems)

พฤติกรรมของนักเรียนในชั้นเรียนไม่สามารถทำนายได้ และเปลี่ยนแปลงง่าย ไม่เสมอต้นเสมอปลาย ความต้องการทางสังคมของนักเรียน อิทธิพลจากภายนอก การสร้างเอกลักษณ์เฉพาะตัวและทำลายได้ง่ายและความถี่ของพฤติกรรม จำเป็นต้องสนใจ ความพยายามทุก ๆ ครั้ง จะทำเพื่อป้องกันพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม มันยังคงเกิดขึ้นในทุก ๆ ระดับของความไม่สามารถรับผิดชอบได้

แม้ว่าจะมีวิธีการป้องกันพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมและส่งเสริมให้เด็กมีวินัยในตนเอง อย่างไรก็ตามเด็กก็คือเด็ก และในห้องเรียนส่วนใหญ่เด็กจะประพอดิพิศเป็นครั้งคราว แม้ว่าในห้องเรียนที่มีการจัดการเป็นอย่างดีที่ครูเป็นแบบอย่างที่มีความมั่นใจและสร้างเสริมวินัยในตนเอง ปัญหาเล็กหรือใหญ่สามารถเกิดขึ้นกับนักเรียนเป็นรายบุคคลและแม้จะเป็นนักเรียนทั้งกลุ่ม อย่างไรก็ตาม ปัญหาระเบียบวินัยที่มีอยู่ทั่วไป แสดงให้เห็นถึงความบกพร่องในบรรยากาศของห้องเรียน หรือยุทธวิธีการจัดการ การปฏิบัติประการแรกของครูกับปัญหาระเบียบวินัยและการจัดการ ควรจะต้องประเมิน เจตคติ พฤติกรรม ความต้องการ(มั่นใจ) การสอนและบรรยากาศทั่วไปของเด็ก ยังคงจำได้ ครูหลายคนให้เหตุผลว่าเป็นการจัดการที่ผิดพลาดกับธรรมชาติของเด็ก และล้มเหลวในการดูแลพฤติกรรม และธรรมชาติของเด็กจุดสำคัญของบทนี้ ก็คือการแก้ปัญหาการจัดการและระเบียบวินัย แต่ผู้นำควรจะต้องคำนึงถึงหลักการการป้องกันปัญหาและการสอนวินัยในตนเอง ที่จะแก้ปัญหาเล็กและใหญ่

เราไม่สามารถจะแบ่งปัญหาเล็กหรือใหญ่ได้ เพราะว่าปัญหาเล็ก ๆ ทั้งหมดก็จะมีศักยภาพทำให้เป็นปัญหาใหญ่ได้ ถ้าไม่ได้รับการแก้ไข ดังเช่นครูบางคนมีปฏิกริยาตอบกลับมากกับปัญหาเล็ก ๆ แสดงให้เห็นว่า เขารู้ศักยภาพของพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ที่จะถูกลามและกลายเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นประจำ ตัวอย่างเช่น พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ของนักเรียนคนหนึ่งที่ถูกลามกลายเป็นปัญหาใหญ่ ถ้าเด็กคนหนึ่งพูดออกไป ขณะที่ทำกิจกรรมการเรียนการสอนก็ยังคงดำเนินต่อไปได้เรื่อย ๆ แต่ถ้าเด็กหลายคนพากันพูด การเรียนการสอนก็จะเสียไป

มีปัญหามากมายที่พบได้ในชั้นเรียน แต่ละระดับ ครูบางคนพยายามที่จะไม่สนใจปัญหาและพยายามที่จะแก้ปัญหา แต่ครูที่สามารถจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ เชื่อว่าเขาสามารถช่วยเด็กแก้ปัญหาเหล่านี้ได้ และปฏิบัติไปตามความเชื่อ นักวิจัย พบว่าครูที่ไม่สามารถจัดการได้ มักจะใช้วิธีการข่มขู่หรือใช้การลงโทษ ควบคุมพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมที่เกิดขึ้น ขณะที่ครูที่มีประสิทธิภาพจะใช้วิธีที่มีจุดประสงค์ในการแก้ปัญหาระยะยาว ไม่หยุดพฤติกรรมนั้นทันที แต่ช่วยเด็กแก้ปัญหาพฤติกรรมด้วย โดยใช้หลักการจัดการ

4.9.1 การใช้การเตือน (Utilizing Mild Desists)

การคอยดูและระวังพฤติกรรม เป็นวิธีที่จะป้องกันปัญหาพฤติกรรมไม่เหมาะสม และเป็นการฝึกวินัยในตนเอง อย่างไรก็ตามการเตือน สามารถใช้แก้ปัญหาเล็ก ๆ ที่เกิดขึ้นในชั้นเรียน เมื่อใช้วิธีนี้จะต้องไม่เอาตัวเองเข้าไปยุ่งเกี่ยว ไม่เคลื่อนไหวสิ่งที่เตือนความจำหรือแนะนำวิธีปฏิบัติอื่น ๆ การเตือนจะได้ผล ถ้าครูไม่ว่าวุ่นใจ หรือโกรธและไม่ทำเรื่องเล็กให้เป็นเรื่องใหญ่ แม้ว่าพฤติกรรมที่เป็นปัญหาหลาย ๆ พฤติกรรมสามารถป้องกันได้ พฤติกรรมที่เป็นปัญหาเล็ก ๆ น้อย จะเกิดขึ้นเป็นบางครั้ง และเกิดขึ้นซ้ำอีก ก็เพราะว่าวินัยในตนเองไม่เกิดขึ้น

(เรียนรู้ได้หรือหามา) ในแต่ละวัน สัปดาห์ เดือน หรือ ปี หลายครั้งไม่ได้ใช้ ส่วนใหญ่ปัญหาเล็ก ๆ น้อย ๆ สามารถแก้ไขได้โดยตัวอย่างเล็กน้อย การไม่เข้าไปเกี่ยวข้อง เดือนกฎระเบียบที่ต้องใช้ เวลาและพลังงาน วิธีการต่อไปนี้ เคยใช้โดยครูที่มีประสบการณ์

ถ้าครูช่างสังเกตและใช้การดักเตือน เด็กที่มีพฤติกรรมไม่เหมาะสมในทันที เด็กส่วนใหญ่ก็จะประพฤติสิ่งที่เหมาะสม อย่างไรก็ตามปัญหาเล็ก ๆ บางปัญหาอาจจะกลายเป็น ปัญหาใหญ่ การพุดขึ้นขณะที่คนอื่นกำลังพุดอยู่ การตะโกน พุดเสียงดัง การไม่ให้ความสนใจ การลุกจากที่นั่ง ทำให้ผู้อื่นรำคาญ และไม่ปฏิบัติตามคำสั่งสอน เกิดขึ้นในห้องเรียนส่วนใหญ่ ถ้า พฤติกรรมที่น่าเบื่อนี้ไม่หยุด ยุติลง ครูอาจต้องนำยุทธวิธีใหม่ ๆ มาใช้

4.9.2 การเปลี่ยนสิ่งแวดล้อม (Changing the Environment)

สภาพแวดล้อมของห้องเรียนรูปแบบหนึ่งจะเหมาะสมกับการเรียนใน สถานการณ์หนึ่งและอาจจะไม่เหมาะสมต่อการเรียนในอีกสถานการณ์หนึ่ง ครูผู้ซึ่งจัดการได้อย่าง มีประสิทธิภาพจะทำการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมในชั้นเรียน เพื่อแก้ปัญหาพฤติกรรม

เทคนิคการจัดการที่ได้ผล โดยไม่ใช้การลงโทษ ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนหรือ จัดห้องกิจกรรมใหม่ การให้ความช่วยเหลือเด็กบางคนหรือทั้งหมด เพิ่มความสนใจของเด็ก ให้สิ่ง ใหม่ ๆ กับเด็กและใช้อารมณ์ขันถ้าเด็กเริ่มเบื่อนและไม่สนใจ ให้ถามความคิดเห็น จุดสนใจหรือทำ เรื่องหรืองานตรงกับที่เด็กต้องการหรือความสนใจ เมื่อมีเด็กบางคน บางกลุ่มไม่เข้าใจหรือเริ่ม ประพฤติไม่เหมาะสม ให้ความสนใจทันที ให้ความช่วยเหลือในทางปฏิบัติที่เข้าถึง สัมผัสถึงเด็ก ได้ ถ้ายังดำเนินผ่านไปเรื่อย ๆ และ กำลังที่จะไม่เป็นระเบียบ ให้ทำเรื่องตลก เปลี่ยนสถานการณ์ และเริ่มในสิ่งใหม่ที่น่าสนใจกว่า

4.9.3 การใช้วิธีการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ (Utilizing Problem Solving)

การศึกษาว่าครูแก้ไขพฤติกรรมที่เป็นปัญหาอย่างไร พบว่า ครูที่สามารถ จัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพส่วนใหญ่เห็นว่า การเข้าไปช่วยแก้ไขที่ปัญหาได้ผลดีกว่าที่จะได้เด็ก เปลี่ยนพฤติกรรมของเขา และมีประสิทธิภาพมากกว่าครูที่ประสบความสำเร็จน้อย นักจัดการที่ ได้ผลแม้จะใช้เวลานาน หรือ ปรับตัวเข้ากับสถานการณ์เพื่อแก้ปัญหาและจะลงโทษเด็กน้อยกว่า ครูคนอื่น ๆ

เริ่มตั้งแต่วิธีง่าย ๆ และซับซ้อนขึ้น ในการช่วยให้เด็กหยุดและคิดในสิ่งที่เขา ได้กระทำลงไป หรือกำลังทำอยู่ ซึ่งเด็กส่วนใหญ่กระทำลงไปโดยไม่ได้ยั้งคิด วิเคราะห์ ไม่สนใจ สิ่งที่ยั่วๆทำทายเป็นและแก้ปัญหาแทนที่จะตอบสนองต่อปัญหานั้นอย่างหุ่นยนต์พลันแล่นไม่ไตร่ตรอง

เด็กจะร่วมมือที่จะแก้ปัญหาเมื่อครูสร้างสถานการณ์แนะนำหรือถามคำถาม ที่ให้เขาได้คิด หรือกำหนดให้เด็กคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมของเขา และเตือนเขาถึงคุณค่าในตัวเขา

และความสำคัญในตัวเอง และความสำคัญของพวกเขา สถานการณ์ต่อไปนี้จะให้ข้อมูลกับนักเรียน คิดว่าถ้าเขาเป็นเด็กคนนั้นจะเลือกปฏิบัติอย่างไร ในสถานการณ์นั้น เด็กอาจจะเลือกปฏิบัติในสิ่งที่เหมาะสมหรือไม่เหมาะสมในการประพุดติ ครูจะต้องเป็นผู้ช่วยให้เด็กเลือกวิธีปฏิบัติที่ถูกต้องและเปิดโอกาสให้เด็กได้เลือกและแก้ปัญหาด้วยตนเอง

ครูหลายคนสามารถช่วยให้เด็กได้พยายามแก้ปัญหาด้วยวิธีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นประชุมเป็นการส่วนตัว ที่สามารถทำให้เด็กได้แสดงพฤติกรรมของเขาในทางที่สนับสนุนบรรยากาศ ครูบางคนให้การฝึกรอบรรมเด็กอย่างสม่ำเสมอ

4.9.4 การใช้สัญญา (Utilizing Contracting)

ในหลายตัวอย่าง โดยเฉพาะเด็กชายที่พฤติกรรมของเขาได้เปลี่ยนแปลงไป น้อยมาก แต่เป็นปัญหาที่สำคัญ ครูบางครั้งอาจต้องเขียนสัญญา

การเขียนสัญญาต้องมีผลบังคับในสิ่งที่เป็นไปได้ เป็นที่ต้องการของครูและนักเรียน มันควรเริ่มด้วยสิ่งที่ย่ายและเห็นผลตามข้อตกลงได้เร็ว เรื่องราวสั้น ๆ ในสัญญาจะต้องให้หลักฐานของความสำเร็จมากกว่าสิ่งอื่นใด ข้อตกลงความคิดเห็นทั้งหมด ในสัญญาควรจะเป็นประโยชน์ง่าย ๆ สัญญาตามกฎหมายมันจะทำให้ยุ่งยากและซ้ำ ซึ่งควรหลีกเลี่ยง ประโยคในสัญญาทั้งครูและนักเรียนตกลงจะปฏิบัติร่วมกัน ซึ่งอาจจะมีรางวัลพิเศษ ถ้าข้อตกลงของสัญญาเกิดขึ้นเหลวและต่อเนื่อง

รูปแบบของสัญญา

มีขั้นตอนในการเจรจาทำสัญญา 3 ขั้นตอนด้วยกัน

- 1) ครูจะต้องเข้าใจปัญหาและทำให้เด็กเข้าใจอย่างชัดเจนแจ่มแจ้ง
- 2) ครูและนักเรียนจะต้องหาทางเลือกของวิธีปฏิบัติหลาย ๆ วิธี
(อาจจะใช้วิธีระดมสมอง)
- 3) เขียนสัญญาและคัดลอกเก็บไว้ทั้งครูและนักเรียน

การใช้สัญญาส่วนใหญ่จะใช้เป็นรายบุคคล การใช้สัญญากลุ่มจะได้ผลเมื่อมีรางวัลเป็นสิ่งล่อใจดึงดูดใจ อย่างไรก็ตามหากมีเด็กคนใดคนหนึ่งทำล้มเหลว สัญญา ก็จะเป็นปัญหากับเด็กที่ทำตามสัญญาได้

สัญญาอาจจะใช้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เช่นเดียวกับการปรับพฤติกรรม

4.9.5 การปรับพฤติกรรม

การปรับพฤติกรรมเป็นกลวิธีในการนำความรู้ทางจิตวิทยาเชิงวิทยาศาสตร์มาประยุกต์อย่างมีระบบในการสร้างสรรค์ให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ สำหรับการศึกษาเกี่ยวกับ

การปรับพฤติกรรมนั้นได้เริ่มตั้งแต่ Skinner et al. (1930) ได้ศึกษาเกี่ยวกับกลวิธีในการวางเงื่อนไขผลกรรมและหลักพฤติกรรมรากฐานของการปรับพฤติกรรม คือ การทำงานด้านจิตวิทยา การปรับพฤติกรรม นักจิตวิทยาที่มีความเชื่อพื้นฐานว่า เด็กทุกคนจะเรียนรู้ที่จะเคารพมาตรฐานของสังคม หากเขาได้รับแรงเสริมที่เหมาะสม เมื่อใดก็ตามที่สามารถทำได้ ครูเพิกเฉย ละเลยต่อพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม และให้รางวัลแก่พฤติกรรมที่ยอมรับได้

เทคนิควิธีปรับพฤติกรรมที่เน้นแนวคิดพฤติกรรมนิยม ใช้ในการแก้ปัญหาพฤติกรรมเด็ก มี 2 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ

- 1) การลดหรือการระงับพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ได้แก่ การลงโทษ การหยุดยั้ง คือ การงดไม่ให้แรงเสริมหรือการไม่ให้ความสนใจ การเพิกเฉย
- 2) การเพิ่มพฤติกรรมที่พึงประสงค์ได้แก่ การให้แรงเสริมทางสังคม จากเพื่อน ภายในตัวบุคคล

4.9.6 การให้ตัวแบบ (Modeling)

การให้ตัวแบบเป็นกลวิธีในการสร้างหรือสอนพฤติกรรมใหม่วิธีหนึ่ง วิธีการให้ตัวแบบจะเสนอตัวแบบที่มีลักษณะที่พึงประสงค์ เพื่อให้ผู้สังเกตหรือผู้ที่ประสงค์จะให้เลียนแบบสังเกตพฤติกรรม ผลจากการสังเกตจะทำให้บุคคลนั้นเลียนแบบพฤติกรรมของตัวแบบหรือเกิดพฤติกรรมใหม่ ๆ ที่พึงประสงค์

ข้อดีของวิธีการให้ตัวแบบ

- 1) จะทำให้ความถี่ของการเกิดพฤติกรรมเป้าหมายหรือพฤติกรรมที่พึงประสงค์ค่อย ๆ เกิดขึ้นและค่อย ๆ มีความถี่สูงขึ้น และจะคงทนถาวรยิ่งขึ้น
- 2) จะทำให้ผู้สังเกตหรือผู้เรียนแบบเกิดพฤติกรรมใหม่ที่ไม่เคยเกิดมาก่อน
- 3) จะช่วยเพิ่มพฤติกรรมที่พึงประสงค์หรือระงับพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของผู้สังเกตหรือผู้เลียนแบบ

จะเห็นได้ว่าการจัดชั้นเรียนมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง ต้องอาศัยพฤติกรรม การปฏิบัติของครูเป็นหลัก วิธีการทั้งหลายจึงจะบรรลุเป้าหมายลงได้ โดยที่มีเป้าหมายที่สำคัญประการแรก คือ ป้องกันการประพฤติผิดของเด็ก และแก้ไขการผิดวินัยของเด็กได้ทันทีทันใดอย่างเหมาะสมถูกต้อง โดยไม่กระทบกระเทือนกับกิจกรรมการเรียนการสอนและเด็กทั้งชั้น ซึ่งจะทำให้ห้องเรียนประสบความสำเร็จ แนวทางปฏิบัติที่จะช่วยให้การจัดการชั้นเรียนมีประสิทธิภาพ คือ การเตรียมการ วิธีปฏิบัติในการป้องกันปัญหาและการแก้ปัญหาถูกต้อง

5. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

5.1 ความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการและการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

5.1.1 การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research)

การวิจัยเชิงปฏิบัติการ เป็นวิธีการค้นหาคำตอบที่เสนอในวิชาจิตวิทยาสังคม โดยเป็นแนวคิดหลักของ Kurt Lewin คือ ทฤษฎีและการปฏิบัติสามารถจะดำเนินไปอย่างอาศัย ประโยชน์ซึ่งกันและกัน ซึ่งทำให้เกิดกระบวนการคิดใหม่ๆ ของการวิจัย (พันซ์ทิพย์ รามสูตร, 2540: 8) ซึ่งมีผู้ให้ความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการไว้หลายคน โดยที่ Lewin (1984 อ้างใน วิรุพห์ นิลโรจน์, 2528: 45) กล่าวว่า การวิจัยปฏิบัติการเปรียบเสมือนสะพานเชื่อม โยงระหว่าง รูปธรรม(concrete) และนามธรรม (abstract) เป็นการหาวิธีการในการแก้ปัญหาทางการปฏิบัติ (practical problems) และเพื่อค้นหา “กฎทั่วไปของชีวิตกลุ่ม (general laws of group life) ส่วน สุภางศ์ จันทวานิช (2543: 68) ได้กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการ หมายถึง กระบวนการที่ผู้วิจัยได้ เลือกกิจกรรมอย่างหนึ่งที่เขาเห็นว่าดี เหมาะสม ตามความรู้ ความเข้าใจของผู้วิจัยมาดำเนินการปฏิบัติ เพื่อ ทดลองว่าใช้ได้หรือไม่ ประเมินดูความเหมาะสมในความเป็นจริง ควบคุมแนวทางปฏิบัติการ แล้วนำผลมาปรับปรุงปฏิบัติการ เพื่อนำไปทดลองใหม่จนกว่าจะได้ผลเป็นที่พอใจ นำไปใช้และ เผยแพร่ได้ ทำให้รูปแบบการวิจัยยืดหยุ่นได้ ขณะเดียวกัน กิตติพร ปัญญาภิคุณโยผล (2540: 9) ได้ กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการ หมายถึง การศึกษาค้นคว้า เพื่อหาวิธีการแก้ปัญหา ปรับปรุง เปลี่ยนแปลง เพื่อพัฒนาคุณภาพของงานที่ตนกำลังปฏิบัติอยู่ และขณะเดียวกัน สร้างความเข้าใจถึง สภาพและกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น โดยผ่านกระบวนการของวงจรแบบบันไดเวียน ข้อมูลที่รวบรวมได้ระหว่างการดำเนินการเป็นฐานของการปรับแก้ไขในขั้นถัดไป

ลักษณะที่สำคัญที่สุดของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ อย่างน้อยที่สุดจะต้อง ประกอบด้วยลักษณะต่อไปนี้ (วิรุพห์ นิลโรจน์, 2528: 55)

1. การวิจัยเชิงปฏิบัติการโดยตัวมันเอง เป็นการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงและการ โฟกัสปัญหาเพื่อนำไปสู่การปรับปรุงการปฏิบัติทางสังคมที่เป็นอยู่ในขณะนั้น
2. การวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นการวิจัยที่มีหลายกระบวนการในตัวมันเอง คือเป็นการวิจัยที่ประกอบด้วยขั้นตอนของการค้นหาข้อเท็จจริง (fact) ที่เป็นระบบ การกำหนด นโยบายและการวางแผนการปฏิบัติที่มียุทธวิธีและการประเมินขึ้น
3. การวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นการวิจัยแบบร่วมมือกัน คือ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการวิจัยที่เกิดจากความพยายามร่วมมือกันระหว่างผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย

เพื่อให้เข้าใจเกี่ยวกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการมากยิ่งขึ้น Walton & Gaffney (1991: 123 อ้างถึงในชัยรินทร์ ชัยวิสิทธิ์, 2545) ได้เสนอเปรียบเทียบให้เห็นถึงจุดเด่นของวงจร การปฏิบัติการ (Action) เทียบเคียงกับ วงจรการวิจัย (Research) ตามลำดับขั้นตอนของการทำวิจัยไว้ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การปฏิบัติการจะนิยามปัญหาเพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาตามสถานะปัจจัยและโอกาสที่เอื้ออำนวย ในสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการปฏิบัติ ส่วนการวิจัย นิยามหัวข้อที่จะศึกษาค้นคว้า และการทำการทบทวนวรรณกรรม

ขั้นตอนที่ 2 การปฏิบัติการ มุ่งสร้างจุดมุ่งหมายในการเปลี่ยนแปลงและจัดทำแผนปฏิบัติ ส่วนการวิจัย ดำเนินการกำหนดสมมติฐาน

ขั้นตอนที่ 3 การปฏิบัติการ มุ่งการเปลี่ยนแปลงเริ่มแรกที่พื้นที่เป้าหมาย ส่วนการวิจัยจะทำการเลือกกลุ่มตัวอย่างเพื่อทำการสังเกต

ขั้นตอนที่ 4 การปฏิบัติการ มุ่งประเมินการเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงให้ดีขึ้น ส่วนการวิจัยมุ่งที่จะเลือกระเบียบวิธีอื่นๆ การเก็บข้อมูล และการอ้างอิงข้อค้นพบ

ขั้นตอนที่ 5 การปฏิบัติการ มุ่งศึกษาเชิงลึกเพื่อการจัดการและสร้างการแพร่กระจายการเปลี่ยนแปลง ส่วนการวิจัยมุ่งสืบค้นสมมติฐานเพื่อการเผยแพร่ปรับปรุงทฤษฎีและการปฏิบัติ

จากที่เสนอมาย่างต้นจะเห็นได้ว่าขั้นตอนการปฏิบัติการในทุกขั้นตอนมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญคือการแก้ปัญหาและปรับปรุงพัฒนาให้ดีขึ้น ส่วนการวิจัยมุ่งที่จะสืบค้นข้อเท็จจริงตามทฤษฎีและสมมติฐานเป็นสำคัญ เมื่อนำเข้าสู่กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ขั้นตอนการสืบค้นข้อเท็จจริงดำเนินการควบคู่ไปกับการแก้ปัญหาตามวิธีที่เหมาะสมเป็นระบบ เพื่อนำมาปรับปรุง เปลี่ยนแปลง พัฒนาจนเป็นที่พอใจ ก่อนนำไปใช้เผยแพร่

5.1.2 การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR)

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นการวิจัยที่มุ่งจะนำหลักของวิธีการทางวิทยาศาสตร์มาใช้เพื่อแก้ปัญหาในสภาพการณ์เฉพาะ ไม่ได้มุ่งเน้นเพื่อนำผลไปใช้กับสภาพการณ์อื่นๆ โดยทั่วไป นอกเหนือจากสภาพการณ์ที่ศึกษา เป็นการวิจัยที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในฐานะผู้ร่วมวิจัยและนำไปใช้ในการแก้ปัญหาในการทำงานจริงๆ (สมอาจ วงษ์ชมทอง, 2536: 24) William Foote Whyte และคนอื่นๆ (1991: 20-21 อ้างถึงในชัยรินทร์ ชัยวิสิทธิ์, 2545) ได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า หมายถึงการที่ประชาชนบางส่วนในองค์กรหรือในชุมชนที่ศึกษามีส่วนร่วมในกิจกรรมกับนักวิจัยอาชีพ โดยผ่านกระบวนการวิจัยตั้งแต่เริ่มออกแบบการวิจัยจนถึงการนำเสนอผลการอภิปรายครั้งสุดท้าย ดังนั้น PAR จึงแตกต่างอย่างสิ้นเชิงกับการวิจัยแบบเดิมที่เป็น pure research ซึ่งสมาชิกขององค์กรหรือชุมชนจะถูกปฏิบัติเหมือนกับเป็นผู้ถูกกระทำ (passive : subject)

หรือบางครั้งจะมีส่วนร่วมเพียงเฉพาะตามขอบเขตที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ใน โครงการและคอยรับ ผลการวิจัยที่ผู้วิจัยทำเสร็จแล้ว PAR เป็นการวิจัยประยุกต์ คือการวิจัยทั่วไปนั้นผู้วิจัยทำหน้าที่เป็น ผู้เชี่ยวชาญด้านวิชาชีพ (professional experts) เป็นผู้ออกแบบโครงการ เป็นผู้รวบรวมข้อมูล เป็นผู้ แปลความข้อค้นพบที่ได้ และเป็นผู้ให้ข้อเสนอแนะแก่สมาชิกในองค์กรนั้น ซึ่งการวิจัยแบบเดิม เป็นรูปแบบที่ผู้วิจัยมีอิทธิพลต่อความสัมพันธ์ด้านการวิจัย แต่ใน PAR นั้นสมาชิกขององค์กรมี ส่วนร่วมอย่างมากในการสืบเสาะหาข้อมูลและกำหนดแนวทาง ในอนาคตของเขาเอง PAR สามารถ กำหนดได้หลายรูปแบบแล้วแต่ความต้องการทางวิทยาศาสตร์และความเป็นไปได้ของ PAR จะถูก พิจารณา

Susan E. Smith (1997: 177 อ้างถึงในชัยรินทร์ ชัยวิสิทธิ์, 2545) ได้ให้ความหมาย ของ PAR ว่าเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงของบุคคลและสังคมที่ถูกกดขี่เพื่อ ไปสู่ เสรีภาพ ประชาชนได้สร้างองค์ความรู้ภายใต้กระบวนการ PAR ซึ่งเป็นเครื่องมือเพื่อการศึกษาและ การพัฒนาจิตสำนึกไปพร้อมๆกันรวมทั้งการขับเคลื่อนเพื่อการกระทำ กลุ่มของประชาชนจะเข้ามา ร่วมกันในการดำรงชีวิต การตรวจสอบความจริง โดยการถามคำถามที่เฉียบแหลมครุ่นคิดบน สมมติฐานที่สัมพันธ์กับความยากลำบากในชีวิตประจำวันของเขา มีเสรีภาพในทางเลือกต่างๆและ คำเนินการหรือกระทำในสิ่งที่มีความหมาย PAR เป็นกระบวนการที่ถอยหลังและเดินหน้าและเป็น กระบวนการที่สะท้อนกลับไปกลับมา ทำให้มีการพัฒนาจิตสำนึกในเชิงวิจารณ์เพิ่มขึ้นในระหว่าง กลุ่มสมาชิก ประชาชนในกระบวนการ PAR ทำงานอย่างเปิดเผยเพื่อเพื่อเปลี่ยนสถานภาพที่ไม่เป็น ธรรมทางสังคม เศรษฐกิจและการตัดสินใจที่เกิดขึ้นไปสู่ความเป็นอิสระจากข้อผูกมัดและเปิดเผย สิ่งที่เป็นไปได้ทั้งระดับภายนอกและระดับภายใน PAR เป็นการวิจัยที่มีความนึกคิดแบบเปิดเผยซึ่ง เป็นการเข้าไปสู่คุณค่าและเปลี่ยนจุดมุ่งหมายของมัน

พันธ์ทิพย์ รามสูต (2540: 59) ได้ให้ความหมายของการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วน ร่วม (PAR) ไว้ว่า เป็นกระบวนการประชาธิปไตยอย่างหนึ่ง ที่บุคคลจำนวนหนึ่งนำความรู้ที่ได้จาก การศึกษาวิจัยและการลงมือกระทำด้วยตนเองมาปรับปรุงแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงสังคมของตน ดังนั้นการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมจึงเป็นรูปแบบการวิจัยที่ประชาชนที่เคยเป็นประชากรที่ถูก วิจัยกลับบทบาทเปลี่ยนเป็นผู้ร่วมในการกระทำวิจัยนั่นเอง โดยการมีส่วนร่วมนี้จะต้องมีตลอด กระบวน การวิจัย นับแต่การตัดสินใจว่าควรมีการริเริ่มศึกษาวิจัยในชุมชนนั้นๆหรือไม่ การ ประมวลเหตุการณ์ หลักฐานและข้อมูล การวิเคราะห์และการเสนอสิ่งที่ค้นพบ จนกระทั่งการ กระจายความรู้ที่ได้จากการวิจัยไปสู่การลงมือปฏิบัติการวิจัยปฏิบัติอย่างมีส่วนร่วม PAR มีความ เกี่ยวเนื่องกับการศึกษาผู้ใหญ่ที่มองเห็นการต่อสู้ของมนุษยชาติเพื่อเป็นอิสระภาพและเสรีภาพว่า เป็นกระจกเงาที่สะท้อนถึงการที่บุคคลและกลุ่มบุคคลมีความพยายามจะทำความรู้ให้เป็น

ประชาธิปไตย ซึ่งการต่อสู้นี้รวมถึงการที่บุคคลร่วมมือกับนักวิจัย PAR ที่จะสร้างรอยเชื่อมระหว่างความรู้ที่เป็นทางการ ซึ่งเป็นตัวแทนของรัฐ ความรู้ของผู้เชี่ยวชาญที่เป็นตัวแทนของวิชาชีพกับความรู้พื้นบ้านที่เป็นตัวแทนของเขาเองด้วย

โดยสรุป PAR หมายถึงกระบวนการศึกษาค้นคว้าอย่างเป็นระบบโดยมีการออกแบบการศึกษาค้นคว้าหาข้อค้นพบเหมือนกับกระบวนการวิจัย โดยทั่วไป แต่การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม PAR เป็นการวิจัยที่นักวิจัย และประชากรบางส่วนหรือทั้งหมดของชุมชน หรือองค์กรเป็นผู้ออก แบบการวิจัยร่วมกันศึกษา ค้นคว้า สืบเสาะหาข้อค้นพบที่เป็นไปได้เพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนหรือองค์กรนั้นๆ ตั้งแต่เริ่มดำเนินการจนถึงกระบวนการขั้นสุดท้าย กระบวนการศึกษาใช้รูปแบบ focus group ซึ่งทุกคนสามารถแสดงบทบาทได้อย่างเท่าเทียมกัน ข้อค้นพบจากการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (PAR) สามารถนำมาแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนและองค์กรนั้นๆ ได้เป็นอย่างดี

5.2 แนวคิดพื้นฐานและวัตถุประสงค์ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

แนวคิดพื้นฐานในการดำเนินการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม มีดังต่อไปนี้
(ขนิษฐา กาญจนรังสี, 2544)

1) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการที่ไม่หยุดนิ่งอยู่กับที่ การวิจัยเริ่มต้นจากสถานการณ์ที่เป็นจริงในขณะหนึ่ง เคลื่อนไปยังสถานการณ์ที่ควรจะเป็นในอนาคตซึ่งไม่อาจทำนายได้ โดยการเคลื่อนที่ดังกล่าวเกิดขึ้นได้ทั้งจากการเปลี่ยนแปลงเองในสถานการณ์นั้นถูกกระทบจากเหตุการณ์แวดล้อมนอกกระบวนการวิจัย และเกิดจากกระบวนการวิจัยรวมทั้งผู้ร่วมในการวิจัยเอง การเกิดขึ้นของการเปลี่ยนแปลงจะต้องถูกเก็บมาเป็นส่วนหนึ่งของการวิเคราะห์ และตัดสินใจในการเคลื่อนไหวของกิจกรรมต่อมาในกระบวนการวิจัยเสมอ ดังนั้น กระบวนการวิจัยจึงต้องมีลักษณะยืดหยุ่น และปรับเปลี่ยนได้ กำหนดเวลาอาจคลาดเคลื่อนไม่มีความแน่นอน สภาพปัญหา แนวทางการแก้ไขปัญหา และกิจกรรมแก้ไขปัญหาก็สามารถกำหนดไว้ล่วงหน้าได้

2) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจะประสบความสำเร็จได้ เมื่อนักวิจัยและผู้เกี่ยวข้องมีความเชื่อว่าคนทุกคนมีศักยภาพและความสามารถในการคิดและการทำงานร่วมกันเพื่อชุมชนที่ดีขึ้น ผู้มีความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความสำคัญเช่นเดียวกับภูมิปัญญาของนักวิจัย นักวิชาการ หรือนักพัฒนา และทุกสิ่งทุกอย่างในชุมชน ทั้งเรื่องของความรู้ความชำนาญ ทรัพยากรที่มีอยู่และจะหาได้ในอนาคตจะต้องได้รับการจัดสรรอย่างเท่าเทียมกัน

3) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จะต้องเริ่มจากความรู้สึกรู้สึกของคนที่มีปัญหาหรือความต้องการของชุมชน แล้วเคลื่อนสู่การสร้างเข้าใจและการกระทำที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในตนเองและชุมชน ทั้งในมิติของปัญญา จิตใจ และกายภาพ

4) กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องและไม่สิ้นสุดในวงจร แต่เป็นการเริ่มเพื่อนำไปสู่วงจรใหม่ ซึ่งเป็นวงจรของการแสวงหาความรู้และการกระทำ โดยวงจรนี้จะดำรงอยู่และดำเนินต่อไปได้ตราบเท่าที่คนในชุมชนยังสามารถมีส่วนร่วมกับผู้วิจัยอยู่ได้

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมนี้มีเป้าหมายการส่งเสริมให้ชุมชนได้เรียนรู้ได้พัฒนาตนเองในการนำไปสู่การพัฒนาชุมชนและสังคม ซึ่งสามารถจำแนกวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ ดังนี้

1) เพื่อปลูกจิตสำนึกให้คนในชุมชนได้ตระหนักในปัญหาของตนเองและเกิดความตระหนักในบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของตน มีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาของตนเองและชุมชน

2) เพื่อดำเนินการวิจัยโดยเน้นการวิเคราะห์ การเก็บรวบรวม การวิเคราะห์อย่างเป็นวิทยาศาสตร์เพื่อช่วยในการตัดสินใจ กำหนดปัญหา และแนวทางในการแก้ปัญหา รวมทั้งดำเนินการแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง โดยอาจร่วมกับองค์กรและหน่วยงานต่างๆ ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบในเรื่องนั้นๆ

3) เพื่อร่วมกับชุมชนในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง

4) เพื่อส่งเสริมการรวมกลุ่มและการทำงานร่วมกันในการแก้ไขปัญหา และการพัฒนาชุมชน อีกทั้งผลักดันให้กิจกรรมทั้งหมดดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง

5.3 หลักการและวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

หลักการและวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ได้พัฒนามาจากหลายฐานทฤษฎีทางสังคมศาสตร์ โดยเฉพาะแนวโน้มในสาขามานุษยวิทยา เป็นปัจจัยสำคัญยิ่งในจุดเริ่มต้นของการวิจัยอย่างมีส่วนร่วม เพราะวิชามานุษยวิทยาเป็นหนึ่งในไม่กี่สาขาของสังคมศาสตร์ที่ใช้วิธีการศึกษาแบบเจาะลึกในชุมชน และการวิจัยอย่างมีส่วนร่วมใช้วิธีเหล่านี้ไปตลอดกระบวนการวิจัย (พันธ์ทิพย์ รามสูต, 2540: 5) ระเบียบวิธีของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมไม่ยึดติดกับรูปแบบอันเป็นมาตรฐานใดๆ (standard design) การรวบรวมข้อมูลจึงสามารถใช้ได้หลายรูปแบบ (โกวิท กระจ่าง, 2533: 43) ซึ่งวิธีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพในภาคสนามของมานุษยวิทยามีเทคนิคการศึกษาที่เน้น การสังเกต การสัมภาษณ์ การจดบันทึกข้อมูล ซึ่งทั้งหมดนี้รวมกันเรียกว่า การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participant observation) ซึ่งเป็นการสังเกต โดยเข้าไปใช้ชีวิตอยู่ในชุมชนนั้น

ลักษณะเด่นของการศึกษาชุมชนของนักมานุษยวิทยา มีผลดีตรงช่วยให้เข้าใจคนที่ถูกศึกษาเป็นอย่างดี ทั้งนี้ความเข้าใจที่รวมความเห็นใจ พร้อมทั้งจะช่วยเหลือวิธีการศึกษาของนักมานุษยวิทยาจึงถูกนำมาประยุกต์ใช้ในงานพัฒนาอยู่เสมอ (อมรา พงศาพิชญ์, 2529: 23) ดังนั้น การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมควรยึดหลักการสำคัญดังนี้ (Tandon อ้างถึงใน พันธุ์ทิพย์ รามสูต, 2540: 33-34)

1) ให้ความสำคัญและเคารพต่อภูมิความรู้ของชาวบ้าน โดยการยอมรับว่าความรู้พื้นบ้าน ตลอดจนระบบการสร้างความรู้ และกำเนิดความรู้ในวิธีอื่น ที่แตกต่างไปจากของนักวิชาการ ยังเป็นสิ่งที่ปฏิบัติและยอมรับกันแพร่หลายในหมู่คนชาวบ้าน คนยากจน เพื่อเป็นหนทางแก้ปัญหาในการดำรงชีวิตของเขา

2) ปรับปรุงความสามารถและศักยภาพของชาวบ้าน ด้วยการส่งเสริมยกระดับและพัฒนาความเชื่อมั่นในตัวของเขา ให้สามารถจะวิเคราะห์และสังเคราะห์สถานการณ์ปัญหาของตนเอง ซึ่งเป็นการนำเอาศักยภาพเหล่านี้มาใช้ประโยชน์แทนที่จะเมินเฉย ละเลย หรือเหยียดหยามว่าเป็นสิ่งที่ไร้คุณค่าเช่นเคยปฏิบัติมา

3) ให้ความรู้ที่เหมาะสมแก่ชาวบ้านและคนยากจน โดยให้สามารถได้รับความรู้ที่เกิดขึ้น ในระบบสังคมของเขาและสามารถที่จะทำความเข้าใจ แปลความหมาย ตลอดจนนำไปใช้ได้เหมาะสม

4) สนใจในปริทัศน์ของชาวบ้าน โดยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจะช่วยเปิดเผยให้เห็นคำถามที่ตรงกับปัญหาของชาวบ้าน

5) ปลดปล่อยความคิด การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจะช่วยทำให้ชาวบ้านและคนยากจนสามารถใช้ความคิดเห็นของตนได้อย่างเสรี ในการมองสภาพการณ์และปัญหาของตนเอง สามารถใช้วิจารณ์ญาณ การวิเคราะห์วิจารณ์ ตรวจสอบสภาพเท็จจริงต่างๆ สามารถยื่นข้อคัดค้านพลังอิทธิพลจากภายนอก หรือจากอำนาจกดขี่ของผู้มีอำนาจ

5.4 บทบาทของผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ผู้มีส่วนร่วมสามารถแสดงบทบาทของตนเอง โดยแบ่งเป็น 6 ชั้น ดังนี้ (พศิน แดงจวง, 2538: 14-15)

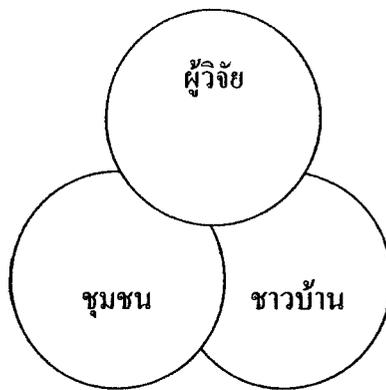
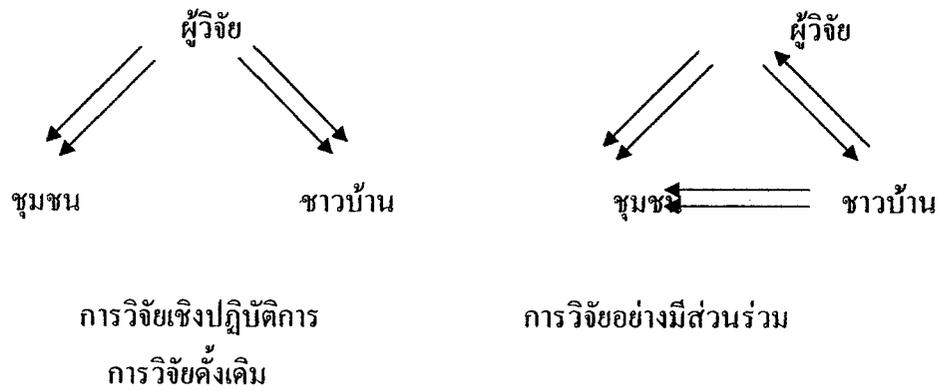
1) การเรียนรู้ร่วมกันเป็นช่วงแรกของการทำงาน เป็นการพบปะหารือ แลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลต่อกัน นับเป็นการเริ่มเปิดพรมแดนมิตรภาพ

2) การสร้างเงื่อนไขร่วมกันระหว่างชุมชน ชาวบ้าน และนักวิจัย โดยนักวิจัยอาจสร้างการประชุม ฝึกอบรม การศึกษาดูงาน ส่วนชาวบ้านอาจตั้งวงนินทาให้ข่าวลือ เป็นการทดสอบจิตใจกัน

3) วิเคราะห์บทบาทของแต่ละฝ่ายตลอดเวลา ว่าใครความถนัดด้านใด

- 4) เมื่อแต่ละฝ่ายเริ่มเห็นคุณค่าความหมายของกันแล้ว เริ่มหาแนวทางร่วมกัน
- 5) มีการกำหนดกิจกรรมร่วมกัน และดำเนินการตามกิจกรรมที่กำหนด
- 6) มีการเผยแพร่ ขยายความร่วมมือ การทำงานจากหมู่บ้านหนึ่ง ไปอีก

หมู่บ้านหนึ่งดังนั้นจะเห็นได้ว่า บทบาทของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมแต่ละฝ่าย ต่างก็มีความสำคัญเท่าเทียมกัน เพราะหากแต่ละฝ่ายรู้จักบทบาทและหน้าที่ด้วยความเข้าใจกันดีแล้ว ย่อมทำให้การทำงานเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ชุมชน

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ภาพที่ 2.1 แสดงความแตกต่างในเชิงความสัมพันธ์ระหว่างผู้วิจัย ผู้ถูกวิจัย และชุมชน ในการวิจัยเชิงปฏิบัติการ การวิจัยอย่างมีส่วนร่วม และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (อริศรา ชูชาติ, 2538: 9)

จากแผนภาพจะเห็นได้ว่า ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มี 3 ฝ่าย คือ ชาวบ้าน ชุมชน และนักวิจัย ทั้ง 3 ฝ่ายนี้ควรมีบทบาทที่เท่าเทียมกันในการร่วมกันกำหนด

ปัญหาและเลือกแนวทางปฏิบัติการ ซึ่งเป็นการผสมผสานกันระหว่างความรู้เชิงทฤษฎีและระเบียบวิธีของนักวิจัย และความต้องการรอบรู้ของชาวบ้านและชุมชน โดยถือว่าข้อมูลในชุมชน ชาวบ้านรู้ดีที่สุดทั้งสามฝ่ายมีโลกทัศน์ที่ต่างกันไปตามกรอบแนวคิดที่ตนยึดถือ การทำวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจะเป็นการเชื่อมโยงคุณสมบัติของแต่ละฝ่ายมาเอื้อแก่กัน เพื่อให้มีโลกทัศน์ร่วมกันเพื่อความเข้าใจร่วมกันในการพัฒนา ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ (สุภางค์ จันทวานิช, 2539)

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

6.1 งานวิจัยในประเทศ

ปิยะรัตน์ วิชาสุรณชล (2530) ได้ศึกษาพฤติกรรมและวิธีการที่พ่อแม่และครูปฏิบัติต่อเด็กปฐมวัย เมื่อเด็กกระทำสิ่งที่ไม่น่าพอใจ โดยครูส่วนใหญ่ให้ข้อมูลว่า ใช้การพูดได้ตอบพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของเด็ก รวมทั้ง การชู้ การชมเชย การเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เด็กเปลี่ยนพฤติกรรมการวางเงื่อนไข จำกัดบริเวณ และแยกเด็กออกจากเพื่อนร่วมชั้นชั่วคราว

พัชรี เจตน์เจริญรักษ์ (2537) ได้ศึกษาเปรียบเทียบเรื่อง ความสนใจในการรับรู้ของเด็กปฐมวัยจากการใช้เทคนิคการเตรียมเด็กให้สงบ ด้วยการดึงความสนใจของเด็กปฐมวัยที่กำลังคุยหรือเล่นกันอยู่เพื่อหันเหความสนใจมาสู่กิจกรรมที่กำลังดำเนินอยู่ โดยใช้อุปกรณ์ประกอบ เช่น หุ่น การใช้ท่าทาง คำคล้องจอง เพลง หรือปริศนาคำทาย และโดยวิธีปกติ ผลการวิจัยพบว่าเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมในวงกลม โดยใช้เทคนิคการเตรียมเด็กให้สงบมีความสนใจในการรับรู้การร่วมกิจกรรมในวงกลมสูงกว่าเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมในวงกลมโดยวิธีปกติ

ปราณี สาระจิตต์ (2537) ได้พัฒนาชุดการศึกษาด้วยตนเองเรื่องการจัดการในชั้นเรียนสำหรับครูอนุบาล สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอ่างทอง หลังจากได้ทดลองใช้ชุดการศึกษาด้วยตนเองแล้ว พบว่าครูมีการปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อม จัดกิจกรรมหลายชนิด ดำเนินกิจกรรมราบรื่นและต่อเนื่องมากขึ้น โดยครูส่วนใหญ่ นำวิธีการสร้างข้อตกลงในชั้นเรียนไปใช้ลดการใช้คำสั่ง รวมทั้งมีการเสริมแรงทางบวกเพื่อรักษาพฤติกรรมที่พึงประสงค์ให้คงอยู่

สุรัสวดี ปุณณโชติ (2538) ได้ศึกษาวิธีที่ครูใช้แก้ปัญหาพฤติกรรมทางสังคมของเด็กวัยอนุบาลในกรุงเทพมหานคร พบว่า วิธีที่ครูส่วนใหญ่มักใช้ในการแก้ปัญหา ได้แก่ การเตือนด้วยท่าทางและคำพูด เสริมแรงเมื่อปัญหายุติ การให้เพื่อนปรบมือให้ การให้ดาว เมื่อปัญหา

รุนแรงครมักเข้าแก้ปัญหาด้วยวิธีที่ตรงไปตรงมาและจริงจัง เช่น สั่งให้หยุด เข้าไปแยกเด็กออกจากเหตุการณ์

อุทุมพร พรายอินทร์ (2542) ได้ศึกษาการจัดการชั้นเรียนของครูอนุบาลในกรุงเทพมหานคร ด้านการป้องกันปัญหาและการแก้ปัญหาพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม พบว่า การจัดการชั้นเรียนด้านการป้องกันปัญหาพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม พบว่าครูส่วนใหญ่ใช้การชมเชยเมื่อเด็กมีพฤติกรรมที่เหมาะสม และในด้านการแก้ปัญหาพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ครูให้ความสำคัญและปฏิบัติโดยใช้วิธีการเตือนและเปลี่ยนสภาพแวดล้อม โดยเข้าไปใกล้ๆ ให้เด็กรู้ตัว ทบทวน ข้อตกลง และเพิ่มสิ่งที่ดึงดูดใจ

จรัสศรี คำใส (2527) ได้ทำการศึกษาผลการจัดประสบการณ์การเล่นมุมช่างไม้ที่มีต่อความพร้อมทางคณิตศาสตร์ของเด็กก่อนประถมศึกษา พบว่า เด็กก่อนประถมศึกษาที่ได้รับการจัดประสบการณ์การเล่นมุมช่างไม้มีความพร้อมทางคณิตศาสตร์สูงกว่าเด็กระดับก่อนประถมศึกษาที่ไม่ได้รับการจัดประสบการณ์การเล่นมุมช่างไม้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ฉวีวรรณ นิยมชาติ (2527) ได้ศึกษาการพัฒนาความพร้อมทางคณิตศาสตร์ของเด็กก่อนประถมศึกษา ที่ได้รับการจัดประสบการณ์การเล่นมุมคณิตศาสตร์อย่างมีแบบแผน พบว่า เด็กที่ได้รับการจัดประสบการณ์การเล่นมุมคณิตศาสตร์อย่างมีแบบแผนมีความพร้อมทางคณิตศาสตร์สูงกว่าเด็กก่อนประถมศึกษาที่ได้รับการจัดประสบการณ์การเล่นมุมคณิตศาสตร์อย่างมีแบบปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

อุบล เวียงสมุทร (2540) ได้ทำการเปรียบเทียบความพร้อมทางภาษาของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์หุ่นมือโดยใช้ภาษากลาง โดยศึกษากับเด็กอายุ 5 - 6 ปี จำนวน 60 คน แบ่งเป็นเด็กกลุ่มทดลอง 30 คน และกลุ่มควบคุม 30 คน การทดลองใช้เวลา 8 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 5 วัน วันละ 20 นาที ผลการทดลองพบว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์การเล่นหุ่นมือโดยใช้ภาษากลางควบคู่กับภาษาถิ่น มีความพร้อมทางภาษาแตกต่างจากเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์การเล่นหุ่นมือโดยใช้ภาษากลางอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

6.2 งานวิจัยต่างประเทศ

Wolfgang และคณะ (1986) ได้สังเกตพฤติกรรมครูหลายปี และพบว่า วิธีการที่ครูนิยมมาใช้ในการแก้ปัญหาพฤติกรรมของเด็กมี 7 วิธีการดังนี้

1. มองดูอย่างเงียบ ๆ โดยแสดงพฤติกรรม เช่น มองให้เด็กรู้ว่า “ครูเห็นว่าเธอกำลังทำอะไรอยู่” สังเกตพฤติกรรม จ้องมองและขมวดคิ้วให้เห็น
2. ได้ตอบโดยตรง เช่น พูดทันที “หยุดนะ” “กลับไปนั่งที่” “อย่าทำอีกนะ”

3. ได้ตอบทางอ้อม เช่น เมื่อเหตุการณ์ อาจถาม “เธอกำลังโกรธหรือ”
 4. ตั้งคำถาม พูดยกับเด็กโดยใช้คำถามเช่น “เธอกำลังทำอะไรอยู่” “ทำไมทำ
 อย่างนั้น”

5. ให้แบบอย่างที่ดี เช่น ชี้เด็กที่มีความประพฤติดีให้ดูเป็นตัวอย่าง
 6. ใช้การเสริมแรง เช่น ให้รางวัล ชมเชยเมื่อเด็กแสดงพฤติกรรมที่
 เหมาะสม ลงโทษเมื่อมีพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนา

7. ใช้การแยกเด็กออกจากสถานการณ์ เช่น ให้อยู่มุมใดมุมหนึ่งของห้องเรียน
 Napoli (1987) ได้สร้างแผนปฏิบัติการกระบวนการจัดการในชั้นเรียนสำหรับเด็ก
 อนุบาลขึ้น เพื่อช่วยให้เด็กมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ มีห้องเรียนร่วมในโครงการ 7 ห้องเรียน
 นักเรียนอนุบาลทั้งหมด 149 คน จัดเป็น 14 กลุ่ม ที่ได้รับการฝึกอบรมเทคนิคการปรับ
 พฤติกรรม การเก็บของเข้าที่การช่วยเหลือผู้อื่น และการปฏิบัติตามคำสั่ง โดยให้ครูอนุบาลและ
 ผู้ช่วยครูปฏิบัติ ดังนี้

1. อธิบายความหมาย และกำหนดพฤติกรรมที่ต้องการเปลี่ยน
2. การปรับพฤติกรรมพื้นฐานให้บรรลู่
3. การจัดการเรียนรู้หรือสถานการณ์เพื่อให้พฤติกรรมที่พึงประสงค์บังเกิดขึ้น
4. จำแนกศักยภาพของการเสริมแรง
5. การจัดเตรียมรูปแบบ และการเสริมแรงที่ได้รับการตอบสนองจุดแข็งหรือ
 ความดีของพฤติกรรมที่เพิ่มขึ้น

ผลปรากฏว่า การติดตามผลกระบวนการจัดการในชั้นเรียนอย่างสม่ำเสมอ โดยมี
 ผู้ปกครองช่วยติดตามผลการปรับพฤติกรรมเด็กที่บ้าน ช่วยให้เด็กแสดงออกถึงความมีวินัยใน
 ตนเอง ซึ่งวิธีการดังกล่าวมีผลให้เด็กเปลี่ยนพฤติกรรมที่พึงประสงค์ได้ประสบความสำเร็จ

จากงานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ จะเห็นได้ว่าการศึกษาดังกล่าวถึงวิธีการจัด
 ห้องเรียนในรูปแบบต่างๆ และปัญหาที่เกิดขึ้นในห้องเรียน ซึ่งจากงานวิจัยต่าง ๆ เหล่านี้ ทำให้พบ
 ถึงรูปแบบการจัดการห้องเรียนที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งการจัดชั้นเรียนมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง จึง
 ต้องอาศัยพฤติกรรมปฏิบัติของครูเป็นหลัก โดยครูที่สอนในห้องเรียนอนุบาลควรที่จะศึกษา
 เพื่อนำผลการวิจัยเหล่านี้มาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอนต่อไป